Azara

9
3-C
6
BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
9
3 G
14
9-3. C. 6

XXV. 1. 7

C. SALLVSTII CRISPI
HISTORIARVM
LIB. VI.

A
LVDOVICO CARRIONE I. C.
COLLECTI, ET
RESTITVTI.

ANTVERPIAE,
Apud Ioannem Bellerum.
CIↃ.IↃ. LXXIII.

Angeli Angelotij Camertis.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE
VITTORIO EMANUELE IN ROMA

LVDOVICI CARRIONIS I.C. IN C. SALLVSTII CRISPI. HISTORIARVM LIBROS A SE COLLECTOS ET RESTITVTOS AD GVIDONEM LAVRINVM CLINQVERLANDII. ETC. DOMINVM

PRAEFATIO.

QVonam litterarum fato, Guido Laurine, ex tot; tantiſque veterum ſcriptorum monumentis, quae ad omnem immortalitatem comparata, ſingulares quoſdam ac prope diuinos, vniuerſo hominum generi, fructus allatura videbantur, ad nos tam pauca peruenerunt? contra; eorum, quibus, ſine magno me hercule horũ ſtudiorum incommodo, carere poteramus, nihil fere perijt: nihil ad aetatem noſtram, Barbarorũ vi intactum non permanſit? Quod tamen

ſi tibi haud quaquam dictu foret difficile;qui ita inreliquo omnium diſciplinarum genere verſaris, vt in hiſtoria excellas; ita hiſtoriam tractas, vt priuati iuris publicique ſcientiam, aliaſque artes bonas, quibus ſummâ nominis claritudo paratur,ad illius tantum illuſtrationem compararis, ego tamen, & quod ſentio, dicam, &quod dicere decreui, quam paucisſimis abſoluam.

Humaniores diſciplinas, ſicuti ego accepi, coluere,atque habuere in initio Graeci; genus hominum a pueritia ſuetũ gloriae,ceterà,eloquentes magis quã ſapientes.a quibus, quo tempore Romani artes ſuas paullatim acceperũt; plerique homines nec Graecorũ libros magnifacere, nec ingenium agreſte ad mo-

modũ colere,quicquam penſi habe bant: ſed domi, militiaeque intenti ,armis vicinos laceſſere,fines ſuos tueri, alienos inuadere; poſtremo, omnia aut retinendae aut recuperandae libertatis facere , pulchrum & glorioſum putabant. Poſt, vbi Romae multa & praeclara ſcriptorum ingenia prouenere; tum vero Romani , non, vt ante, de rerum bellicarum laude contendere , ſed de doctrinae praeſtantia, in ſingulare certamen venire , ac propius cum Graecis pedem conferre. quibus rebus,& maxime ingeniorum praemijs , excitata plebes , cum his ſtudijs quietem ſimul & libertatem tueretur; Athenis atque ipſi Graeciae diſciplinarũ copia praeſtitit,tũque externos libros & alia eruditionis inſtrumenta ſibi parauit . Studiorum

diorum autem finis fuit, Caeſarum Germanorum imperium. Ex quo tempore diſciplinarum odium, nõ paullatim, vt antea, ſed veluti tabes in vniuerſum terrarum orbem cõiectum eſt. nam & domi, litterae, etiam ante, nihili fieri cõſueuerant: neque fere amplius quam imperitante c. Iulio Caeſare, dum armatos togati eloquentia opprimerét, & res Romana plurimum imperio valeret, Graecia a noſtris ſuperata eſt. mox poſtquam Germani, quorum in poteſtate plerique conceſſerant, imperium adepti ſunt, non modo doctrina neglegi, ſed veterum etiam rerum Romanarum auctorum libri, quod telum maiores humanitatis defendendae comparauerant, pro nihilo duci; átque ea, quae legẽdo, aſſequi imperitiſsimus

mus quiſque poterat, quaeque magis erant accepta popularibus, ſumma ope retineri, omniumque manibus haberi cœperunt. interea reip. innoxiae, incredibile inmoratu eſt, quantae ea res cladi fuerit. nam in ſubuertenda, diripiendaque a Barbaris vrbe, alia quidem dicta ſunt, ſed de opprimenda Romani nominis gloria, ab omnibus certatum eſt. Cum enim ſingularum gentium virtus habeatur tanta, quantum eam laudando praeſtantia ingenia extollere potuerut; Romanorum facta ſatis ampla, magnificaque & aliquanto etiam quam fama feruntur, ſicuti ego exiſtimo, maiora fuere. ſed quia ſcriptorum, qui haec atque talia ſcribendo, ſeque remp. & celebra-

brauere, magna pars Barbarorum iniuria aut diuturnitate belli attrita eſt; & qui fecere,& qui facta aliorũ ſcripſere pauci laudantur. poſtremo, mortales quae ſibi nemo facilia factu putat, vera pro falſis ducunt. Igitur exſtinctis aut oppreſſis hiſtoriae ſcriptoribus; praeclara rerum geſtarum memoria deleta eſt; Romana reſp. obliuione praeceps abijt. Quarum rerũ ego maxuma haec documenta habeo, quod prioribus illis tẽporibus, Licinius Macer, Siſenna, Fabius Pictor, Hemina, Valerius Antias, Claudius Quadrigarius, Caelius, alij rerũ noſtrarũ auctores; poſterioribus, Titus Liuius, Trogus Põpeiius, Cor. Tacitus,&, qui primus aut in primis eſt, C. Salluſtius Criſpus, ferme ab ſtirpe interierunt. Igitur vbi ea contagio

gio,quaſi peſtilentia,inuaſit, latiuſ-
que ſaeuire ac miſcere omnia coe-
pit; agendum atque obuiàm eun-
dum fuit . Quod ſi Romani non
ante ſcribendi, quam Barbari graſ-
ſādi,finem feciſſent;lōge rectius,ae-
quabiliuſque ſeſe haec ſtudia habe
rent : neque multo maxumam li-
brorum vim,forte an fato,ereptam
nobis , nequiquam quereremur.
Sed profecto fortuna pleraque re-
rum humanarum gubernat , & ex
ſua lubidine moderatur:claros,ob-
ſcurat;ignotos ignobileſque extol-
lit . Quo mihi rectius eſſe videtur,
fortunae reliqua ſcriptorū monu
menta haec atque talia , gratifican
do , eorum retinendorum diu no-
ctuque laborare;quam,naturae in-
firmitatem accuſando,fruſtra niti,
neque aliud ſeſe,niſi quaerendo; fa

 tigare.

gare. Atque ego quidem, qui procul ab omni rerum publicarũ cura, quae minime mihi hac tempeſtate cupiẽda videtur, aetatem ago, ne incultu & ſocordia ingenium, quo neque maius aliud neque praeſtabilius in natura mortalium inuenias, torpeſcere ſinerem; ſtatui res P.R.A C. Salluſtio. Criſpo compoſitas, ac ſuperiori aetate, vi aut per neglegentiam, ſuppreſſas, illuſtrare, & in hominum memoriam ſcribendo reuocare. nam eum ſcriptorem, in primis ego praeclarum exiſtumo, verborum atque ſenten tiarum breuitate. Igitur illius hiſto rias, quanta fieri potuit induſtria, a me collectas & reſtitutas, ad te, Gui do Laurine, mitto; vt quod officium re ipſa uuper praeſtitiſti gratum id mihi fuiſſe, verbis oſtẽdam

ſimul

ſimul vt me cum v.c. Marco Laurino fratre tuo, de cuius viri laudibus quia multi dixere, praetereundum puto, vti conſueuiſti, ames: & aduerſus eos, qui, quia fractos & cõnuulſos hiſtoriarum libros edere decreui, huic tanto tamque honeſto labori meo, imperitiae nomen imponent; tuearis atque defendas. Vale Louanij.

A.D.IV.KAL. Sextilis

CIↃ.IↃ.L XIV.

SCRIPTORES, E QVIBVS HAEC FRAGMENTA COLLECTA SVNT.

AElius Donatus in Terentium.
Agellius noctium Atticarum auctor.
Agraetius.
Ammianus Marcellinus.
Annaeus Seneca.
Aruſianus Meſſus.
Aſper Iunior.
Auguſtinus Hipp. Epiſc.
Caper.
Cenſorinus.
Cor. Fronto.
Diomedes.
Helenius Acron in Horatium.
Helenius Acron in Adelph. Terent.
Hieronymus Stridonenſis Epiſc.
M. Fabius Victorinus.
Macrobius.
Martianus.
Paulus Diaconus.
Phocas.
Plinius.
Pompelius Meſſallinus.
Porphyrio in Horatium.
Priſcianus Caeſarienſis.
Probus.
Q. Aſconius Paedianus.
Quinctilianus.
Rufinus.
Rufinianus.
Seruius Honoratus.
Sextus Pompeijus Feſtus.
Soſipater Cariſius.
Statilius Maximus.
Suetonius.
Tib. Donatus in Virgiliũ,
Vegetius Renatus.
Vibius Sequeſter.

C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM LIB. I.

Res populi R. M. Lepido, Q. Catulo Coſſ. ac deinde militiae & domi geſtas compoſui.

*

Cato Romani generis diſertiſsimus multa paucis abſoluit.

*

Nos in tanta doctiſsimorum copia.

*

Nobis primae diſſenſiones vitio humani ingenij euenere: quod inquies atque indomitum, ſemper in certamine libertatis, aut gloriae, aut dominationis agitur.

*

Nam à primordio vrbis ad bellū Perſi Macedonicum.

*

Res Romana plurimum imperio valuit, Ser. Sulpicio & M. Marcello Coſs. omni Gallia cis Rhenum atque inter mare noſtrum atque Oceanum, niſi quae à paludibus inuia fuit, perdomita. Optumis autem moribus, & maxuma concordia egit p. R. inter ſecundum atque poſtremum bellum Carthaginienſe.

*

poſſent res familiares, neque alios pati.

*

Plurimae turbae, ſeditiones, & ad poſtremum bella ciuilia orta ſunt: dum pauci potentes, quorum in gratia plerique conceſſerant, ſub honeſto patrum aut plebis nomine dominationes affectabãt: bonique & mali ciues appellati, non ob merita in remp. omnibus pariter corruptis, ſed vti quiſque locupletiſſimus, & iniuria validior, quia praeſentia defendebat, pro bono ducebatur.

*

Igitur venditis proſcriptorũ bonis aut dilargitis.

*

Id bellum excitabat metus Pompeij victoris Hiemſalem in regnum reſtituentis.

*

Maxumeque ferocia regis Mithridatis in tempore bellaturi.

*

Quin lenones & vinarij, lanijque, quorũ praeterea vulgus indies vſum habet precio compoſiti.

*

Genus armis ferox & ſeruitij inſolitum.

*

Clemẽtia & probitas veſtra, Quirites, quibus per ceteras ge. tes maxumi, & clari eſtis, plurimum timoris mihi faciunt, aduerſus tyrannidem L. Sullae: ne aut ipſi, nefanda quae nõ aeſtimatis, ea parum credendo de alijs circumueniamini,

mini: praeſertim cum illi ſpes omnis in ſcelere at que perfidia ſit; neque ſe aliter tutũ putet, quã ſi peior atque inteſtabilior metu veſtro fuerit; quo captiuis libertatis curam miſeria eximat: aut ſi prouideritis, in tutandis periculis magis, quam in vlciſcendo teneamini. Satellites quidem eius, homines maxumi nominis, non minus optu-mis maiorum exẽplis, nequeo ſatis mirari. domi nationis ſuae in vos, ſeruitium ſuum mercedem dant: & vtrumque per iniuriam malunt, quam optimo iure libere agere: praeclara Brutorum, atque Aimiliorum & Lutatiorum proles, geniti ad ea, quae maiores virtute peperere, ſub-uertenda. nam quid a Pyrrho, Hannibale, Philippoque & Antiocho deſenſum eſt aliud, quàm libertas, & ſuae cuique ſedes; neu cui, niſi legibus pareremus? quae cuncta, ſaeuus iſte Romulus, quaſi ab externis rapta tenet; nõ tot exercituum clade, neque Conſulis, & aliorum principũ, quos fortuna belli conſumſerat, ſatiatus; ſed tum cru delior, cum pleroſque ſecundae res in miſeratio-nem, ex ira vertunt. quin ſolus omnium, poſt memoriam hominum, ſupplicia in poſtfuturos compoſuit: quis prius iniuira quàm vita certa eſſet: prauiſſimeque per ſceleris immanitatẽ ad-huc tutus fuerit; dum vos, metu grauioris ſerui

tij,

tij, a repetenda libertate terremini. Agendum atque obuiam eundum eſt, Quirites: ne ſpolia veſtra penes illum ſint: non prolatandum, neque votis paranda auxilia; niſi forte ſperatis, per taedium iam aut pudorem tyrannidis, eſſe eum per ſcelus occupata, periculoſius dimiſſurum. at ille eo proceſſit, vt nihil glorioſum, niſi tutum, & omnia retinẽdae dominationis honeſta aeſtimet. itaque illa quies, & otium cum libertate, quae multi probi potius, quam laborem cum honoribus, capeſſebant, nulla ſunt. hac tempeſtate ſeruiendum, aut imperitandum: habendus metus eſt aut faciendus, Quirites. nam, quid vltra? quaeue humana ſuperant, aut diuina impolluta ſunt? populus R. paullo ante gentium moderator, exutus imperio, gloria, iure, agitandi inops, deſpectuſque ne ſeruilia quidem alimenta reliqua habet. Sociorum & Latij magna vis, ciuitate pro multis & egregijs factis, a vobis data, per vnũ, prohibentur: et plebis innoxiae patrias ſedes, occupauere pauci ſatellites, mercedẽ ſcelerum. Leges, iudicia, aerariũ, prouinciae, reges, penes vnũ: deniq; necis ciuium & vitae licẽtia. ſimul humanas hoſtias vidiſtis, & ſepulcra infecta ſanguine ciuili. Eſt ne viris reliqui aliud quam ſoluere iniu-

 riam,

riam, aut mori per virtutem? quoniam quidem vnum omnibus finem natura vel ferro ſaeptis ſtatuit: neque quiſquam extremam neceſſitatem nihil auſus niſi muliebri ingenio exſpectat. Verũ ego ſeditioſus, vti Sulla ait, qui praemia turbarum queror; & bellũ cupiens, quia iura pacis repeto. ſcilicet, quia nõ aliter ſalui, ſatiſque tuti in imperio eritis, niſi Vettius Picens, ſcriba Cornelius, aliena bene parata prodegerint: niſi approbaueritis omnes proſcriptiones innoxiorũ ob diuitias; cruciatus virorum illuſtrium; vaſtam vrbem fuga & caedibus; bona ciuium miſerorũ, quaſi Cimbricam praedam, venum, aut dono datam. At obiectat mihi poſſeßiones ex bonis proſcriptorum. quod quidem ſcelerũ illius vel maxumum eſt, non me, neque quemquam omnium ſatis tutum fuiſſe, ſi recte faceremus. Atque illa quae tum formidine mercatus ſum, precio ſoluto, iure, dominis tamen reſtituo: neque pati conſilium eſt, vllam ex ciuibus praedam eſſe. Satis illa fuerint, quae rabie cõtracta tolerauimus; manus conſerentes inter ſe Romanos exercitus, & arma ab externis in noſmet verſa ſcelerum & contumeliarum omnium finis ſit: quorum adeo Sullam non paenitet, vt, & facta in gloria nume-

ret,

ret, & ,ſi liceat, auidius fecerit. Neque iam, quid exiſtimetis de illo, ſed quantum vos audeatis vereor: ne alius alium principem exſpectantes, ante capiamini, non opibus eius quae futiles & corruptae ſunt, ſed veſtra ſecordia, quam capi cum iri licet, & quam audeat tam videri felicem. nam praeter ſatellites commaculatos, quis eadem vult? aut quis non omnia mutata, praeter victoriã? ſcilicet milites: quorum ſanguine, Tarrulae Scyrroque, peſſumis ſeruorum, diuitiae partae ſunt. an, quibus praelatus in magiſtratibus capiendis Fufidius; ancilla turpis, honorum omnium dehoneſtamentum? itaque maxumam mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera & labores nihil praeter tyrannum, quaeſitũ eſt. niſi forte Tribuniciam poteſtatem, euerſum profecti ſunt per arma, conditam a maioribus ſuis, vtique iura & iudicia ſibimet extortorquerent: egregia ſcilicet mercede, cùm relegati in paludes & ſiluam, contumeliam atque inuidiam ſuam, praemia penes paucos intelligerent. Quare igitur tanto agmine atque animis incedit? quia ſecundae res mire ſunt vitijs obtentui: quibus labefactatis, quam formidatus antea eſt,

tam contemnetur : niſi forte ſpecie concordiae & pacis, quae ſceleri & parricidio ſuo nomina indidit. Neque aliter populo R. eſſe belli finem ait, niſi maneat expulſa agris plebes, praeda ciuilis acerbiſsima, ius, iudiciumque omnium rerum penes ſe, quod populi R. fuit. quae ſi vobis pax, & concordia intelliguntur; maxuma turbamenta reip. atque exitia probate : annuite legibus impoſitis : accipite otium cum ſeruitio : & tradite exemplum poſteris ad pop. R. ſuimet ſanguinis caede circumueniendum. mihi, quamquam per hoc ſummum imperium ſatis quaeſitum erat, nomini maiorum, dignitati, atque etiam praeſidio; tamen non fuit conſilium, priuatas opes facere: potiorque viſa eſt periculoſa libertas, quieto ſeruitio. Quae ſi probatis adeſte Quirites; &, bene iuuantibus Dijs, M. Aimilium Coſ. ducem & auctorem ſequimini ad recipiendam libertatem.

*

Tunc vero & poſci.cum ceteri eiuſdem cauſſae, ducem ſenatus rati, maxumo gaudio bellum irritare.

*

Curionem quaeſiuit, vti adoleſcentior, & populi

populi ſuffragijs integer, aetati concederet Mamerci.

*

Philippus qui aetate & conſilio ceteros anteibat.

*

Maxume vellem P. C. remp. quietam eſſe, aut in periculis a promtiſsimo quoque defendi: denique praua incoepta conſultoribus noxae eſſe. ſed contra; ſeditionibus omnia turbata ſunt, & ab ijs, quos prohibere magis decebat. Poſtremo, quae peſſumi & ſtultiſsimi decreuere, ea bonis & ſapientibus facienda ſunt. nam, bellum, atque arma, quamquam vobis inuiſa, tamen, quia Lepido placent, ſumenda ſunt. niſi forte cui pacem praeſtare, & bellum pati conſilium eſt. Prô, Dij boni, qui hanc vrbem, omiſſa cura, adhuc regitis; M. Aimilius omnium flagitioſorum poſtremus, qui, peior an ignauior ſit deliberari non poteſt; exercitum opprimendae libertatis habet, & ſe è contemto metuendum effecit: vos muſſantes & retractantes verbis & vatum carminibus, pacem optatis magis quã defenditis: neq; intelligitis mollitia decretorum, vobis dignitatem, illi metum detrahi. atque id iure: quoniam ex rapinis conſulatum, ob ſeditionem prouinciam

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

cum exercitu adeptus eſt. quid ille ob benefacta cepiſſet, cuius ſceleribus tanta praemia tribuiſtis? At ſcilicet, ij, qui ad poſtremum vſque, legatos, pacem, concordiam & alia huiuſcemodi decreuerunt, gratiam ab eo peperere. immo deſpecti & indigni rep. habiti praedae loco aeſtimantur: quippe metu pacem repetentes, quo habitam amiſerant. Equidem a principio, cum Etruriam coniurare, proſcriptos accerſiri, largitionibus remp. lacerari videbam; maturandum putabam, & Catuli conſilia cum paucis ſecutus ſum. ceterum illi, qui gentis Aimiliae benefacta extollebant & ignoſcendo populi R. magnitudinem auxiſſe, nuſquam etiam tum Lepidum progreſſum aiebant; &, cum priuata arma opprimendae libertatis cepiſſet, ſibi quiſque opes, aut patrocinia quaerendo, conſilium publicum corruperunt. attamen erat Lepidus latro cum calonibus & paucis ſicarijs; quorum nemo non diurna mercede vitam mutauerit: nunc eſt proconſul cum imperio, non emto ſed dato à vobis; cum legatis adhuc iure parentibus: & ad eum concurrere homines omnium ordinum corruptiſſimi, flagrantes inopia & cupidinibus, ſcelerum conſcientia exagitati: quibus quies, in ſeditio-

ſeditionibus; in pace, turbae ſunt: hi tumultum ex tumultu, bellum ex bello ſerunt, Saturnini olim, poſt Sulpicij, dein Marij, Damaſippique, nunc Lepidi ſatellites. praeterea Etruria atque omnes reliquiae belli arrectae, Hiſpaniae armis ſolicitatae: Mithridates in latere vectigalium noſtrorum, quibus adhuc ſuſtentamur diem bello circumſpicit: quin, praeter idoneum ducem, nihil abeſt ad ſubuertendum imperium. quod ego vos oro atque obſecro P. C. vt animaduertatis, neu patiamini licentiam ſcelerum, quaſi rabiem, ad integros procedere: nam vbi malos praemia ſequuntur, haud facile quiſquam gratuito bonus eſt. An exſpectatis dum exercitu rurſus admoto ferro atque flamma vrbem inuadat? quod multo propius eſt ab eo quo agitat ſtatu quam ex pace & concordia ad arma ciuilia: quae ille, aduerſum diuina & humana omnia cepit, non pro ſua aut quorum ſimulat iniuria, ſed legum ac libertatis ſubuertendae. angitur enim ac laceratur animi cupidine, & noxarum metu, expers conſilij, inquies: haec atque illa tentans, metuit otium, odit bellum, luxu atque licentia carendum videt atque interim abutitur veſtra ſecordia. ne-

que mihi ſatis conſilij eſt, metum, an ignauiam, an dementiam eam appellem: qui videmini intenta mala quaſi fulmen, optare ſe quiſque ne attingat, ſed prohibere, ne conari quidem. & quaeſo conſiderate quam conuerſa rerum natura ſit. antea malum publicum, occulte; auxilia palam inſtruebantur, & eo boni malos facile anteibant. nunc pax & concordia diſturbantur palam; defenduntur occulte. quibus illa placent, in armis ſunt, vos, in metu quid exſpectatis niſi forte pudet aut piget recte facere. An Lepidi mandata animos mouent? qui placere ait ſua cuique reddi, & aliena tenet: belli iura reſcindi, cum ipſe armis cogat: ciuitatem confirmari, qui ademtam negat: concordiae gratia plebei Tribuniciam poteſtatem reſtitui, ex qua omnes diſcordiae accenſae. Peſſume omnium atque impudentiſſime, tibi ne egeſtas ciuium, & luctus curae ſunt, cui nihil eſt domi, niſi armis partum aut per iniuriam? alterum conſulatum petis, quaſi primum reddideris: bello concordiam quaeris, quo parta diſturbatur: noſtri proditor, iſtis inuidus, hoſtis omnium bonorum, vt te neque hominum, neque Deorum, pudet, quos perfidia aut periurio violaſti? qui, quando talis es, maneas in

ſententia

ſententia & retineas arma, te hortor: neu prolatandis ſeditionibus inquies ipſe, nos in ſollicitudine retineas. neque te prouinciae, neque leges, neque Dij penates ciuem patiuntur. perge, qua coepiſti; vt quam maturrime merita inuenias. vos autem patres C. quouſque cunctando remp. intutam patiemini, & verbis arma tentabitis? delectus aduerſum vos habiti: pecuniae publice & priuatim extortae: praeſidia deducta atque impoſita: ex lubidine leges imperantur. cum interim vos, legatos & decreta paratis. &, quanto mehercule auidius pacem petieritis, tanto bellum acrius erit; cum intelleget ſe metu magis, quam aequo & bono ſuſtentatum. nam, qui turbas, & caedem ciuium odiſſe ait, & ob id armato Lepido vos inermes retinet; quae victis toleranda ſunt, ea, cum facere poßitis, patiamini potius cenſet. ita illi à vobis pacem, vobis ab illo bellum ſuadent. Haec ſi placent; ſi tanta torpedo animos oppreſſit, vt obliti ſcelerum Cinnae, cuius in vrbem reditu, decus atque ordines omnes interierunt, nihilominus vos atque coniuges & liberos, Lepido permiſſuri ſitis; quid opus decretis? quid auxilio Catuli? quin is & alij boni remp. fruſtra curant. Agite, vt lubet;

parate vobis Cethegos, atque alia proditorum patrocinia, qui rapinas & incendia inſtaurare, cupiunt & rurſum aduerſum Deos penates manus armare. ſin libertas & bella magis placent, decernite digna nomine & augete ingenium viris fortibus. adeſt nouus exercitus, &, adhoc, coloniae veterum militum, nobilitas omnis, duces optumi: fortuna meliores ſequitur. iam illa, quae ſecordia noſtra collecta ſunt dilabentur. Quare ita cenſeo: quoniam Lepidus exercitum priuato conſilio, paratum cum peſſumis & hoſtibus reip. contra huius ordinis auctoritatem ad vrbem ducit: vti Appius Claudius Interrex cum Q. Catulo proconſule & ceteris quibus imperium eſt, vrbi praeſidio ſint; operamque dent ne quid R. P. detrimenti capiat.

*

Vti Lepidus, & Catulus decretis exercitibus maturrime proficiſcerentur.

*

Obuiam ire, & commori hoſtibus.

*

Lepidus paenitens conſilij.

*

Sic vero quaſi formidine attonitus, neque

animo, neque auribus, aut lingua competere.

*

Prudens omnium quae ſenatus cenſuerat.

*

Magnis opibus profectis obſidium cepit per L. Catilinam legatum.

*

Domitium proconſulem ex citeriori Hiſpania cum omnibus copijs quas parauerat arceſſiuit.

*

Sanctus aliter & ingenio validus.

*

Gens raro egreſſa fines ſuos.

*

Niſi cum ira belli deſenuiſſet.

*

Maturauerunt exercitum Dyrrachium cogere.

*

*Illo profectus, vicos caſtellaque incendere, &, fuga cultorum deſerta, igni vaſtare * neque elata aut ſecuriſſimus metu gentis ad furta belli peridoneae.*

*

Liberis eius auunculus erat.

*

Nihil ob tantam mercedem ſibi abnuituros

Inſanum aliter ſua ſententia, atque aliarum mulierum

*

Recens ſcripſi

*

Solis vijs

*

Iuſſu Metelli, cornicines occanuerunt.

*

Nexuit catenae modo

*

Doctus militiam.

*

Neque ſe recipere aut inſtruere proelio quiuere

*

Equi ſine rectore exterriti aut ſaucij conſternantur

*

Occupatuſque collis editiſſimus apud Hilerdam: et eum multa opera circumdata

*

At inde nulla munitionis aut requie mora proceſſit ad oppidum.

*

Agreſte

*

Ardebat omnis Hiſpania citerior

*

*

& ponere validam vrbem multos dies reſtantem pugnando vicit

*

Itaque Sertorius, leui praeſidio relicto in Mauritania, nactus obſcuram noctē, aeſtu ſecundo, furtiuaque celeritate, vitare proelium in tranſgreſſu conatus eſt.

*

Tranſgreſſos omnis, recipit mons Ballera, praeceptus à Luſitanis.

*

Earum aliae paullulum progreſſae, nimio ſimul & incerto onere, cum pauor corpora agitauerat, deprimebantur.

*

Locū editiorem, quam victoribus decebat, capi

*

Et mox Fufidius adueniens cum legionibus, poſtquam tantas aſperitates, haud facilem pugnantibus vadum, cuncta hoſti quam ſuis opportuniora videt.

*

Fugam maturabat.

*

Itineris eorum Metellus per litteras gnarus

Itaque

*

Itaque Seruilius aegrotum Tarenti collegam prior tranſgreſſus iter vertit ad Corycum vrbem inclitam : paſtaſque nemore, in quo crocum gignitur.

*

Ad Olympum atque Phaſelida.

*

Apud Corycum.

*

Apud Lete oppidum.

*

Repulſus a Lete oppido.

*

Apud Mutinam.

*

Apud Praeneſte.

*

Medio diei.

*

Omni ſtrepitu paueſcere.

*

Quietam a bellis ciuitatem.

*

Militiae peritus.

*

Sertorius Parthis turbam morantibus, & nullo, vt in terrore ſolet, generis aut imperij diſcrimine, per calonum corpora, ad medium, quaſi deſuper adſtantium manibus in murum attollitur.

*

Neque detruſus aliquotiens terretur.

*

Dubitauit acie pars.

C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM LIB. II.

SArdinia in Africo mari facie veſtigij humani, in orientem , quam in occidentem latior prominet

*

Dubium an inſula ſit , quod Euri atque Auſtri ſuperiactis fluctibus, circumlauit

*

Nam Sullam conſulem de reditu eius legem ferentem excompoſito T R. pl . C. Herennius prohibuerat.

*

Nam procul & diuerſis ex regionibus

*

Obuiam fuere

*

Vrbe patriaque extorres

*

Genus militum ſuetum à pueritia latrocinijs

*

Inter aeua moenium & dextrum flumen Turiam , quod Valentiam paruo interuallo praeterfluit.

*

Ita fiducia, quam argumentis, purgatiores dimittuntur.

*

Antequam regreſſus Sertorius inſtrueret pugnae ſuos.

*

Ipſe animi atrox.

*

Copijs integra.

*

Eodem anno in Macedonia C. Curio principio veris cum exercitu profectus in Dardaniã, quibus potuit modis dictas pecunias coegit.

*

Poſt vbi fiducia nimius.

*

Sed ipſi ferunt taurum ex grege quem prope litora regebat Corſa nomine, Ligus mulier.

*

Ne illa tauro parita ſint.

*

Daedalum ex Sicilia profectum cum Minonis fugeret iram atque opes.

*

Quem ex Mauritania rex Leptaſta proditionis inſimulatum cum cuſtodibus miſerat.

*

Quos aduerſum multi ex Bythinia volentes occurrere, falſum filium arguituri.

*

Vt actione deſiſteret.

*

Veſpera.

*

Argentum mutuum arceſſiuit.

*

Eam deditionem ſenatus per nuntios Oreſtis cognitam approbat.

*

Niſi quia flumen Lurda Tauro monte defluens.

*

Frugum pabulique laetus ager.

*

Neque virgines nuptum a parentibus mittebantur, ſed ipſae belli promtiſſimos deligebant.

*

Modeſtus ad omnia alia niſi ad dominationem.

*

Noctu diuque ſtationes & vigilias tentare.

*

At Lucullum regis cura machinata fames breui

breui fatigabat.

*

Multique commeatus interierant inſidijs latronum.

*

Namque primum Iaſonem nouo itinere maris Aeetae hoſpitis domum violaſſe.

*

Tarteſſum Hiſpaniae ciuitatem quam nunc Tyrij mutato nomine Gaddir habent.

*

Neque ſubſidijs, vti ſoluerat, compoſitis.

*

Neque inermes ex proelio viros quemquam agnoturum.

*

Ea continet vir grauis, & nulla arte cuiquam inferior.

*

Omnes qui circum ſunt, praeminent altitudine millium paſſuum duorum.

*

* *& Poeni ferunt aduerſus A.N.C.M.*

*

Quia corpore & lingua percitum & inquietem nomine hiſtrionis vix ſani Barbuleium appellabat.

*

Audaciter.

*

Hi ſaltibus occupatis, tum externorũ agros inuaſere, frumentique ex inopia graui, ſatias facta.

*

Ibi Fimbriana ſeditione qui regi per obſequellam orationis & maxume odium Sullae, graues carique erant.

*

Moenibus deturbat.

*

E muris canes ſportis demittebant.

*

Adhæc, rumoribus aduerſa, in prauitatem; ſecunda, in caſum; fortunam in temeritatem declinando, corrumpebant.

*

At Metellus in vlteriorem Hiſpaniam poſt annum regreſſus, magna gloria concurrentium vndiquę virile & muliebre ſexus, per vias ac tecta omnium viſebatur: cum quaeſtor C. Vrbinus, alijque cognita voluntate eum ad cenam inuitauerant: vltra Romanorum & mortalium etiam morem curabant, exornatis aedibus per

aulaęa

aulaea & inſignia, ſceniſque ad oſtentationem hiſtrionum fabricatis; ſimul croco ſparſa humus, & alia, in modum templi celeberrimi. Praeterea cum ſedeti tranſenna demiſſum Victoriae ſimulachrum cum machinato ſtrepitu tonitruum coronam capiti imponebat: tum venienti ture quaſi Deo ſupplicabatur. toga picta plerumque amiculo erat ei accumbēti: epulae quaeſitiſſimae; neque per omnem modo prouinciam ſed trans maria, ex Mauritania volucrum & ferarum incognita antea plura genera. quibus rebus, aliquantam partē gloriae demſerat, maxume apud veteres & ſanctos viros; ſuperba illa, grauia, indigna R. imperio exiſtumantes.

*

Ruina quae pars magna ſuiſmet aut proximorū telis ceteri vice pecorum obtruncabantur.

*

Occurrêre duci & proelium accendêre adeo vti Metello in ſagum Hirtuleio in brachium tela venirent.

*

Auidiſque ita promtiſque ducibus vt Metellus ictu tragulae ſauciaretur.

 *Primo

*

Primo incidit forte per noctem in renunculo piſcantis.

*

Ad hoc pauca piratica,actuaria nauigia.

*

Omnia ſacrata corpora in ratem impoſuiſſe.

*

Suos equites hortatus vado tranſmittit.

*

Ictu eorum qui in flumine ruebant,necabantur.

*

Circumuenti dextra, vnde ferrum erat,ſaxa aut quid tale capiti affligebant.

C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM LIB. III.

*

Exaudirique ſonus Bacchanaliorum.

*

Diuerſa, vti ſolet, rebus perditis capeſſant. namque alij fiducia gnaritatis locorum, fugam ſparſi; alij, globis eruptionem tentauere.

*

Vnus conſtitit in agro Lucano gnarus loci, nomine Publipor.

*

Male iam aſſuetum ad omnis vis controuerſiarum.

*

Coniuratione claudit.

*

Quaſi par in oppido feſtinatio & ingens terror erat, ne ex latere noua munimenta madore infirmarentur. nam moenia oppidi ſtagnabant, redundantibus cloacis aduerſo aeſtu maris.

*

Equis & armis decoribus cultus.

*

Decores, multique terga ab hoſtibus cedebantur.

*

Contra ille calui ratas.

*

Parte conſumta, reliqua cadauerum ad diuturnitatem vſus ſallerent.

*

Si aduerſus vos, patriamque & Deos penates, totiens labores & pericula ſuſcepiſſem, quotiens a prima adoleſcentia ductu meo ſceleſtiſſimi hoſtes fuſi, & vobis ſalus quæſita eſt: nihil amplius in abſentem me ſtatuiſſetis, quam adhuc agitis P. C. quem contra aetatem proiectum ad bellum ſaeuiſſimum, cum exercitu optime merito, quantum eſt in vobis, fame, miſerrima omnium morte, confeciſtis. Hac in ſpe. P. R. liberos ſuos ad bellum miſit? haec ſunt praemia pro vulneribus & totiens ob remp. fuſo ſanguine? feſſus ſcribendo, mittendoque legatos omnis opes & ſpes priuatas meas conſumſi: cum interim a vobis per triennium vix annuus ſumtus datus eſt. per deos immortales, vtrum cenſetis me vicem aerarij preſtare? an exercitum ſine frumento & ſtipendio

ſtipendio habere poſſet? equidem fateor me ad hoc bellum maiore ſtudio quam conſilio profectum: quippe qui nomine modo imperij a vobis accepto; diebus quadraginta exercitum paraui: hoſteſque in ceruicibus iam Italiae agentes ab Alpibus in Hiſpaniam ſummoui. per eas, iter aliud atque Hannibal, nobis opportunius pateſeci. recepi Galliam, Pyrenaeum, Lacetaniam, Ilergetum: & primum impetum Sertorij victoris nouis quidem militibus & multo paucioribus ſuſtinui: hiememque in caſtris inter ſaeuiſſimos hoſtes, non per oppida, neque ex ambitione mea egi. quid dein proelia, aut expeditiones hibernas, oppida exciſa aut recepta enumerem? quando res plus valent quam verba. caſtra hoſtium apud Sucronem capta, & proelium apud flumen Durium & dux hoſtium C. Herennius cum vrbe Valentia, & exercitus deleti, ſatis clara vobis ſunt. pro quis, o grati patres, egeſtatem & famem redditis. itaque meo & hoſtium exercitui par conditio eſt. namque ſtipendium neutri datur: victor vterque in Italiam venire poteſt. quod, ego vos moneo, quaeſoque vt animaduertatis, neu cogatis neceſſitatibus priuatim mihi

 conſu-

conſulere. Hiſpaniam citeriorem, quae non ab hoſtibus tenetur, nos aut Sertorius ad internecionē vaſtauimus; praeter maritimas ciuitates, quae vltro nobis, ſumtui oneriqu. Gallia ſuperiore anno Metelli exercitum ſtipendio frumentoque aluit: & nunc malis fructibus, ipſa vix agitat. ego non rem familiarē modo verū etiam fidem conſumſi. reliqui vos eſtis: qui niſi ſubuenitis; inuito & praedicente me, exercitus hinc & cum eo omne bellum Hiſpaniae in Italiam tranſgredietur.

*

Namque his praeter ſolita vitioſis magiſtratibus cum per omnem prouinciam infecunditate biennij proximi graue precium fructibus eſſet.

*

Neque iam ſuſtineri poterat immenſum aucto mari & vento gliſcenti.

*

Ac tum maxume, vti ſolet extremis, in rebus, ſibi quiſque cariſſimum domi recordari, cunctique omnium ordinum extrema munia ſequi.

*

Et forte in nauigādo cohors vna, grandi faſelo vecta, a ceteris deerrauit marique placido a

duobus

duobus praedonum myoparonibus circumuenta.

Eum atque Metrophanẽ ſenatus magna induſtria perquirebat, cum per tot ſcaphas quas ad oſtia cum paucis fidis percunctatum miſerant.

Duos quam maxumos vtres leui tabulae ſubiecit: qua ſuper, omni corpore quietus inuicem tractu pedis quaſi gubernator exſiſteret: ea inter molem atque inſulam mari vitabundus claſſem hoſtium, ad oppidum peruenit.

Nam qui enare conati fuerant, icti ſæpe ferramentis nauium aut vulnerati a ſuis aut afflicti alueos vndarum vi, multato foede corpore, poſtremo tamen periere.

Nam tertia tunc erat; & ſublima nebula caelum obſcurabat.

Illum nautis forum.

Si Quirites, parum exiſtimaretis, quid inter ius a maioribus relictũ vobis & hoc a Sulla paratum ſeruitium intereſſet; multis mihi diſſerendum

rendum fuiſſet docendumque quas ob iniurias, & quotiens a patribus armata plebes ſeceßiſſet; vtique vindices parauiſſet omnis iuris ſui tribunos pleb. nunc hortari modo reliquũ eſt, & ire primum via qua capeſſendam arbitror libertatem. neque me praeterit quãtas opes nobilitatis, ſolus, impotens, inani ſpecie magiſtratus, pellere dominatione incipiam; quantoque tutius factio noxiorũ agat, quam ſoli innocentes. Sed praeter ſpem bonam ex vobis, quae metum vicit, ſtatui certaminis aduerſa, pro libertate, potiora eſſe forti viro, quam omnino non certauiſſe. quamquam omnes alij creati pro iure veſtro vim cunctam & imperia ſua gratia aut ſpe aut praemijs in vos conuertêre: meliuſque habent mercede delinquere quam gratis recte facere. itaque omnes conceſſere iam in paucorum dominationem, qui per militare nomen, aerarium, exercitus, regna, prouincias occupauere, & arcem habent ex ſpolijs veſtris: cum interim more pecorum vos multitudo ſingulis habendos fruendoſque praebetis, exuti omnibus, quae maiores reliquere: niſi quia voſmet ipſi per ſuffragia, vt praeſides olim, nunc dominos deſtinatis. itaque conceſſere illuc omnes: &

mox

mox ſi veſtra receperitis, ad vos redibunt plaeri que rarus enim animus eſt ad ea, quae placent defendenda. cetera validiorum ſunt. an dubium habetis, ne officere quid vobis vno animo pergentibus poſſit, quos languidos ſocordeſque pertimuere? niſi forte C. Cotta ex factione media Conſul, aliter quam metu iura quaedam TR. PL. reſtituit. & quamquam L. Sicinius primus de poteſtate tribunus loqui auſus, muſſantibus vobis circumuentus erat: tamẽ prius illi inuidiam metuere, quam vos iniuriae pertaeſum eſt. quod ego nequeo ſatis mirari Quirites. nam ſpem fruſtra fuiſſe intellexiſtis. Sulla mortuo, qui ſceleſtum impoſuerat ſeruitium finem mali credebatis. ortus eſt longe ſaeuior Catulus. tumultus interceſſit Bruto & Aimilio Mamerco Coſſ. dein C. Curio ad exitium vſque inſontis tribuni dominatus eſt. Lucullus ſuperiore anno quantis animis ierit in L. Quinctium vidiſtis: quantae denique nunc mihi turbae concitantur. quae profecto in caſſum agerẽtur, ſi, prius quam vos ſeruiendi finem, illi dominationis facturi erant: praeſertim cum his ciuilibus armis dicta alia, ſed certatim vtrimque de dominatione in vobis ſit.

itaque

itaque cetera ex licentia aut odio aut auaritia in tempus arſere. permanſit vna res modo quae vtrimque quaeſita eſt: & erepta in poſterum vis tribunicia, telum a maioribus libertati paratum. quod ego vos moneo quaeſoque, vt animaduertatis: neu nomina rerum ad ignauiam mutantes, ocium pro ſeruitio appelletis. quo iam ipſo frui ſi vera & honeſta flagitium ſuperauerit non eſt conditio: fuiſſet, ſi omnino quieſſetis. nunc animum aduertite: &, niſi viceritis quoniam omnis iniuria grauitate tutior eſt, artius habebunt. quid cenſes igitur? aliquis veſtrum ſubiecerit. Primum omniũ, omittendum morem hunc quem agitis, impigrae linguae, animi ignaui, non vltra concionis locũ memores libertatis. deinde ne vos ad virilia illa vocẽ, quo tribunis plebei mandando patricium magiſtratum, libera ab auctoribus patricijs ſuffragia maiores veſtri parauere. quamuis Quirites in vobis ſit, vt, quae iuſſa nũc pro alijs toleratis, pro vobis agere aut non agere certe poſſitis. Iouem aut alium quem Deum conſultorem exſpectatis? magna illa Conſulum imperia & patrum decreta, vos exſequendo rata efficitis Quirites: vltroque licentiam in

vos

vos auctum atque adiutum properatis. neque ego vos vltum iniurias hortor; magis vti requiem capiatis: neque diſcordias, vt illi criminãtur ſed earum finem volens iure gentium res repeto: & ſi pertinaciter retinebunt, non arma, neque ſeceſſionem tantummodo ne amplius ſanguinem veſtrum praebeatis cenſeo. gerant habeantque ſuo modo imperia; quaerant triumphos. Mithridatem, Sertorium & reliquias exſulum perſequantur cum imaginibus ſuis. abſit periculum & labos, quibus nulla pars fructus eſt; niſi forte repentina iſta frumentaria lege munia veſtra penſantur. cum tamen qui his modis libertatem omniũ aeſtimauere, hi profecto non amplius poſſunt alimentis carere. namque vtilis exiguitate mors prohibetur. ſeneſcunt vires, ſic vt neque abſolui cura familiari tam parua res poſſit. & ignauiſſimi quique. tenuiſſima ſpe fruſtrantur: quae tamen quamuis ampla, quoniam ſeruitij precium oſtentaretur, cuius torpedinis erat decipi & veſtrarum rerũ vltro iniuria gratiam debere? namque alio modo, neque valent in vniuerſos neque conabuntur. cauendus tamẽ dolus eſt. itaque ſimul comparant delenimenta & differunt

vos

vos in aduentum Cn. Pompeij: quem ipſum vbi pertimuere, ſublatum in ceruices ſuas, mox demto metu lacerant. neque eos pudet vindices uti ſe ferunt, libertatis tot viros ſine vno aut remittere iniuriam non audere aut ius non poſſe defendere. mihi quidem ſatis ſpectatum eſt Pompeijum tantae gloriae adoleſcentem malle principem volentibus vobis eſſe, quam illis dominationis; & ſocium auctoremque in primis fore tribunciae poteſtatis. verum, Quirites antea ſinguli ciues in pluribus non in vno cuncti praeſidia habebatis: neque mortalium quiſquam dare aut eripere, talia vnus poterat. itaque verborum ſatis dictum eſt. neque enim ignorantia res claudit. verum occupauit vos neſcio quae torpedo, quia neque gloria mouemini, neque flagitio: cunctaque praeſenti ignauia mutaſtis abunde libertatem rati; quia tergis abſtinctur & huc ire licet atque illuc munere ditium dominorum. atque haec eadem non ſunt agreſtibus; ſed caeduntur inter potentium inimicitias donoque dantur in prouincias magiſtratibus. ita pugnatur & vincitur a paucis: plebes, quodcunque accidit, pro victa eſt: & indies magis erit. ſi quidem maiore

cura

cura dominationem illi retinuerunt, quam vos repetiueritis libertatem.

*

Poſtquam egreſſus anguſtias.

*

Ad Cyzicum perrexit firmatus animi.

*

Vt ſuſtinere corpora plerique nequeuntes, feſſi, arma ſua quiſque ſtantes incumberent.

*

Ac ſtatim fugitiui, contra praeceptum ducis, rapere ad ſtuprum virgines matronaſque.

*

Quia Sertorio triplices inſidiae per idoneos ſaltus poſitae erant: prima; qui forte venientes exciperent.

*

Ingens ipſe virium atque animi.

*

Locum nullum niſi in quo armati iuſtitiſſent.

*

At Oppius poſtquam orans nihil proficiebat, timide veſte tectum pugionem expedire conatus a Cotta Vulſcioque impeditur.

*

Caſtriſque collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur.

vos in aduentum Cn. Pompeij : quem ipſum vbi pertimuere, ſublatum in ceruices ſuas, mox demto metu lacerant. neque eos pudet vindices vti ſe ferunt, libertatis tot viros ſine vno aut remittere iniuriam non audere aut ius non poſſe defendere. mihi quidem ſatis ſpectatum eſt Pompeijum tantae gloriae adoleſcentem malle principem volentibus vobis eſſe, quam illis dominationis; & ſocium auctoremque in primis fore tribunciae poteſtatis. verum, Quirites antea ſinguli ciues in pluribus non in vno cuncti praeſidia habebatis: neque mortalium quiſquam dare aut eripere, talia vnus poterat. itaque verborum ſatis dictum eſt. neque enim ignorantia res claudit. verum occupauit vos neſcio quae torpedo, quia neque gloria mouemini, neque flagitio: cunctaque praeſenti ignauia mutaſtis abunde libertatem rati, quia tergis abſtinetur & huc ire licet atque illuc munere ditium dominorum. atque haec eadem non ſunt agreſtibus; ſed caeduntur inter potentium inimicitias donoque dantur in prouincias magiſtratibus. ita pugnatur & vincitur a paucis: plebes, quodcunque accidit, pro victa eſt: & indies magis erit. ſi quidem maiore

cura

cura dominationem illi retinuerunt, quam vos repetiueritis libertatem.

*

Poſtquam egreſſus anguſtias.

*

Ad Cyzicum perrexit firmatus animi.

*

Vt ſuſtinere corpora plerique nequeuntes, feſſi, arma ſua quiſque ſtantes incumberent.

*

Ac ſtatim fugitiui, contra praeceptum ducis, rapere ad ſtuprum virgines matronaſque.

*

Quia Sertorio triplices inſidiae per idoneos ſaltus poſitae erant: prima; qui forte venientes exciperent.

*

Ingens ipſe virium atque animi.

*

Locum nullum niſi in quo armati iuſtitiſſent.

*

At Oppius poſtquam orans nihil proficiebat, timide veſte tectum pugionem expedire conatus a Cotta Vulſcioque impeditur.

*

Caſtriſque collatis, pugna tamen ingenio loci prohibebatur.

*

Sed Pompeijus a prima adoleſcentia, ſermone fautorum, ſimilem ſore ſe credens Alexandro regi, facta conſultaque eius quondam aemulus erat.

*

Dubius conſilij.

*

Poſt reditum eorum quibus ſenatus belli Lepidani gratiam fecerat.

*

Quod vbi fruſtra tentatum eſt; ſocordius ire milites occoepere non aptis armis, vt in principio, & laxiore agmine.

*

Atque eum cupio laudatum accenſumque praemiorum ſpe: quibus cum optauiſſet ire iubet.

*

Eodem tempore Lentulus duplici acie locum editum multo ſanguine ſuorum defenſus, poſtquam ex ſarcinis paludamenta adſtari & delectae cohortes intellegi coepere.

*

Fine inguinum ingrediuntur mare.

*

M. Antonius perdundae pecuniae genitus, vacuuſque

vacuuſque a curis niſi inſtantibus.

*

Muros ſucceſſerant.

*

Saxaque ingentia & axe vinctae trabes per pronum incitabantur: axibuſque eminebant, in modum ericij militaris, veruta binum pedum.

*

Octauium mitem & captum pedibus.

*

Igitur diſcubuere, Sertorius inferior in medio: ſuper eum L. Fabius Hiſpanienſis ſenator: ex proſcriptis; in ſummo Antonius; & infra, ſcriba Sertorij Verſius, & alter ſcriba Maecenas in imo, medius inter Tarquitium & dominum Perpernam.

*

Quarum vnam epiſtolam forte cum ſeruo nacti praedatores Valeriani ſcorpione in caſtra miſere.

*

* *Non tu ſcis ſi quas aedes ignis cepit acriter haud faciles ſunt defenſu quin & comburantur proxumae.*

C. SALLVSTII CRISPI
HISTORIARVM.
LIB. IIII.

*

At Cn. Lentulus patriciae gentis, collega eius, cui cognomentum Clodiano fuit, per incertum ſtolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sulla emtoribus bonorum remiſerat, exigenda, promulgauit.

*

Omnes, quibus ſeneƐto corpore animus militaris erat.

*

Dein lenita iam ira, poſtero die liberalibus verbis permulƐti ſunt.

*

Implicitae rates miniſteria prohibebant.

*

Igitur legiones pridie in monte poſitas acceſſiuit.

*

Anxius animi atque incertus.

*

Magnam exorſus orationem.

*

Impotens & nimius animi eſt.

* Amiſ-

*

Amiſſumque aßideri ſine proelijs audiebat.

*

Qui quidẽ mos, vt tabes, in vrbem coniectus.

*

Si nihil ante aduentum ſuum inter plebem & patres conueniſſet, coram ſe daturum operam.

*

Caſtella cuſtodias theſaurorum in deditionem acciperentur.

*

Reliqua cadauera ſalita.

*

REX MITHRIDATES REGI ARSACI S.

Omnes, qui ſecundis rebus ſuis ad belli ſocietatẽ orantur, conſiderare debent, liceatne tum pacem agere. deinde quod quaeritur, ſatiſne pium, tutum, glorioſum, an indecorum ſit. Tibi, perpetua pace frui liceret, niſi hoſtes oportuni & ſceleſtißimi egregia fama ſi Romanos oppreſſeris, futura eſt. neque petere audeam ſocietatem: & fruſtra mala mea cum tuis bonis miſceri ſperem. atqui ea, quae te morari poſſe videntur, ira in Tigranem recentis belli, & meae res pa-

rum proſperae, ſi vera exiſtumare voles, maxume hortabuntur. ille enim obnoxius, qualem tu voles ſocietatem accipiet: mihi ſortuna multis rebus ereptis, vſum dedit bene ſuadendi: &, quod florentibus optabile eſt, ego non validiſsimus praebeo exemplum quo rectius tua componas. namque Romanis cum nationibus, populis, regibus cunctis, vna & ea vetus cauſa bellandi eſt, cupido profunda imperij & diuitiarum. qua primum cum rege Macedonum Philippo bellum ſumſere. dum a Carthaginienſibus premebantur amicitiam ſimulantes, ei ſubuenientem Antiochum conceſsione Aſiae per dolum auertêre: ac mox a Philippo Antiochus, omni cis Taurum agro & decem milibus talentorum ſpoliatus eſt. Perſen deinde Philippi filium, poſt multa & varia certamina apud Samothracas Deos acceptũ in fidem, callidi, & repertores perfidiae, quia pacto vitam dederant, in ſomnis occidêre. Eumenem, cuius amicitiam glorioſe oſtentant, initio prodidere Antiocho, pacis mercede poſthabita, cuſtodi agri captiui: ſumtibus & contumelijs ex rege miſerrimum ſeruorum effecere: ſimulatoque impio teſtamento, filium eius Ariſtonicum

cum quia patrium regnum petiuerat, hoſtium more per triumphum duxêre, Aſia ab ipſis obſeſſa eſt: poſtremo totam Bithyniam Nicomede mortuo diripuere, cum filius Muſa quem regem appellauerat, genitus haud dubie eſſet. Nam quid ego me appellem? quem diſiunctum vndique regnis & tetrarchijs ab imperio eorum, quia fama erat diuitem neque ſeruiturum eſſe, per Nicomedem bello laceſſiuerunt; ſceleris eorum haud ignarum, & ea, quae accidêre, teſtatum antea. Cretenſes ſoli omnium liberi ea tempeſtate & rex Ptolemaeus. atque ego vltus iniurias, Nicomedem Bithynia expuli; Aſiamque ſpolium regis Antiochi recepi & Graeciae demſi graue ſeruitium. incoepta mea poſtremus ſeruorum Archelaus, exercitu prodito, impediuit: illique quos ignauia aut praua calliditas, vt meis laboribus tuti eſſent armis abſtinuit, acerbiſſimas poenas ſoluunt. Ptolemaeus precio diem belli prolatat. Cretenſes impugnati ſemel iam neque finem niſi excidio habituri. equidem cum mihi ob ipſorũ interna mala dilata proelia magis, quam pacem datam intellegerem; abnuente Tigrane, qui mea dicta ſero probat, te remoto

procul, omnibus alijs obnoxijs, rurſus tamen bellum coepi: Marcumque Cottam Romanum ducem apud Chalcedona terra fudi: mari, exui claſſe pulcherrima. apud Cyzicum magno cum exercitu, in obſidione moranti frumentum defuit; nullo circumadnitente: ſimul hiems mari prohibebat: ita, ſine vi hoſtium regredi coactus in patrium regnum naufragijs apud Param & Heracleam, militum optumos cum claßibus amiſi. reſtituto deinde apud Cabira exercitu & varijs inter me atque Lucullum proelijs, inopia rurſus ambos inceßit. illi ſuberat regnum Ariobarzanis bello intactum: ego vaſtatis circum omnibus locis in Armeniam conceßi: ſecutique Romani non me, ſed morem ſuum omnia regna ſubuertendi, quia multitudinem artis locis pugna prohibuere imprudentiam, Tigranis pro victoria oſtentant. nunc quaeſo conſidera, nobis oppreßis vtrum firmiorem te ad reſiſtendum an finem belli futurum putes? ſcio equidem tibi magnas opes, virorum, armorum, & auri eſſe: &, ea re a nobis ad ſocietatem ab illis ad praedam peteris. ceterum conſiliū eſt Tigranis regno integro meis militibus belli prudentibus, procul ab domo,

ab domo, paruo labore per noſtra corpora bellum conficere: quando neque vincere neque vinci ſine tuo periculo poſſumus. An ignoras Romanos poſtquam ad occidentem pergentibus, finem Oceanus fecit arma huc conuertiſſe? neque quicquam a principio niſi partum habere, domum, coniuges, agros, imperium? conuenas olim ſine patria, ſine parentibus, peſte conditos orbis terrarum: quibus non humana vlla neque diuina obſtant: quin ſocios amicos procul iuxtaque ſitos, inopes potenteſque trahant excidantque: omniaque & maxume regna hoſtilia ducant. namque pauci libertatem pars magna iuſtos dominos volunt: nos ſuſpecti ſumus aemuli, & in tempore vindices affuturi. Tu vero, cui Seleucia maxima vrbium, regnumque Perſidis inclitis diuitijs eſt, quid ab illis, niſi dolum in praeſens, & poſtea bellum exſpectas? Romani in omnes arma habent, acerrima in eos quibus victis ſpolia maxuma ſunt. audendo & fallendo & bella ex bellis ſerendo, magni facti. per hunc morem exſtinguent omnia aut occident: quod difficile non eſt ſi tu Meſopotamia, nos Armenia circumgredimur: exercitus ſine frumento,

ſine auxilijs: fortuna autem noſtris vitijs adhuc incolumis. teque illa fama ſequetur, auxilio profectum magnis regibus, latrones gentium oppreßiſſe. quod vti facias moneo hortorque: neu malis pernicie noſtra vnum imperium prolatare, quam ſocietate victor fieri.

*

Curio Vulcanaliorum die ibidem moratus.

*

Scalas pares moenium altitudine.

*

Dißidere inter ſe coepere neque in medium conſultare. *

Multiſque ſuſpicionibus volentia plebi facturus videbatur. *

Suſpectuſque fuit, incertum vero an per negligentiam, ſocietatem praedarum cum latronibus compoſuiſſe. *

Collegum minorem, & ſui cultorē exſpectans.

*

Quam maxumis itineribus per regnū Ariobarzanis contendit, ad flumen Euphratem, qua in parte Cappadocia ab Armenia diſiungitur. & quamquam ad id naues codicariae occulte per hiemem fabricatae aderant.

* *Qui*

*

Qui praetergrediebantur equites cataphracti, ferrea omni ſpecie. *

Cum interim lumine etiam tum incerto duae Galliae mulieres conuentum vitantes ad menſtrua ſoluenda montem adſcendunt.

*

Pluteoſque reſcindit, ac munitiones demolitur, locoque ſummo potitur.

*

Exercitum dimiſit vt primum Alpes degreſſus eſt. *

Tetrarchas regeſque territos animi firmauit.

*

Simul eos & cunctos iam inclinatos laxitas, & loci plures cohortes atque omnes vt in ſecunda re, pariter acre inuadunt.

*

Hi locorum perignari, & ſoliti nectere ex viminibus vaſa agreſtia, ibi tum quod inopia ſcutorum fuerat, ad eam artem ſe quiſque in formam parmae equeſtris armabat.

*

Auidior modo properandi factus.

*

Conſilij aeger.

* *Reuerſi*

*

Reuerſi poſtero die multa quae properantes deſeruerant in caſtris, nacti, cum ſe ibi cibo vinoque laeti inuitarent.

*

Atque hiauit humus multa vaſta & profunda.

*

Rurſus iumenta nacti ad oppidum ire contendunt.

*

Vbi ſe laniata nauigia fundo emergunt.

*

Tum vero Bithyni propinquantes iam amnem Tartauium.

*

Eos qui hoc malum publicũ clandeſtinis conſilijs comparauerunt.

*

In quis notiſſimus quiſque, aut malo dependens verberabatur, aut immutilato corpore improbi patibulo eminens affigebatur.

*

Ad Siciliam vergens faucibus, non amplius patet milibus v. & xxx.

*

Clauſi lateribus pedem.

*

Naphtas.

C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM

LIB. V.

At Lucullus audito Q. Marium regem pro conſule per Lycaoniam cum tribus legionibus in Ciliciam tendere.

Legiones Valerianae comperto, lege Gabinia. Bithyniam & Pontum Conſuli datam: miſſos eſſe.

Regem auerſabatur.

Ceteri negotia ſequebantur familiaria legatorum, aut Tribunorum; & pars ſua commeatibus mercatis.

Et vxori eius frater erat.

Saepe celebritatẽ nominis intellego timentem.

Video ingentia dona quaeſitũ ire properantẽ.

Nam

Nam ſi in Pompeijo quid humani eueniſſet.

Quibus de cauſis Sullam in victoria dicta-torem, equo deſcendere, ſibi vni aſſurgere de ſel-la, caput aperire ſolitum.

INCERTVM EX QVARTO AN EX QVINCTO HISTORIARVM LIBRO.

Ne inrumiendi po . . . . .
ſublicibus cauata . . . . .
ſent.

C. SAL-

C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM

LIB. VI.

Cuius duas inſulas propinquas inter ſe & decem ſtadium procul a Gadibus ſitas, conſtabat ſuopte ingenio alimenta mortalibus gignere.

C. SALLVSTII CRISPI FRAGMENTA NON ADSCRIPTO HISTORIAE AVT LIBRI NVMERO A GRAMMATICIS ALLATA.

*

Illi tertio menſe peruenere in Pontum multo celerius ſpe Mithridatis.

*

Ergo ſenati decreto ſeruiendum ne ſit.

*

Pompeiius oris improbi animoque inuerecũdo.

*

Simulans ſibi aluum purgari.

*

Coria recens detracta quaſi glutino adoleſcebant.

*

Fecit vt nuntijs confeſtim lugubribus.

*

Communem habitum tranſgreſſus.

*

Inter arma ciuilia aequi boni famas petit.

*

Neque me diuerſa pars in ciuilibus armis mouit a viro.

*

Haud impigre neque inultus occiditur.

Feſti-

*

Feſtinantibus in ſumma inopia patribus.

*

Hoſtes oppreſſi aut delapſi forent.

*

Exercitum argento fecit.

*

Togam paludamento mutauit.

*

Hiero rex Syracuſanorum bellum fecit.

*

Ibi triennio fruſtra trito.

*

Quirites multa mihi pericula domi, militiae multa aduerſa fuere; quorum alia toleraui, partim repuli Deorum auxilijs, & virtute mea: in quis omnibus, neque animus negocio defuit, neque decretis labos. malae, ſecundaeque res, opes non ingenium mihi mutabant. at contra in his miſerijs cuncta me cum fortuna deſeruere. praeterea ſenectus, perſe grauis, curam duplicat: cui miſero, ſenecta iam aetate ne mortem quidem honeſtam ſperare licet. nam, ſi parricida veſtri ſum, & vobis genitus hic, Deos penates meos, patriamque, & ſummum imperium vilia habeo; quis mihi viuo cruciatus ſatis eſt, aut quae

poena mortuo? cum omnia memorata apud inferos ſupplicia, ſcelere meo vici. a prima adoleſcentia in ore veſtro, priuatus & in magiſtratibus egi: qui lingua, qui conſilio meo, qui pecunia voluere; vſi ſunt: neque ego callidam facundiam, neque ingenium ad maleſaciendum exercui: auidiſſimus priuatae gratiae maxumas inimicitias pro rep. ſuſcepi; qui victus cum illa ſimul, cum egens alienae opis, plura mala exſpectarem; vos, Quirites rurſus mihi patriã Deos penates, cum ingenti dignitate dediſtis. Pro quibus beneficijs, vix ſatis gratus videar, ſi ſingulis animam, quam nequeo, conceſſerim. nam vita & mors iura naturae ſunt: vt ſine dedecore cum ciuibus, fama & fortunis integer agas, id dono datur atque accipitur. Conſules nos feciſtis Quirites; domi bellique impeditiſſima rep. namque Imperatores Hiſpaniae, ſtipendium, milites, arma, frumentum poſcunt: & id res cogit: quoniam poſt defectionem ſociorum & Sertorij per montes fugam neque manu certare poſſunt neque vtilia parare: exercitus in Aſia Ciliciaque ob nimias opes Mithridatis aluntur: Macedonia plena hoſtium eſt: nec minus Italiae maritima & pro-

prouinciarum: cùm interim vectigalia parua & bellis incerta vix partem ſumtuum ſuſtinent: ita claſſe, qua commeatus vehebatur, minore quam antea nauigamus. haec ſi dolo aut ſecordia noſtra contracta ſunt agite, & vti lubet ita ſupplicium ſumite: ſin communis fortuna aſperior eſt, quare indigna vobis nobiſque & rep. incipitis? Atque ego cuius aetati mori propior eſt, non deprecor, ſi quid ea vobis incommodi demitur: neque mox ingenuo corpori honeſtius, quam pro veſtra ſalute finem vitae fecerit. Adſum en C. Cotta conſul, facio quod ſaepe maiores aſperis bellis fecere; voueo, dedoque me pro rep. quam deinde cui mandetis circumſpicite: nam talem honorem bonus nemo volet cum fortunae & pacis & belli ab alijs acti, ratio reddenda, aut turpiter moriendum ſit. tantummodo in animis habetote, non me ob ſcelus aut auaritiam caeſum, ſed volẽtem pro maxumis beneficijs animam dono dediſſe. Per vos igitur, Quirites, & gloriam maiorum, tolerate aduerſa & conſulite reip. multa cura ſummo imperio ineſt, multi ingentes labores. quos nequiquam abnuitis, & pacis opulentiam quaeritis: cum omnes prouinciae regna,

maria, terraeque aſpera aut feſſa bellis ſint.

*

Aquis hiemantibus.

*

Germani intectum renonibus corpus tegunt.

*

Rumore primo.

*

Vnde pons in oppidum pertinens explicatur.

*

Et ei voce magna vehemẽter gratulabãtur.

*

Et Marius victus duplicauerat bellum.

*

Atque eos a tergo incurrerunt.

*

In hunc modum diſſeruit.

*

Inde ortus ſermo percunctantibus vtrimque, ſatin ſalue, quam grati ducibus ſuis quantis familiaribus copijs agerentur.

*

Fugam noſtris fecere.

*

Quae audita Panormitanos dedere Romanis fecere.

*

Quo cupidius in ore ducis ſeſe quiſque bonum.

* *Ventis*

*

Ventis per caua terrae citatis, rupti aliquot montes tumulique ſedere.

*

Vbi multa neſande caſu ſuper amiſi.

*

Saguntium.

*

Tota autem inſula modica & cultibus inanis eſt.

*

Immodicus animi.

*

Sed Metellus in vulnere.

*

Pugnam illam pro omine belli futuram.

*

Tantum antiquitatis, curaeque maioribus pro Italica gente fuit.

*

Opprobrij gratia.

*

Maxumis ducibus fortibus ſtrenuiſque miniſtris.

*

Non repugnantibus modo ſed ne deditis quidem A. B. C. M.

*

In ſilua Sila fuerunt.

*

Quaeſere.

*

In nuda iniecta corpora.

*

Apollinis filia & Cyrenes.

*

Ne ſimplici quidem morte moriebantur.

*

Cum praedixero poſitum inſulae.

*

De pecore.

*

Cuius ad verba, voluntate, colloquio militibus permiſſo corruptio facta paucorum & exercitus Sullae datus eſt.

*

A Gracco ſeditiones graues ortae.

*

M. Atilius Palicanus humili loco, Picens, loquax magis quam facundus.

*

Inſolens vera accipiendi.

*

Quae pecunia ad Hiſpanienſe bellum Metello facta erat.

*

Curubis.

* Thar-

*

Tharros.

*

Camiſos.

*

Luces.

*

Primam modo Iapydiam ingreſſus.

*

Carbo turpi formidine Italiam atque exercitum deſeruit.

*

Scio ego quam difficile atque aſperum factu ſit conſilium dare regi, aut imperatori; poſtremo cuiquam mortali, cuius opes in excelſo ſunt: quippe cum & illis conſultorum copiae aſsint: neque de futuro quiſquam ſatis callidus ſatiſque prudens ſit. quin etiam ſaepe praua magis quam bona conſilia proſpere eueniunt. quia pléraſque res fortuna ex lubidine ſua agitat. ſed mihi ſtudium fuit adoleſcentulo remp. capeſſere: atque in ea cognoſcenda, multam magnamque curam habui; non ita vt magiſtratum modo caperem, quem multi malis artibus adepti erãt; ſed etiam vt remp. domi militiaeque quantumque armis, viris, opulentia poſſet cognitum haberem. itaque

mihi multa cum animo agitanti, conſilium fuit famam modeſtiamque meam poſt tuam dignitatem habere, & cuius rei lubet, periculum facere, dum quid tibi ex eo gloriae accederet. idque non temere aut ex fortuna tua decreui: ſed quia in te, praeter ceteras, artem vnam egregie mirabilem comperi, ſemper tibi maiorem in aduerſis quam in ſecundis rebus animum eſſe. ſed per ceteros mortales illa res clarior eſt, quod & prius defeßi ſint homines laudando atque admirando munificentiam tuam, quam tu faciendo, quae gloria digna eſſent. equidem mihi decretum eſt nihil tam ex alto reperiri poſſe, quod non cogitanti tibi in promtu ſit. neque ego, quae viſa ſunt, de rep. tibi ſcripſi; quia mihi conſilium atque ingenium amplius aequo probaretur; ſed inter labores militiae interque proelia, victorias, imperium, ſtatui admonendũ te de negotijs vrbanis. namque tibi ſi id modo in pectore conſilij eſt, vt te ab inimicorum impetu vindices, quoquo modo contra aduerſum conſulem, beneficia populi retineas: indigna virtute tua cogites. ſin in te ille animus eſt, qui iam a principio, nobilitatis factionem diſturbauit, plebem Romanam

ex graui

ex graui ſeruitute in libertatē reſtituit in praetura inimicorum arma inermis diſiecit, domi militiaeque tanta & tam praeclara facinora fecit, vt ne inimici quidem queri quidquam audeant niſi de magnitudine tua: quin accipe tu, ea quae dicam de ſumma reip. quae profecto aut tu vera inuenies, aut certe haud procul a vero. Sed quoniam Cn. Pompeijus, aut animi prauitate, aut quia nihil maluit, quam quod tibi obeſſet ita lapſus eſt, vt hoſtibus tela in manus iaceret: quibus ille rebus remp. conturbauit, eiſdem tibi reſtituenda eſt. Primum omnium ſummam poteſtatem moderandi, de vectigalibus, ſumtibus, iudicijs, ſenatoribus paucis tradidit; plebem Romanam, cuius antea ſumma poteſtas erat, noſque his quidem legibus in ſeruitute reliquit. iudicia tametſi, ſicut antea, tribus ordinibus tradita ſint, tamē ijdem illi factioſi regunt, dant, adimunt, quae lubet: innocentes circumueniunt: ſuos ad honorem extollunt. non facinus, non probrum. aut flagitium obſtat quo minus magiſtratus capiant: quod commodum eſt trahunt rapiunt, poſtremo tamquam vrbe capta lubidine ac licentia ſua pro legibus vtuntur. Ac

 me qui-

me quidem mediocris dolor angeret; ſi virtute partam victoriam more ſuo per ſeruitium exercerent. ſed homines inertiſſimi, quorum omnis vis virtuſque in lingua ſita eſt, forte atque alterius ſecordia dominationem oblatam inſolentes, agitant. nam quae ſeditio aut diſſenſio ciuilis tot, tamque illuſtres familias a ſtirpe euertit? aut quorum vmquã victoria animus tam praeceps tamque immoderatus fuit? L. Sulla, cui omnia in victoria lege belli licuerũt, tametſi a Sulpicio hoſtium partes muniri intellegebat, tamen paucis interfectis, ceteros beneficio quam metu retinere maluit. at hercule nunc cum Catone, L. Domitio ceteriſque eiuſdẽ factionis quadraginta ſenatores, multi praeterea cum ſpe bona adoleſcentes ſicuti hoſtiae mactati ſunt: cum interea importuniſſima genera hominum tot miſerorum ciuium ſanguine ſatiari nequiuerunt: non orbi liberi, non parentes exacta aetate, non gemitus virorum, luctus mulierũ, immanem eorũ animum inflexit, quin acerbius indies male faciundo, ac dicundo, dignitate alios, alios ciuitate euerſum irent. Nam quid ego de te dicam cuius contumeliam homines ignauiſſimi vita ſua commutare

mutare volunt? ſcilicet neque illis tantae voluptati eſt, tametſi inſperantibus accidit, dominatio, quanto maerori tua dignitas: qui optatius habent ex tua calamitate periculum libertatis facere quam per te P. R. imperium maxumum ex magno fieri. quo magis tibi etiam atque etiã animo proſpiciendũ eſt, quonam modo, rem ſtabilias, communiaſque. mihi quidem, quae mens ſuppetit, eloqui non dubitabo. ceterum tui erit ingenij probare, quae vera atque vtilia factu putes. In duas partes ego ciuitatem diuiſam arbitror ſicut a maioribus accepi, in patres & plebem. antea in patribus ſumma auctoritas erat, vis multo maxuma in plebe. itaque ſaepius in ciuitate ſeceſsio fuit: ſemperque nobilitatis opes deminutae ſunt, & ius populi amplificatum. ſed plebes eo libere agitabat, quia nullius potentia ſuper leges erat; neque diuitijs aut ſuperbia, ſed bona fama factiſque fortibus nobilis ignobilem anteibat: humillimus quiſque in armis aut militia, nullius honeſtae rei egens ſatis ſibi ſatiſque patriae erat. ſed vbi eos paullatim expulſos agris inertia atque inopia incertas domos habere ſubegit: coepere alienas opes petere, libertatem

ſuam

ſuam cum rep. venalem habere. ita paullatim populus, qui dominus erat, & cunctis gentibus imperitabat dilapſus eſt: &, pro communi imperio priuatam ſibi quiſque ſeruitutem peperit. Haec igitur multitudo primum malis moribus imbuta, deinde in artes vitaſque varias diſpalata nullo modo inter ſe congruens, parum mihi quidem idonea videtur ad capeſſendam remp. ceterum additis nouis ciuibus, magna me ſpes tenet fore vt omnes expergiſcantur ad libertatem: quippe cum illis libertatis retinendae, tum his ſeruitutis amittendae cura orietur. Hos, ego cenſeo permixtos cum veteribus nouos in colonijs conſtituas. ita & res militaris opulentior erit, & plebes bonis negotijs impedita malum publicum facere deſinet. Sed non inſcius, neque imprudens ſum, cum ea res agetur quae ſaeuitia quaeue tempeſtates hominum nobilium futurae ſint: cum indignabuntur omnia funditus miſceri; antiquis ciuibus hanc ſeruitutem imponi; regnum denique ex libera ciuitate futurum; vbi vnius munere multitudo ingens in ciuitatē peruenerit. equidem ego ſic apud animum meum ſtatuo, malum facinus in ſe committere, qui incommodo

commodo reip. gratiam ſibi conciliet: vbi bonum publicum etiam priuatim vſui eſt; id vero dubitare aggredi, ſecordiae atque ignauiae duco. M. Liuio Druſo ſemper conſilium fuit, in tribunatu ſumma ope niti pro nobilitate neque vllam rem in principio agere intendit, niſi illi auctores fierent homines factioſi, quibus dolus atque malitia, fide cariora erant. vbi intellexerunt per vnum hominem maximum beneficium multis mortalibus dari: videlicet & ſibi quiſque conſcius, malo atque infido animo eſſe, de M. Liuio Druſo iuxta ac de ſe, exiſtimauerunt. itaque metu ne per tantam gratiam ſolus rerum potiretur, contra eum nixi ſua ipſius conſilia diſturbauerunt. quo tibi Imperator maiore cura fideque amici & multa praeſidia paranda ſunt. hoſtē aduerſum opprimere, ſtrennuo homini haud difficile eſt: occulta pericula neque facere neque vitare bonis in promtu eſt. Igitur vbi eos in ciuitatem adduxeris; quoniam quidem renouata plebes erit, in ea re maxume animum exercitato, vt colantur boni mores: concordia inter veteres & nouos coaleſcat. ſed multo maximum bonum patriae, ciuibus, tibi, liberis, poſtremo humanae genti,

genti, pepereris ſi ſtudium pecuniae aut ſuſtuleris, aut, quoad res feret, minueris. aliter neque priuata res neque publica, neque domi, neque militiae, regi poteſt. nam vbi cupido diuitiarum inuaſit: neque diſciplina neque artes bonae, neque ingenium vllum ſatis pollet: quin animus magis aut minus mature, poſtremo tamen ſuccumbit. Saepe iam audiui, qui reges, quae ciuitates & nationes, per opulentiam magna imperia amiſerint, quae per virtutem inopes ceperant. id adeo haud mirandum eſt. nam vbi bonus deteriorem diuitijs magis clarum magiſque acceptum videt; primo aeſtuat multaque in pectore voluit: ſed vbi gloria honorem magis indies, virtutem opulentia vicit; animus ad voluptatem a vero deficit. quippe gloria induſtria alitur: vbi eam demſeris; ipſa per ſe virtus amara atque aſpera eſt. poſtremo vbi diuitiae clarae habentur; ibi omnia bona vilia ſunt, fides, probitas, pudor, pudicitia. nam ad virtutem vna & ardua via eſt: ad pecuniam, qua, cuique lubet, nititur: & malis & bonis rebus ea creatur. ergo in primis auctoritatem pecuniae demito. neque de capite neque de honore ex copijs quiſquã magis aut

gis aut minus iudicauerit; ſi neque praetor neque conſul ex opulentia, verũ ex dignitate creetur. ſed de magiſtratu facile populi iudicium fit. iudices a paucis probari regnum eſt: ex pecunia legi inhoneſtum. quare omnes primae claßis iudicare placet; ſed numero plures quam iudicant. neque Rhodios neque alias ciuitates vmquam ſuorum iudiciorum paenituit; vbi promiſcue diues & pauper, vt cuique fors tulit, de maxumis rebus iuxta ac de minimis diſceptant. ſed de magiſtratibus creandis haud mihi quidem abſurde placet lex, quam C. Graccus in tribunatu promulgauerat; vt ex confuſis quinque claßibus forte centuriae vocarentur. ita coaequati dignitate, pecunia, virtute alius alium anteire properabit. nec ego magna remedia contra diuitias ſtatuo: nam perinde omnes res laudantur atque appetuntur, vt earum rerum vſus eſt: malitia praemijs exercetur. vbi ea demſeris; nemo omniũ gratuito malus eſt. ceterũ auaritia, bellua fera immanis, intoleranda eſt: quo intẽdit, oppida, agros, fana atque domos vaſtat: diuina cũ humanis permiſcet: neq; exercitus neq; moenia obſtant, quo minus vi ſua penetret:

fama,

fama,pudicitia, liberis atque parentibus cunctos mortales ſpoliat. Verum ſi pecuniae decus ademeris,magna illa vis auaritiae facile bonis moribus vincetur. atque haec ita ſeſe habere, tametſi omnes aequi atque iniqui memorent;tamen tibi cum factione nobilitatis haud mediocriter certandum eſt. cuius ſi dolum caueris, alia omnia in procliui erunt. nam hi ſi virtute ſatis valerent, magis aemuli bonorum quam inuidi eſſent. quia deſidia atque inertia & ſtupor eos atque torpedo inuaſit: ſtrepunt,obtrectant, alienam famam ſuum dedecus exiſtumant. Sed quid ego plura quaſi de ignotis memorem? M. Bibuli fortitudo atque animi vis in conſulatum erupit: hebes lingua;magis malus quam callidus ingenio; quid ille audeat cui cõſulatus maxumum imperium maximo dedecori fuit? An L. Domitij magna vis eſt,cuius nullum membrum a flagitio aut facinore vacat? lingua vana, manus cruentae,pedes fugaces quae honeſte nominari nequeũt inhoneſtiſſima. Vnius tamẽ M. Catonis verſutum ingeniũ, loquax, callidum,haud contemno parantur haec diſciplina Graecorum. ſed virtus, vigilantia, labos, apud Graecos nulla ſunt.

ſunt. quippe cum domi libertatem ſuam per inertiam amiſerint, cenſeſne eorum praeceptis imperium haberi poſſe? Reliqui de factione ſunt, inertiſſimi nobiles, in quibus, ſicut in ſtatua, praeter nomen nihil eſt additamenti. L. Poſtumius & M. Fauonius mihi videntur quaſi magnae nauis ſuperuacanea onera eſſe; vbi ſalui peruenire viſi ſunt: ſi quid aduerſi coortum eſt; de illis potiſſimum iactura fit: quia precij minimi ſunt. Quoniam nunc, vt mihi videor, de plebe renouanda corrigendaque diſſerui: de ſenatu, quae tibi agenda videntur, dicam. Poſtquam mihi aetas ingeniumque adoleuit; haud ferme armis atque equis corpus exercui: ſed animum in litteris, quod natura firmius erat, in laboribus habui. atque ego in ea vita multa audiendo atque legendo ita comperi, omnia regna, ciuitates, nationes, vſque eo proſperũ imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt: vbicumque gratia, timor, voluptas, ea corrupere; poſt paullo imminutae opes; deinde ademtum imperium, poſtremo ſeruitus impoſita eſt. equidem ego ſic apud animum meum ſtatuo; cuicumque in ſua ciuitate amplior illuſtriorque locus quam

alijs eſt; ei magnam curam eſſe reip. nam ceteris, ſalua vrbe, tantummodo libertas tuta eſt: qui per virtutem ſibi diuitias, decus, honorem, pepererunt, vbi paullum inclinata reſp. agitari coepit; multipliciter animus curis atque laboribus fatigatur: aut gloriam, aut libertatem, aut rem familiarem defenſat: omnibus locis adeſt, feſtinat: quanto in ſecundis rebus florentior fuit; tanto in aduerſis aſperius magiſque anxie agitat. Igitur, vbi plebes ſenatui, ſicut corpus animo, obedit, eiuſque conſilia exſequitur: patres conſilio valere decet; populo ſuperuacanea eſt calliditas. itaque maiores noſtri cũ bellis aſperrimis premerentur: equis, viris, pecunia amiſſa, numquam defeſſi ſunt armati de imperio certare, non inopia aerarij, non vis hoſtium, non aduerſa res ingentem eorum animum ſubegit quin quae virtute ceperant ſimul cum anima retinerent. atque ea magis fortibus conſilijs quam bonis proelijs patrata ſunt. quippe apud illos vna reſp. erat; ei conſulebant; factio contra hoſtes parabatur: corpus atque ingenium, patriae, non ſuae quiſque põtentiae exercitabat. at hoc tempore contra, homines nobiles quorum animos

ſecordia

ſecordia atque ignauia inuaſit, ignari laboris, hoſtium, militiae, domi, factione inſtructi per ſuperbiam cunctis gentibus moderantur. itaque patres, quorum antea conſilio dubia reſp. ſtabiliebatur, oppreſſi ex aliena lubidine huc atque illuc fluctuantes, agitantur: interdum alia, deinde alia decernunt. vti eorum, qui dominantur, ſimultas ac arrogantia fert. ita bonũ malumque publicum exiſtumant. quod ſi aut libertas aequa omnium, aut ſententia obſcurior eſſet; maioribus opibus reſp. & minus potens nobilitas eſſet. ſed quoniam coaequari gratiam omnium difficile eſt; quippe cum illis maiorum virtus, partam reliquerit gloriam, dignitates, clientelas: cetera multitudo pleraque inſcia; ſit ſententia eorum a metu libera. ita occulto ſibi quiſque alterius potentia carior erit. Libertas iuxta bonis & malis ſtrenuis & ignauis optabilis eſt. verum eam plerique metu deſerunt; ſtultiſſimi mortales quod in certamine dubium eſt quorſum accidat, id per inertiam in ſe, quaſi victi, recipiunt. Igitur duabus rebus confirmari poſſe ſenatum puto: ſi numero auctus per tabellam ſententiam feret. tabella obtentui erit, quo ma is

animo libero facere audeat: in multitudine & praeſidij plus & vſus amplior eſt. nam fere his tempeſtatibus alij iudicijs publicis, alij priuati ſuis atque amicorum negotijs implicati, haud ſane reip. conſilijs affuerunt. neque eos magis occupatio, quam ſuperba imperia diſtinuere. homines nobiles cum paucis ſenatorijs, quos additamenta factionis habet, quaecumque libuit probare, reprehendere, decernere, ea, vt lubido tulit fecere. verum vbi numero ſenatorum aucto per tabellam ſententiae dicentur: illi ſuperbiā ſuam dimittent, vbi ijs obediendum erit, quibus antea crudeliſsime imperitabant. forſitan Imperator, perlectis litteris decernes quem numerum ſenatorum fieri placeat; quoque modo in multa & varia officia diſtribuatur: & quoniam iudicia primae claſsis mittenda putem, quae deſcriptio, qui numerus in quoque genere futurus ſit; ea mihi omnia generatim deſcribere haud difficile factu fuit. ſed prius laborandum viſum eſt de ſumma conſilij. idque tibi probandum verum eſſe. ſi hoc itinere vti decreueris; cetera in promtu erunt volo. ego conſilium meum prudens maxumeque vſui eſſe. nam vbicumque tibi res

proſpere

proſpere cedet; ibi mihi bona fama eueniet. ſed me illa magis cupido exercet, vt quocumque modo & quamprimum reſp. adiuuetur. libertatem gloria cariorem habeo. atque ego te oro, horterque ne clariſſimus Imperator Gallica gente ſubacta P. R. ſummum atque inuictum imperium tabeſcere vetuſtate ac per ſummam diſcordiam dilabi patiaris. profecto ſi id accidat; neque tibi nox neque dies curam animi ſedauerit: quin in ſomnijs excitus, furibundus, atque amens alienata mente feraris. namque mihi pro vero conſtat omnium mortalium vitam diuino numine inuiſi: neque bonum neque malum facinus cuiuſquam pro nihilo haberi: ſed ex natura, diuerſa praemia bonos maloſque ſequi. interea forte ea tardius procedunt; ſuus cuique animus ex conſcientia ſpem praebet. quod ſi tecum patria atque parentes poſſent loqui; ſcilicet haec dicerent: O Caeſar, nos te genuimus fortiſſimi viri in optuma vrbe, decus, praeſidiumque nobis, hoſtibus terrorem. quae multis laboribus & periculis ceperamus, ea tibi naſcenti cum anima ſimul tradidimus; patriam maxumam in terris, domum familiamque in patria clariſſimam, prae-

 terea

terea bonas artes, honeſtas diuitias, poſtremo omnia honeſtamenta pacis & praemia belli. pro his ampliſſimis ben ficijs, non flagitium a te, neque malum facinus petimus, ſed vti libertatē euerſam reſtituas. qua re patrata profecto per omnes gentes fama virtutis tuae volitabit. namque hac tempeſtate, tametſi domi militiaeque praeclara facinora egiſti; tamen gloria tua cum multis viris fortibus aequalis eſt. ſi vero vrbem ampliſſimo nomine & maxumo imperio prope iam ab occaſu reſtitueris: quis te clarior, quis maior in terris fuerit? quippe ſi morbo iam, aut fato, ſecus huic imperio accidat: cui dubium eſt quin per orbem terrarum vaſtitas, bella, caedes oriantur? quod ſi tibi bona lubido fuerit patriae parentibus gratificandi; poſtero tempore rep. reſtituta, ſuper omnes mortales gloria agnita tuaque vnius mors vita clarior erit. nam viuos, interdum fortuna, ſaepe inuidia fatigat: vbi anima naturae ceſſit; demtis obtrectatoribus ipſa ſe virtus magis magiſque extollit. Quae mihi vtilia factu viſa ſunt quaeque tibi vſui fore credidi, quam pauciſſimis potui, perſcripſi. ceterum Deos immortales obte-

ſtor

ſtor vt quocumque modo ages ea res tibi reique publicae proſpere eueniat.

*

Quae pacta in cõuentione non praeſtitiſſent.

*

Crebritate fluctuum vt Aquilo ſolet.

*

Mithridates corpore ingenti perinde armatus.

*

Tyrannumque & Cinnam appellantes.

*

Nomenque Danubium habet.

*

Cui niſi pariter obuiam iretur.

*

Septimium neque animo neque lingua ſatis compotem.

*

Vulgus amat fieri.

*

Serum bellum in anguſtijs futurum.

*

Ipſe ab his omnes euocatos & centuriones.

*

non paeniturum.

*

Pompeijus cum alacribus ſaltu, cum velocibus curſu, cũ validis vecte certabat. neque enim

ille aliter potuiſſet par eſſe Sertorio, niſi ſe & milites frequentibus exercitijs praeparauiſſet ad proelia.

*

Cicero caninam facundiam, vt Appius inquit, exercuit.

*

Primus Graecorum Achilles.

*

cupientiſſimus legis.

*

Magna gloria tribunus militum in Hiſpania T. Didio imperante magno vſu bello Marſico, paratu militum & armorum fuit. multaque tum ductu eius, quae rapta primo per ignobilitatem, deinde per inuidiam ſcriptorum celebrata ſunt. quae eminus faciem ſuam oſtentabant, aliquot aduerſis cicatricibus & effoſſo oculo. quo ille dehoneſtamento corporis maxume laetabatur: neque illis anxius, quia reliqua glorioſius retinebat.

*

Quia principes intellegendi diuina fuerunt, vetuſtatem vt cetera in maius componentem altores Iouis celebrauiſſe.

*

Italiam coniunctam Sicilię conſtat fuiſſe:

ſed medium ſpatium aut per humilitatem obrutum eſt aquis aut propter anguſtiam ſciſſum.

*

Pompeijus deuictis Hiſpanis trophaea in Pyrenaeis iugis conſtituit.

*

atque edita vndique tribus tamen cum muris & magnis turribus.

*

& in proelijs actu promtus.

*

Pactione amiſſo Publio legato.

*

Mare Ponticum dulcius quam cetera.

*

Equis paria operimenta erant: quae lintea ferreis laminis in modum plumae adnexuerant.

*

Rebus ſupra votum fluentibus.

*

Aenum & Maroneam & viam militarem.

*

Impediebant iuſſa nautarum.

*

Nihil ſocordia claudebat.

*

Vt tanta repente mutatio non ſine Deo videretur.

*

In ore gentibus agens, populo, ciuitati.

*

Preſſi vndique multitudine.

*

Hunc igitur redarguit Tarquinius.

*

Dein campi Threicei quos habuere Amazones a Tanai flumine incertum quamobrem digreſſae.

*

Vbi eum tota in concione ab exercitu cogit diſcedere, dicit ſe eius opera non vſurū, eumque ab armis dimittit.

*

Et Metello procul agente longa ſpes auxiliorum.

*

more equeſtris proelij ſumtis tergis atque redditis.

*

caſtra ſine vulnere introitum.

*

regreſſi ad faciliores ictus loco cedebant.

*

multos tamē ab adoleſcētia bonos inſultauit.

*

Coſa.

*

Equis atque armis inſignibus.

* *Feſſus*

*

Feſſus in Pamphyliam ſe receperat.

*

Profectus quidã Ligus ad requiſita naturae.

*

apud latera certos collocauerat.

*

Segnior neque minus grauis ſed multiplex cura.

*

apertae portae, repleta arua cultoribus.

*

Hiſpaniam ſibi antiquam patriam eſſe.

*

Lyciae Piſidiaeque agros deſpectantem.

*

Sorte ductus furti negati.

*

Omnis Italia coacta in anguſtias ſcinditur in duo promontoria Brutium & Salentinum.

*

Italia plana ac mollis.

*

qua tempeſtate ex Ponto vis piſcium erupit.

*

Introrſus prima Aſiae Bithynia eſt, multis antea nominibus appellata.

*

Sed Mithridates extrema pueritia regnum ingreſſus

ingreſſus matre veneno interfecta.

*

Exercitium vertere.

*

Creta altior eſt qua parte ſpectat Orientem.

*

Se regibus deuouent & poſt eos vitam refutant. adeo illis ingenita eſt ſanctitas regij nominis.

*

Populus R. antea obtinebat regna atque imperia: fortunam dono dare item alia quae per mortales auide cupiuntur: quia & apud indignos ſaepe erant quaſi per lubidinem data neque cuiquam incorrupta permanſerant. ſed res docuit id verum eſſe, quod in carminibus Appius ait; fabrum eſſe ſuae quemque fortunae. atque in te maxume; qui tantum alios praetergreſſus es, vt prius defeßi ſint homines laudando facta tua, quam tu laude digna faciendo. ceterum vt fabricata, ſic virtute parta quam magna induſtria haberi decet: ne incuria deformentur aut corruant infirmata. nemo enim alteri imperium volens concedit. & quamuis nouus atque clemens ſit qui plus poteſt, tamen quia malo eſſe licet, formidatur. id euenit, quia plaerique rerum potentes

potentes perverſe conſulunt; & eo ſe munitiores putant, quo illi quibus imperitāt nequiores fuere. at contra id eniti decet, cum ipſe bonus atque ſtrenuus ſis, vt, quam optumis imperites. nam peſſumus quiſque aſperrime rectorem patitur. ſed tibi hoc grauius eſt quam ante omnibus te, armis parta componere. bellum aliorum pace mollius geſsiſti: ad hoc victores praedam petunt; victi ciues ſunt. inter has difficultates euadendum eſt tibi, atque in poſterum firmanda reſp. nō armis modo, neque aduerſum hoſtes, ſed, quod multo maius multoque aſperius eſt, bonis pacis artibus. ergo omnes magna mediocrique ſapientia res huc vocat; quae quiſque optima poteſt, vti dicat. ac mihi ſic videtur; qualicumque modo tu victoriam compoſueris; ita alia omnia futura. ſed iam quo melius faciliuſque conſtituas paucis, quae me animus monet, accipe. Bellū tibi fuit imperator cū homine claro, magnis opibus, auido potentiae, maiore fortuna quam ſapientia: quem ſecuti ſunt pauci per ſuam iniuriam tibi inimici; item quos affinitas aut alia neceſsitudo traxit. nam particeps dominationis neque fuit quiſquam; neque ſi pati potuiſſet, orbis terrarum

bello concuſſus foret. cetera multitudo, vulgi more, magis quam iudicio, poſt alius alium quaſi prudentiorem ſecuti. Per idem tempus maledictis iniquorum occupandae reip. in ſpem adducti homines, quibus omnia probro ac luxuria polluta erant, concurrere in caſtra tua, & aperte quietis mortem, rapinas, poſtremo omnia quae corruptus animus iubebat minitari. ex quis magna pars, vbi neque creditum condonare neque te ciuibus, ſicuti hoſtibus, vti videt, defluxere. pauci reſtitere; quibus maius otium in caſtris, quàm Romae futurum erat. tanta vis creditorum impendebat. ſed ob eaſdem cauſſas immane dictū eſt, quanti & quam multi mortales poſtea ad Pompeijum diſceſſerint: eoque, per omne tempus belli, quaſi ſacro atque inſpoliato fano debitores vſi. Igitur quoniam tibi victori de bello atque pace agitandum eſt; hoc vti ciuiliter deponas, illa vt quam iuſtiſſima & diuturna ſit: de te ipſo primum, quia compoſiturus es, quod optumum factu eſt, exiſtuma. equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba, quam diuturna arbitror: neque quemquam a multis metuendum eſſe quin ad eum ex multis formido recidat: eam vitam

bellum aeternum atque anceps gerere. quoniam neque aduerſus, neque ab tergo aut lateribus tutus ſis: ſemper in periculo aut metu agites: contra qui benignitate & clementia imperium temperauere; his laeta & candida omnia viſa: etiã hoſtes aequiores quam alijs ciues. an qui me his dictis corruptorem victoriae tuae nimiſque in victos bona voluntate praedicent? ſcilicet quod ea quae externis nationibus natura hoſtibus noſque, maioreſque noſtri, ſaepe tribuere; ea ciuibus danda arbitror: neque barbaro ritu caede caedem & ſanguine ſanguinem expiandum. an illa quae paullo ante hoc bellum in Cn. Pompeijum victoriamque Sullanam increpabantur, obliuio abſtulit? interfecit Domitiũ, Carbonem, Brutum, alios item non armatos neque in proelio, belli iure, ſed poſtea ſupplices per ſummum ſcelus interfectos: plebem Romanam in villa publica pecoris modo conſciſſam: heu quam illa occulta ciuium funera & repentinae caedes in parentum aut liberorum ſinum, fuga mulierum, & puerorum, vaſtatio domorum: ante partam a te victoriam omnia ſaeua atque crudelia erant. ad quae te illi ijdem hortantur: & ſcilicet id

certatum

certatum eſſe vtriuſque veſtrum arbitrio, iniuriae vt fierent; neque receptam ſed captam a te remp. & ea cauſſa exercitus ſtipendiis confectis optumos & veterrimos omnium aduerſum fratres parenteſque, alij liberos armis contendere: vt ex alienis malis deterrimi mortales ventri atque profundae lubidini ſumtus quaererent; atque eſſent opprobria victoriae; quorum flagitijs commacularetur bonorum laus. neque enim te praeterire puto, quali quiſque eorum more aut modeſtia etiam tum dubia victoria, ſeſe geſſerit: quoque modo in belli adminiſtratione ſcorta aut conuiuia exercuerint non nulli, quorum aetas ne per otium quidem tales voluptates ſine dedecore attigerit. De bello ſatis dictum. De pace firmanda quoniam tuque & omnes tui agitatis: primum id quaeſo conſidera, quale id ſit de quo conſultas. ita bonis maliſque dimotis patenti via ad verũ perges. Ego ſic exiſtumo; quoniam orta omnia intereunt, qua tempeſtate vrbi Romanae fatum excidij aduentarit, ciues cum ciuibus manus cõſerturos: ita defeſſos & exſangues regi aut nationi predae futuros. aliter non orbis terrarum, neque cunctae gentes conglobatae mo-

uere

uere aut contundere queunt hoc imperium. firmanda igitur ſunt cōcordiae bona, & diſcordiae mala expellenda. id ita eueniet, ſi ſumtuum & rapinarum licentiam demſeris: non ad vetera inſtituta reuocans, quae iam pridem corruptis moribus ludibrio ſunt; ſed ſi ſuam cuique rem familiarem & finem ſumtuū ſtatueris. quoniam is inceßit mos, vt homines adoleſcentuli ſua atque aliena conſumere, nihil lubidini atque alijs rogantibus denegare pulcherrimum putent: eam virtutem & magnitudinem animi pudorem atque modeſtiam pro ſecordia aeſtiment. ergo animus ferox praua via ingreſſus, vbi conſueta non ſuppetunt, fertur accenſus in ſocios modo, modo in ciues: mouet compoſita, & res nouas veteribus acquirit: quare tollendus fenerator in poſterum; vti ſuas quiſque res curemus. ea vera atque ſimplex via eſt; magiſtratum populo non creditori gerere & magnitudinem animi in addendo non demendo reip. oſtendere. atque ego ſcio, quam aſpera haec res in principio futura ſit, praeſertim ijs qui ſe in victoria licentius liberiuſque quam artius futuros credebant. quorum ſi ſaluti potius quam lubidini conſules, illoſque

 noſque

noſque & ſocios in firma pace conſtitues: ſi eadem ſtudia arteſque iuuentuti erũt ne iſta egregia tua fama ſimul cum vrbe Roma breui concidet. poſtremo ſapientes pacis cauſſa bellum gerunt; laboremq́ſpe otij ſuſtentant. niſi illam firmam efficis: vinci an viciſſe quid retulit? quare capeſſe per Deos remp. & omnia aſpera, vti ſoles, peruade. namque aut tu mederi potes aut omittenda eſt cura omnibus, neque quiſquam te ad crudeles poenas aut acerba iudicia inuocat. quibus ciuitas vaſtatur magis quam corrigitur; ſed vt prauas artes malaſque lubidines ab iuuentute prohibeas. ea vero clementia erit; conſuluiſſe ne immerito ciues patria expellerentur; retinuiſſe ab ſtultitia & falſis voluptatibus; pacem concordiamque ſtabiliuiſſe: non ſi flagitijs obſecutus, delicta perpeſſus praeſens gaudiũ cum mox futuro malo conceſſeris. Ac mihi animus quibus rebus alij timent maxume erectus eſt, negotij magnitudine: & quia tibi terrae & maria ſimul omnia componẽda ſunt (quippe res paruas tantum ingenium attingere nequit) magnae curae magna merces eſt. Igitur prouideas oportet vti plebes largitionibus & publico frumento corrupta

rupta

rupta habeat negotia ſua, quibus ab malo publico detineatur. iuuentus probitati & induſtriae nō ſumtibus neque diuitijs ſtudeat. id ita eueniet ſi pecuniae quae maxuma omnium pernicies eſt, vſum atque dedecus demſeris. nam ſaepe ego cum animo meo reputans quibus quiſque rebus clariſsimi viri magnitudinem inueniſſent, quae res populos nationeſue magnis auctoribus auxiſſent, ac deinde quibus cauſsis ampliſsima regna & imperia corruiſſent, eadem ſemper bona atque mala reperiebā; omneſque victores diuitias contemſiſſe & victos cupiuiſſe: neque aliter quiſquam extollere ſeſe & diuina mortalis attingere poteſt; niſi omiſsis pecuniae & corporis gaudijs, animo indulgens non aſſentando neque concupita praebendo peruerſam gratiam gratificans: ſed in labore, patientia boniſque praeceptis, & factis fortibus exercitando. nam domum aut villam exſtruere eamque ſignis aulaeis alijſque operibus exornare, & omnia potius quam ſemet viſendum efficere, id eſt non diuitias decori habere, ſed ipſum illis flagitio eſſe. porro ij quibus bis die ventrē onerare, nullam noctē ſine ſcorto quieſcere mos eſt; vbi animum quem dominari decebat

ſeruitio oppreſſere; nequaquam eo poſtea hebeti atque claudo pro exercitio vti volunt. nam imprudentia pleraque & ſe praecipitant. Verum haec & omnia mala pariter cum honore pecuniae deſinent, ſi neque magiſtratus neque alia vulgo cupienda venalia erunt. Ad hoc prouidendum eſt quonam modo Italia atque prouinciae tutiores ſint: id quod factu haud obſcurum eſt. nam ijdem omnia vaſtant, ſuas deſerendo domos & per iniuriam alienas occupando. item ne vti adhuc militia iniuſta aut inaequalis ſit, cum alij triginta, pars nullum ſtipendium faciet, & frumentum id quod antea praemium ignauiae fuit per municipia & colonias illis dare conueniet, cum ſtipendijs emeritis domos reuerterint. Quae reip. neceſſaria, tibique glorioſa ratus ſum, quampauciſſumis abſolui. nō peius videtur pauca nunc de facto meo differere. Plerique mortales ad iudicandum ſatis ingenij habēt aut ſimulant. Verumtamen ad reprehendenda illorū facta aut dicta ardet omnibus animus. vix ſatis apertū os aut lingua promta videtur, quae dicta pectore euoluat. quibus me ſubiectum haud paenitet, magis reticuiſſe pigeret. nam ſiue hac ſeu meliore

liore alia via perges, a me quidẽ pro virili parte dictum & adiutum fuerit. Reliquum eſt optare, vti quae tibi placuerint, ea dij immortales approbent, beneque euenire ſinant.

INCERTA IN QVIBVS HISTORIARVM LIBRIS ET QVIBVS VERBIS A SALLVSTIO SCRIPTA SINT.

Omnium fluminum quae in maria qua imperium Romanum eſt fluunt quã Graeci τὰν ἔισω θάλασσαν *appellant maxumum eſſe Nilum conſentitur; proxima magnitudine eſſe Hiſtrum ſcripſit Salluſtius.*

*

Ex omnibus quae tractauimus, Aebuti Liberalis, poteſt videri nihil tam neceſſarium aut magis, vt ait Salluſtius, cum cura dicendũ, quam quod in manibus eſt.

*

Turbinũ motus vagus eſt, & diſiectus, &, vt Salluſtij verbis vtar, verticoſus; cometarum autem compoſitus & certum iter carpens.

*

Salluſtius auctor certiſsimus aſſerit Tigrim & Eufratē vno fonte manare in Armenia, qui per diuerſa euntes longius diuidantur ſpatio medio relicto multorum milium, quae tamen terra quae ab ipſis ambitur, Meſopotamia dicitur.

*

Pelorum promontorium Siciliae reſpiciens Aquilonem iuxta Salluſtium dictum a gubernatore Hannibalis illic ſepulto, qui fuerat occiſus per ignorantiam regis cum ſe eius dolo crederet eſſe deceptum.

*

Ariſtaeus, vt Salluſtius docet, poſt laniatum a canibus Actaeonem filium, matris inſtinctu Thebas reliquit & Ceam inſulam tenuit, primo adhuc hominibus vacuam poſtea ea relicta cum Daedalo in Sardiniam tranſiuit poſt delatus eſt Cumas.

*

Salluſtius duces laudat qui victoriam incruento exercitu deportarunt.

*

Cares Inſulani populi fuerunt piraticam exercentes, famoſi, victi a Minoe vt Salluſtius & Thucydides tradunt.

A Troia

*

A Troia Capys Campaniam, Helenus Macedoniam, alij Sardiniam ſecundum Salluſtium tenuerunt.

*

Dardania a Dardano Iouis & Electrae filio, aut ſecundum Salluſtium a Mida Dardanorum rege qui Phrygiam tenuit.

*

Charybdis ſecundum Salluſtium circa Tauromenitanum egerit litus.

*

Salluſtius Scyllam ſaxū eſſe dicit ſimile formae celebratae procul videntibus.

*

In Sicilia eſt Enceladus, Othus in Creta ſecundum Salluſtium.

*

Salluſtius ait Hiſpanorum morem fuiſſe vt in bella euntibus iuuenibus parentum facta memorentur a matribus.

*

Orion, iuxta Salluſtium, oritur iuxta ſolis aeſtiui pulſum.

*

In Flaminia eſt ciuitas quae Cale dicitur & in Gallia hoc nomine, quam Salluſtius a Perpenna capta commemorat.

Salluſtius dicit de Lucanis quod de vimine facta ſcuta corijs tegebant.

Getae ſunt Myſij quos Salluſtius a Lucullo dicit eſſe ſuperatos.

Troianorum tempore inuadendarũ terrarum cauſſa fuerat nauigatio, vt Salluſtius meminit.

Curribus falcatis vſos eſſe antiquos Liuius & Salluſtius docent.

Vices ſignificant pugnant quia per viciſsitudinem pugnabatur, vt inquit Salluſtius.

Creta medio iacet inſula Ponto, id eſt, ſecundum Salluſtium, procul a continenti.

Primo menſe veris dicitur nouum ver, ſecundo ver adultum, tertio praeceps, ſecundum Salluſtium.

FINIS.

LVD. CARRIONIS IN C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM LIBRVM I. SCHOLIA.

RES Populi) *In tanta rerum antiquarum, Guido Laurine, obſcuritate, tamque denſis errorum tenebris, quae prima ſint in his C. Salluſtij Criſpi hiſtorijs, quae ſecunda; difficilis eſt dijudicatio. atque eo difficilior; quod neque veteres eam rem oratione perſecuti ſunt: &, ſi qui aetatis poſterioris idem agere tentarunt, ijſdem etiam veſtigijs, quibus inſiſtimus, inhaerere, vt per omne ſcriptorum genus errare debuerunt: neque certam aliquam ſcribēdi rationem, quaſi viam, tenere potuerunt. Igitur nos, quibus in rebus huiuſmodi diligentius inquirendis induſtriam grauiorum diſciplinarum tractatio negauit, & in inueniendis ingenium, natura ſatis parce eſt elargita, ita haec hiſtoriae Salluſtianae fragmenta, & veluti è naufragio tabulas, componemus, vt ſi nauem integram & ſartam tectam eſſe praeſtare non poſſimus: quis enim id ſperet? ſaltem efficiamus vt minus lacera, minuſque diſſipata, & in partes pauciores diſſoluta eſſe videatur. Haec autem primo hiſtoriae loco poſui, quod Tib. Donatus ſub initium AEneidos, Virgilium qui prius rem deinde poſuerit per-*

 rit per-

rit perſonam, ita tueatur; vt Salluſtium omni metrorum ratione liberum ſic Hiſtoriam coepiſſe ſcribat, primo vt rem, mox pop. Rom. perſonã poneret. quae Donati verba commode, ni fallor, ad haec referri poſſunt. quae cum his a Priſciano, tum vero etiam apud Rufinum, ſiue quis alius auctor eſt libelli de metris Comicis, a Pompeijo Meſſallino adducuntur. Meſſallini verba ex libro de pedibus & numeris oratorum adſcribam. neque enim parum ad eam quam exprimendã curaui ſcripturã confirmandam, & vero multũ ad Priſcianũ duobus lib. XV. *in locis emendandũ faciunt.* Nunc ſi videatur, *inquit,* Salluſtianae periodi numeros inſpiciamus. Res popu, *dactylus.* li Ro, mani, Marco, *tres ſpondei.* Lepido, *anapaeſtus.* Quincto Catulo; *ſpõdaeus & anapaeſtus.* Cõſulibus; *paean primus.* ac deinde. *dichoreus ſiue ditrochaeus.* militi, *dactylus,* & domi. *creticus.* geſtas, *ſpondeus* compoſui, *choriambus. hactenus ille. quod tametſi ita certũ loci huius conſtituendi argumentũ ſit, vt vehementer mirer homines quoſdam cum in hunc ſcriptorẽ incidiſſent, magis etiã, quaſi dedita opera eius ſcripturã vitiare voluiſſe: tamẽ & apud Meſſallinum, & apud Rufinũ, copulã,* &, *ex Thoſano Priſciani codice, cum in alio etiã vulgato exſtaret, neceſſario repoſui. Fuerunt conſules M. Aimilius Q. F. M. N. Lepidus & Q. Lutatius Q. F. Q. N. Catulus an.* V. C. IↃCLXXV.

Cato) *Marius Fabius Victorinus cõmentario* I. *ad Ciceronem de inuentione;* Salluſtius, *inquit,* cum

alijs

aliјs hiſtoriographis ſingula tradidiſſet lib. I. hiſtoriarũ: dat Catoni breuitatẽ; Romani generis diſertiſſimus multa paucis abſoluit: Fannio veritatẽ. *Seruius quoque lib.* I. *AEneidos notat a Salluſtio dictũ:* Romani generis diſertiſſimus. *quin & Acron ſatyr. vlt. lib.* I. *Horat. ad illud*; eſt breuitatis opus: ſic, *inquit*, & Cato laudatur a Salluſtio quod multa paucis abſolueret. *quibus autẽ verbis Fannio veritatẽ tribuerit*; *non inuenio.*

Nos in) *& haec ab eodẽ Seruio lib.* IV. *AEneid. ſine libri numero allata, huc pertinere exiſtimaui. cũ enim, Mario Victorino teſte, ſingulos hiſtoriographos recenſuiſſet: tandem de ſe loquens*; nos, *inquit, hoc eſt, eodem interpretante Seruio*, ego in tanta &c.

Nobis) *ex Priſciano lib.* V. *Exemplar S. Martini Louanienſis duas voces a vulgata editione variat. primum enim legit*; nobis nuper primae: *deinde*; agitur: *pro*; agit. *quod poſterius probante etiam Thoſano codice retinui.*

Nam a) *Priſcianus obſeruat hic*, Perſi, *pro*, Perſis. *idẽ quoque bis lib.* XIIII. ad, *inquit*, modo perſonae, modo loco, modo tempori, modo numero adiungitur. perſonae; Virgilius primo AEneid. Ad te confugio. loco; idem eod. ad Troiam pro caris geſſerat Argis. tempori; *vt* Salluſtius lib. I. hiſt. Ad bellum Perſi Macedonicum. numero; vt ad quinquaginta milia. *quae Priſciani verba minime in medium afferrem*; *niſi viderem homines quoſdam, qui quicquid*

manibus

manibus ſuis ſemel attigerũt, idem continuo eos contaminare neceſſe eſt, ita poſtrema haec accepiſſe quaſi Salluſtiana & non potius exempli cauſa a Priſciano eſſent adducta. ſed id genus errorum numerus in eorũ libris infinitus eſt. Soſipater Cariſius lib. II. *inſt.gramm.* inueniuntur, *inquit*, quaedã quae ſine ratione genitiuũ faciunt per. i. apud Virgiliũ, Achilli, & Vlyſſi; apud Salluſtiũ, Perſi. *Seruius lib.* I. *AEneid. Virgilius, inquit*, detraxit. S. litteram in Achilli euphoniae cauſſa, vt Salluſtius in Perſi. *libro quoque* VIII; *tres poſtremas affert voces. quin & Probus Catholicis*; quod Salluſtius, *inquit*, Perſi dixit non declinationem mutauit ſed antiqua vſus eſt conſuetudine. *In quibuſdam libris eſt*; principio. *in pluribus*; primordio. *Eſt autem tempus hoc quod Salluſtius innuit* IↃ C. *fere annorum. triumphatum enim eſt de Perſe triumpho tam nauali quam terreſtri per quatriduum a L. Aimilio Paullo proconſ. & Cn. Octauio propraet. an. a.* V. C. IↃ XXCVI. *Kal. Decemb.*

Res Romana) *Marius Fabius Victorinus eodem quo ſuperiora, libro*, Salluſtius, *inquit*, cum de rebus Romanis (*ita enim in libro Gemblacenſi, non vt vulgo*, humanis) loqueretur, dixit prius bella geſta, poſt pacem eſſe fundatam: res, *inquit*, Romana &c. deinde pacem memorat conſequutam: Optimis autem moribus &c. *quin & Auguſtinus Hipponenſis Epiſcopus lib.* II. *cap.* XVIII. *de ciuitat. Dei*: Salluſtius, *inquit*, primo

mo hiſtoriae ſuae libro atque ipſo eius exordio, fatetur etiam tunc cum ad Conſules a regibus eſſet tralata reſp. poſt paruum interuallum iniurias validiorũ & ob eas diſceſſiones a patribus, aliaſque in vrbe diſſenſiones fuiſſe. nam cum optimis moribus & maxima concordia P. R. inter ſecundum & poſtremum bellũ Carthaginienſe; cauſſamque huius boni non amorem *iuſtitiae ſed ſtante Carthagine metum pacis infidae fuiſſe dixiſſet: vnde & Naſica ille ad reprimendam nequitiam, ſeruandoſque iſtos optimos mores, vt metu vitia cohiberentur, Carthaginem nolebat euerti; continuo ſubiecit:* ac diſcordiae &c. *Haec ille. Vnde Salluſtianorũ verborum ſententia cuiuis patere liquido poteſt. Ammianus Marcellinus eadem lib.* XV. *tradidit. ſed verbis ita corruptis, vt qui ea ex ingenio emendare ſunt conati, magis etiam corrupiſſe videantur.* Galliae regiones, *inquit*, praecipue quae confines Italicis, paullatim leuius odere, ſub imperium venire Romanũ; primo tentatae per Fuluium proelijs paruis, quaſſatae, per Sextium, ad vltimum per Fabium Maximum domitae, cui negotij plenus effectus aſperiore Allobrogum gente deuicta, hoc indidit cognomẽtum. nam omnes Galliae niſi quae paludibus inuiae fuere, vt Salluſtio docetur auctore, poſt decennalis belli mutuas clades * ſocietatique noſtrae foederibus iunxit aeternis. *Verba Ammiani*

attuli:

attuli: primũ vt ea ad hiſtoriae fidem examinarem. Deinde, vt quid alij, dum corrigere voluerunt, promouerint, oſtenderem. poſtremo, vt cum noſtro hoc loco componerem. Igitur, vt ne vlteriora attingamus, quae ab ipſo paene vrb is Romae natali repetẽda erãt, vtque bella Gallica Ciſalpina praetereamus, anno ab. V. C. IↃCXXVIII. *M. Plautio Hypſaeo, M. Fuluio Flacco Coſ. bellũ Allobrogicũ exarſit: qui M. Fuluius biennio poſt de Liguribus, Vocontijs & Saluijs triũphauit. de quibus ijſdẽ ſequenti deinde anno a C. Sextio Caluino proconſ. vt a C. Caßio Longino de Allobrogibus, Aruernis, & Ruthenis triumphus actus eſt. poſt Allobroges cum rurſus viribus refectis Romanis ſeſe opponerent, in eoſque pro gentis ſuae conſuetudine, continuũ bellum gererent, tandem a Q. Fabio Maximo proconſ. vna cum rege Aruernorum Betulto ſuperati, ab eodem anno* IↃCXXXIII, *in triumphũ ducti ſunt. atque hoc eſt quod ait Marcellinus,* Gallias a Fuluio tẽtatas; a Sextio quaſſatas, a Fabio Maximo deuictas in Romanorũ poteſtatẽ conceſſiſſe. *quod vero ait ex Allobrogibus deuictis Fabio Maximi cognomentũ inditũ fuiſſe; id equidẽ ſemper ne verũ eſſet ſummopere ſum veritus: cum in Faſtis Capitolinis, etiã ante triumphum hunc Maximi titulo inſignis eſſe inueniatur. additur in Marcellino.* poſt decẽnalis belli mutuas clades, ſocietatique noſtrae foederibus iunxit aeternis. *quae eius oratio apertis vitijs non caret; ijſque eiuſmodi, vt a me ſine veteribus libris purgari nequeant.*

queant.nã quod quidã ſuppoſuerunt: Caeſar ſocietati noſtrae foederibus iunxit aeternis: *hoc cũ & cõtra rei geſtae veritatẽ & praeter hiſtoriae fidẽ ſit, cõcoquere nullo modo poſſum. Caeſar id fecit? qui poteſt? cum Seruius Sulpicius Rufus & M. Claudius Marcellus, ſub quibus omnẽ Galliã perdomitam fuiſſe ſcribit Salluſtius, anno* V. C. IↃCCII. *hoc eſt, biennio ante bellũ ciuile Caeſaris & Põpeij, fuerũt conſules. Igitur locum corruptum eſſe fateamur atque ita a nobis relinqui debere doleamus. nam quod in Mariangeli Accurſij hoc eſt, prima, ni fallor, huius hiſtorici editione legitur:* Omnes Galliae, niſi quae paludibus inuiae fuere, Salluſtio docetur auctore poſt decennalis belli mutuas clades perpeſſas, ſocietatique noſtrae foederibus iunxit aeternis: *id ſatis magno argumento eſſe debet reliquorum ſcripturas ab ingenio & coniectura, non autem ab ipſa rei veritatae proficiſci. Sed redeo vnde digreſſus ſum: meamque hanc a re propoſita digreſſionem, ijs qui hiſtoriae, hoc eſt, omnium diſciplinarum magiſtrae ſtudio capiuntur; quibuſque ſolis haec ſcribimus, & vtilem & iucũdam fore ſpero. Itaque Seruius lib.* VI. *AEneid. ſcribit Salluſtium,* inter ſecundum atque vltimum bellum Carthaginienſe, *maluiſſe dicere, quam,* inter ſecundum & tertium. *ſed in Fabio Victorino & in Auguſtino legitur:* poſtremum: *non;* vltimum. *vnde & fortaſſe Seruius emendandus eſt. vltima autem verba;* cis Rhenum &c. *habet Nonius Marcellus*

in voce;

in voce; cis. nullo tamen Salluſtiani libri expreſſo numero: *qui apud eum ex vet. cod. reponendus eſt. ea ipſa quoque*; niſi qua paludibus inuia fuit. *non eodem apud omnes ſcribuntur modo. Ammianus enim Marcellinus*; niſi quae paludibus inuiae fuere: *Marius Victorinus*; niſi quae a paludibus inuiá fuit: *Nonius denique Marcellus*; niſi qua fuit paludibus inuia: *legiſſe videntur. Victorini ſcriptura & optima, & mihi quidem maxime Salluſtiana eſt. aliam aũt illam*, niſi qua, e *colliſione illa*, niſi quae a: *natam ſuſpicor. itaque libri emendentur: & eorum corrigatur error, qui non tantum haec neſcio quo apud Salluſtium loco ponunt, ſed etiam ab eo inuito paene auferunt.*

At diſcordia) *idem Auguſtinus ibidẽ*. iniurias validiorũ *vocat annotante Seruio lib.* IV. *Georg. quas validiores inferebãt. Totum autem locum hunc idem Auguſtinus lib.* V. *cap.* XII. *ita exponit.* dicit, *inquit*, Salluſtius iniurias validiorum; & ob eas diſceſſionem plebis a patribus, aliaſque domi diſſenſiones fuiſſe iam inde a principio: neque amplius aequo & modeſto iure agitatum, quam expulſis regibus, quãdiu metus a Tarquinio fuit; donec bellum graue cum Etruria quod propter ipſum ſuſceptum erat finiretur. poſtea vero ſeruili imperio patres exercuiſſe plebem, regio more verberaſſe & ceteris expertibus (*ſic enim legendum eſt*) ſolos in imperio egiſſe. quarum diſcordiarum, dum illi

illi dominari vellent, iſti ſeruire nollent: finem fuiſſe bellum Punicum ſecundum. Imperio) *id eſt, dominatu. interprete AEl. Donato act.I.ſc.I. Andriae apud quem non recte eſt;* patres conſcripti: *pro;* patres plebem. *quae cauſſa fuit cur hoc de loco Donatum agere alij minime intelligerent & nouum fragmentum conſtituerent.* Inſedit) *Aruſianus Meſſus libello de elocutionum exemplis, quem quidam inepte pariter & inſcienter Cor. Frontoni tribuunt, haec Salluſtiana citat. Diomedes vero lib.II.cap.vlt. prolepſin figuram hic eſſe docet: eo quod mons poſtea quam plebs illum inſederat, ſacer dictus eſt. totum autem hoc hiſtoriae fragmentum peſſime ab ijs acceptum eſt, qui ſe harum hiſtoriarum emendatores eſſe ſunt profeſſi.*

Poſtquam) *ex Agellio noct. Att. lib.* IX. *cap.* XXII: *tametſi ille librum Salluſtij, vt vulgo eſt, non nominat. In Agellio Buſlidiano eſt:* poſt remoto metu Punicos milites exercere vacuum fuit. *de quo alij viderint. certe legendum credo:* poſtquam remoto metu Punico milites exercere vacuum fuit.

Ex quo tempore) *ſintne haec certa Salluſtianae orationis verba, an vero etiam cum ſuperioribus debeant coniungi; valde dubito. certe idem Auguſtinus eodem, quo ſuperiora loco, paucis interiectis memorat.*

Plurimae turbae) *Aruſianus Meſſus primo hiſtoriarum libro a Salluſtio dictum notat;* concede-

re in gratia: *atque haec verba*; quorum in gratia plerique conceſſerant; *ex eodem deſumta libro, vice probationis affert. quae apud Auguſtinum lib.* III. *cap.* XVII. *(is enim totum hoc Salluſtio fragmentum conſeruauit) mutata loquendi ratione leguntur*: quorum in gratiam plerique conceſſerant. *ſed hoc alij ne ſuſpicione quidem attingere potuerunt.* Igitur) *Agellius lib.* XV. *cap.* XIII. *noct. Att.* Salluſtius, *inquit*, eodem modo dilargitis proſcriptorum bonis dicit tamquam verbum largior ſit ex verbis commuñibus. *Priſcianus lib.* VIII. horto, *inquit*, pro hortor, & largio pro largior dicebant. *vt Salluſtius lib.* I. hiſtoriarum. Igitur &c. *opinor autē hunc locum de Sullana proſcriptione accipiendum. Auguſtinus enim cap.* XVIII. *lib.* II. *plura hic Salluſtiū de Sullae vitijs ceteraque foeditate reip. tradidiſſe ſcribit.*

Id bellum) *idem Agellius lib.* IX. *cap.* IX. *haec adducens*, Pompeiij metum, *interpretatur, non quod Pompeijus metueret, ſed quod metueretur. quod & Nonium Marcellum in voce metus obſeruare memini. apud quem tamen prima vox eſt emendanda.*

Maxumeq;) *Haec Donat. Terent. Phor. act.* II. *ſc.* IIII. *qui libri tamen Salluſtiani non meminit: huc autem referre non dubitaui, quod Aruſianus Meſſus tres poſtremas voces vt ex primo hiſtoriarum libro ſumtas afferat: illudque*, in tempore, *explicet* oportune.

Quin

Quin lenones) *Cariſius lib.* I. *Inſt. Gramm. obſeruat in Salluſtio, Lanius & Vinarius. Nonius in iiſdem verbis,* compoſiti, *exponit,* redemti, *apud quem in vet. cod. eſt* in diem, *pro,* in dies.

Genus) *ex Aruſiano de elocutionum exemplis:* inſolitus huius.

Clementia) *M. Aimilij Lepidi conſulis ad* P. R. *vt arma ſumantur contra Sullam dictatorem. ita haec vulgo inſcribitur oratio: quam eidem huic libro primo deberi poſt docebitur.* ne aut ipſi) *quidam;* ne qua ipſi nefanda exiſtimatis ea: *alij vocem,* nefanda, *omittunt. non nulli;* ne quae ipſi nefanda non aeſtimatis ea &c. inteſtabilior) *vulgo;* inſtabilior. *male. ſic idem Iugurthino;* Improbus inteſtabiliſque. *Verbis ex legibus* XII. *tab. deriuatis, quae in iure noſtro ciuili ſunt frequētia.* mercedem) *ita malo; quā;* mercede dant. ſaeuus iſte Romulus) *Seruius in Palaemone Virgiliano, haec tria verba pro Salluſtianis agnoſcit.* Agendum atque obuiam eundū eſt) *Donat. act.* I. *ſc.* V. *And. quinque has voces Salluſtio dat: libro tamen hiſtoriae non nominato.* penes illum) *ita melius, quam;* Penes illos. *loquitur enim de Sulla.* agitandi inops) *omnes vulgati libri;* cogitandi inops. *Hanc autem ſcripturam mihi ſuggeſſit Aruſianus Meſſus, apud quem eſt;* inops illius *rei:* vt Salluſtius; agitandi inops. mercedē ſcelerū) *ita malo, quam;* mercede ſcelerum. *quod quidam retinent.* denique necis) *vetuſtiores excuſi;* denique necis ci-

uium & vitae licentiam, ſimul humanas hoſtias vidiſtis. *non placet.* ſcriba) *quidam*; & ſcriba. *ſed non raro, neque vero illubenter facit Salluſtius huiuſmodi copulas vt non addat.* parata) *alij*; parta. *alterum Salluſtio familiarius eſt.* Approbaueritis) *qui malunt*; approbaritis: *nec mihi, nec numeris Salluſtianis ſatiſfaciunt.* Vaſtam) *alij legunt*; vaſtatam. *inepte: certe non aeque eleganter.* obiectat) *vulgo*: obijcit; *male. gaudet enim his frequentatiuis Salluſtius.* dominis tamen reſtituo) *alij*; mercatus ſum optumo precio, ſoluto iure, reſtituo dominis. *alij aliter. mihi haec optuma viſa eſt diſtinctio. hoc enim vult. quae prius adductus timore quodã ſum mercatus, ea dominis, ſoluto precio, reſtituo. iure, inquis; fateor, ſed tamẽ reſtituo. Vt & facta) Diomedes lib.* I. *cap.* VII. In, *inquit*, vice praepoſitionis, *pro*, eſt hic poſitum. *apud eum tamen peius legitur*; numero: *quam hic*; numeret: *illud autem melius*; fecerit: *quam*; faceret. *quanquam & hoc ſuſtineri poteſt. quem Diomedes locum apud eos qui hoc fragmento Salluſtianam hiſtoriam locupletare, ſi Dijs placet voluerunt, etiam corruptiorem, quam vulgo, eſt videre.* Captum iri) *quidam*; raptum iri. *alij*; ratum iri. *loci huius ſententiam non ſatis aſſequor. niſi hoc forte voluerit. Vereri ſe ne ante capiantur, quã capi debeant.* Relegati in paludes) *hanc Aemilij Lepidi orationem ex libro primo hiſtoriarum Salluſtij eſſe, praeterquam quod magno ſatis argumento ſit oratio Philippi, qua Aemilio bellum mo-*

lum mouenti reſiſtit, idem tamẽ Meſſus demonſtrat, qui libell de elocutionum exemplis primo hiſtoriarum Salluſtij libro has voces, relegati in paludes, *tribuit. ſed non recte apud eum eſt.* relegat; *pro. relegati, vltima littera deſiderata.* Vitijs obtentui) *Porphirio, ſiue quis alius eſt interpres Horatianus libro.* I. *epiſt.* XVIII. *ad illud*; ſtultitiam patiuntur opes; ſimile eſt, *inquit*, illud Salluſtij: ſecundae res mire ſunt vitijs obtentui. *ſed hac de loco vide antiquas lectiones noſtras commentario ſecundo cap.* X. Populo) *ita ſcribo. alij*; Populi Romani, *errore ex notis*, P. R. *nato.* Aimilium) *alij*; Aemilium. *in veteribus numiſmatibus eſt* Aunilius, *&*, Lutatius, *non*; Luctatius, *vti ex incomparabili illo Hiſtoriarum Romanarum theſauro qui ſub titulo C. Iulij Caeſaris & faſtorum Conſularium a Goltzio veſtro, Guido Laurine, vno omnium, quot ſunt, quot erunt, ſed nihil eſt neceſſe Goltzium laudare apud te: a Goltzio, inquam editus eſt, hodie cuiuis vel mediocriter erudito poteſt conſtare.*

Tunc vero) *Nonius* irritare *interpretratur*, prouocare. *apud quem vulgo eſt*; cauſſa: *pro*; cauſſae. *& in veteribus*, educere, *pro*, & ducere. *ſed haec verba alij coniecturis ſuis adiectis turpiſſime foedarunt.* Irritare *autem per geminum rr ſcribendum eſſe idem oſtendit Nonius: a canibus tractum docens, qui, cum prouocantur, irriunt.*

Curionẽ) ex *Priſciano lib.* X. *videtur aũt Curio ſe Aimilio Lepido oppoſuiſſe, & praeferri voluiſſe.*

 Phi-

Philippus) *a Seruio lib.*IX.*Æneid.non expreſſo. hiſtoriae numero haec afferuntur. quae, quod fragmento proxime conſequenti eſt L. Philippi oratio, huc pertinere non dubitaui.*

Maxume) *oratio eſt L. Philippi in Senatu, vt bellum Lepido mouenti, reſiſtat.* aut in periculis a proint.) *vtramque hanc praepoſitionem alij omiſerunt. quam vero recte ipſi viderint.*ea bonis) *quidam*; ea nobis capientibus.*non placet.alij*; a bonis & ſapientibus. *ne hoc quidem:cum a breuitate huius ſcriptoris, alienum ſit.* At ſcilicet ij) *longe aliter veteres vulgati*; At ſcilicet ijs) qui legatos, pacem, concordiam, & alia huiuſcemodi decreuerunt; ad poſtremum vſque gratiam habeo peperiſſe. *Glareanus legit:* At ſcilicet ijs qui ad poſtremum vſque Legatos pacem, cōcordiam, & alia huiuſcemodi pepererunt, gratias habeo peperiſſe. *neutrum ſatis aſſequor: neq̃e in hac noſtra lectione quicquam difficultatis ineſt. ſiquid tamen latet aliud; id fortaſſe ex ſcriptura vocis,* habeo, *pro,* aueo, *veteribus vulgata originem duxit.* indigni rep.) *Meſſus elocutionum exemplo*; indignus, *inquit*, hac re. *Salluſtius* lib.I.hiſtor. indigni rep. habiti. quorum nemo) *Glareanus*; nemo diurna mercede vitam mutauerit. *alij*; quorum nemo diuturna mercede vitam mutauerit. *atqui contra ſentit Philippus eos vel diurna mercede conductos, vitam etiam nihili facturos.* quaſi rabiem) *forte*; quaſi tabem. *frequēter enim*

ea ſi-

ea ſimilitudine vtitur noſter Salluſtius. ſed in re incerta nihil aſſeuero. pudet) dicimus *inquit Seruius lib.* IV. *Æneid.* piget me facere & pudet me feciſſe: quae tamen interdum a Salluſtio ſimul ponuntur. plebei) *haec vox ab omnibus editis libris exſulat. eam tamen & veteres recipiunt codices, & Priſcianus agnoſcit. qui lib.* VI. *a plebe tertium caſum plebei eſſe docet, atque hoc teſtimonio e libro Salluſtij primo ſuam confirmat opinionem; nihil vt neceſſe fuerit nouum hoc ab alijs fragmentum ſtatui.* pudet) *ita malo, quam,* pudeat. *cuius locutionis exempla ſunt in promtu.* tanta torpedo) *ita legunt Priſcianus & Nonius Marcellus: qui haec primo hiſtoriarum libro collocant. apud hunc tamen totus ille locus ita legendus eſt.* Torpor; generis maſculini. Lucretius: tantus conduxerat omnia torpor. torpedo; *feminini:* Salluſtius lib. I. hiſtor. ſi tanta torpedo animos oppreſſit. *Cariſius lib.* I. *Inſt. gramm.* Torpor, *inquit,* & animi & corporis dicitur debilitatio, ſcilicet a torpedine cuius contactu corpus debilitatur, vnde & Salluſtius lib. I. idem vitium torpedinem dixit. decus atque ordines) *quidam;* cuius in vrbem reditu decus ordinis huius interijt. *ſic infra:* contra ordinis huius auctoritatem.

Vti lepidus) *Cariſius lib.* I. *Inſt. gramm.* maturrime. *ſic ſupra dixit:* vt quam maturrime merita inuenias.

Obuiam) *Aruſianus Meſſus de elocutionum*

exemplis: commoritur illis.

Lepidus) Paeniteo, *inquit, Cariſius lib.*III, non dicimus, & tamen Salluſtius lib. I. Lepidum poenitentem conſilij dixit.

Sic vero) *Nonius*, competere, *interpretatur, rei alicuius meminiſſe aut conſtanter valere.*

Prudens) *& hoc ex Aruſiano eſt, de elocutionum exemplis*: prudens rerum.

Magnis opibus) *Feſtus Pompeijus ſiue Paullus Diaconus qui feſtum in epitomen redactum Carolo Magno inſcripſit*, Obſidium tamquam praeſidium recte, *inquit*, ſubſidium dicitur. *quod & hoc loco probat. pro,* profectis, *ſunt qui legendum putent*; profectus.

Domitium) *Priſcianus libro.*X. arceſſiuit,*inquit, &*, laceſſiuit.

Sanctus)*ex Cariſio lib.*II, aliter,*id eſt*, alias.

Gens raro) *Honoratus lib.*II. *Æneid. Virgilij vtrumque dici*, egredior vrbe *&* vrbem notat. *atque haec Salluſtiana affert. apud eum tamen vox,* gens, *quae in quibuſdam libris & Meſſo de elocutionum exemplis haec eadem ex prima Salluſtij hiſtoria adducente & obſeruãte*,egreſſus illam rem, *exſtat, deſideratur.*

Niſi cum) *ex Priſciano lib.*X.

Maturauerunt) *Aruſianus eodem quo ſuperiora libro: Cogo te domum.* Dyrrachium *autem poſui pro*, brachium, *quod ita in libro Elnonenſi eſſet. quo etiam modo legendum eſſe, cum quidam conie-*

ciſſent,

ciſſent, alij pro certo id ſine vlla librorum auctoritate audacter receperunt.

Illo) *locus hic plane deprauatus eſt, neque qui conſtitui poſſit video. pro,* elata, *in vet. cod. eſt,* elate. *pro quo inepte poſteriores*, elatus, *poſuerunt. pro*, aut ſecuriſſimus, *teſte Iunio, vetuſtiſſimus: & in meo alijſque quibuſdam*; ſecuſtiſſimus: *pro quo deprauatores Salluſtiani, ſecurus. Haec autem citat Nonius. Seruius quoque lib.* XI. *Æneid. ad illud*; furta paro belli: furta *inquit*, ſunt inſidiae. Salluſtius: gens ad furta belli peridonea.

Liberis) *Donatus Phorm. act.* V. *ſc.* VIII.

Nihil) *ex eodem Aruſiano de elocutionum exemplis:* abnuituros.

Inſanum) *Cariſius lib.* I. *Inſt. gramm.* aliter, *inquit*, id eſt, alias. *ſic ſupra:* ſanctus aliter atque ingenio validus.

Recens) *Idem lib.* II. Aſper Salluſtianae hiſtoriae commentario recẽs nunc aduerbium nunc nomen eſſe docet: poteſt eſſe, & temporis: vt hic.

Solis) *Donat. Phorm. act.* V. *ſc.* VIII.

Iuſſu) *Priſcianus lib.* X. occanui, *pro*, occinui. *Seruius* II. *Georg. Virgil.* a cano, *inquit*, veteres non cecini ſed canui dixerunt. Salluſtius: Cornua occanuerunt: *apud Diomedẽ lib.* I. *cap.* IIII. *male legitur:* ſenſim Metello cornicines occinuere. *& apud Seruium:* cornua, *pro*, cornicines. *qui loci ex hoc emendandi ſunt.*

Nexuit) *Priſcianus ibidem*; nexi & nexui dicitur. *Vnde etiam verſus ille Propertianus:* At tibi qui noſtro tendiſti retia lecto: *ipſo Priſciano auctore, ita legendus eſt*: At tibi qui noſtro nexiſti retia lecto.

Doctus) *Aruſianus eodem libello*: doctus illam rem.

Neque) *ex Priſciano lib.* X.

Equi) *idem Priſcianus lib.* IIII. conſternor, *inquit*, apud Salluſtium deponens eſt. *pro*, aut ſaucij; *eſt in Martinenſi & Thoſano*; & ſaucij.

Occupatuſque) *Priſcianus lib.* XIIII. *ex.* I. *hiſtoriarum Salluſtij adducit:* apud Hilerdam cum multa cura circumdata. *quo in loco in libro Gemblacenſi eſt*; apud Hilerdam eum multa opera circumdata. *quam veram eſſe huius loci reſtitutionem docet Meſſus, qui in Salluſtio obſeruat:* circumdare hac re illam rem. *quod alioqui cum his verbis minime congrueret: & tamen haec ipſa affert:* occupatuſque collis editiſſimus, et eum multa opera circumdata. *non itaque dubium eſt quin apud Aruſianum interijciendum ſit, ex Priſciano*; apud Hilerdam. *in vtroque vero mutandum ſit*, cum, *in*, eum: *ex verbis Meſſi & veterib. cod. Priſciani. qui loci tantũ abeſt, vt ab alijs emendati ſint, vt etiam monſtroſe, ſi dis placet, corrupti ſint.*

At inde) *Priſcianus lib.* XVII, requie, *pro*, requiei. *& certe quod Agellius lib.* IX. *cap.* XIIII. *Noct. Att. tradit ſe in Iugurthino Salluſtij* die *caſu*

patrio

patrio in veteribus libris ſcriptum reperiſſe, id adeo verũ eſt, vt & ego in vetuſtiſsimo Salluſtio, quem ad me vir & eruditione & humanitate ſingulari Ludouicus Sonbecus bibliothecae Gemblacenſi praefectus, Gemblaco miſit, idem plane ſine vlla litura perſcriptum deprehenderim. de quo ibi etiam non nihil diximus.

Agreſte) *Cariſius lib. primo:* in animali, *inquit,* ſignificatione interpretatur Plinius.

Ardebat) *M. Fabius Victorinus de inuent. Ciceronis lib. I. ita tamen obſcure, vix vt colligas Salluſtio ne an vero alij neſcio cui ea tribuat. certe loquendi ratio conuenit.*

*& ponere) *Nonius de doctorum indagine. in vet. cod. meo eſt;* & deponere. *in Iuniano;* & digonem, *pro quo reponit;* Olyſſiponem. *ſed hoc conijcere eſt. itaque* amplius.

Itaque Sertorius) *ex Agellio lib. X. cap. XXVI. & Nonio de improprijs. quorum ille Salluſtium aduerſus Aſinium Pollionen defendit, quod maris trãſitum tranſmiſſumque nauibus factum tranſgreſſum appellauerit: hic vero, hoc modo ſcriptum reliquit:* tranſgreſſus. Salluſtius etiam de ijs qui nauigaſſent, & de ipſis nauibus in quibus gradus non ſint, eo verbo vti voluit: de Sertorio. *ita enim ex vet. cod. legenda ſunt. quid? quod apud Agellium ſcribitur;* furtim aut celeritate: *cum in Buſlidiano M.S.* furtiua autẽ celeritate: *in alijs;* furtiuaque celeritate, *ſit.*

Tranſ-

Tranſgreſſos) *eodem apud Marcellum & Agellium haec leguntur loco; ſed vtrobique mendoſe;* praecepturus, *vel,* receptus, *cũ Iunius in Nonio ex vet. cod. legi obſeruauerit;* praeceptus. *quod ego ex libro Buſlidiano in Agellio deprehendi: & auctor indicis Lucretiani in ſua collectanea pro ſuo tranſſcripſit. In neutro etiam horum, nomen montis adiectum eſt; quod ex Seruio lib.* I. *Æneid. ſi locus mendo vacat, appoſui. poſtremo in Nonio nuper edito, eoque omnium hactenus vulgatorum optimo, male haec duo fragmenta coniunguntur; cum aperte tradat Agellius haec infra a Salluſtio eſſe ſcripta. quare totus ille Nonij locus hunc in modum emendandus eſt:* nactus obſcuram noctem, aeſtu ſecundo: *ac inde:* Tranſgreſſos &c. *vt eae voces,* ac inde, *Nonij ſint; non Salluſtij. quemadmodum apud Agelliũ eſt:* ac deinde infra ita ſcripſit &c.

Earum) *Agellius & Nonius ibidem. ſed vterque diuerſe; ita tamen vt Nonius ex Agellio noſtraque ſcriptura corrigendus ſit. in Buſlidiano exemplari eſt; eadem: pro; earum.*

Locum) *Seruius* VIII. *Æneid. & Meſſus de elocutionum exemplis, qui ex Seruio corrigendus eſt cum in eo male ſit;* etitiorem quem.

Et mox) Vadum, *inquit Nonius,* generis neutri. Virgilius lib. I. AEneid. in vada caeca tulit. *maſculini &c. ſic enim ibi legendum. pro,* Stipidius: *ſcripſi;* Fufidius. *& quod hoc veteribus in libris eſſet, & quod ſupra Fufidij meminiſſet.* A quibus

quibus praelatus in capiendis magiſtratibus Fufidius. *dein pro* ſpiras : *poſui*, aſperitates: *Nonium Iunij ſecutus. poſtremo ea quae poſteriores vltro peruecterunt, reſtitui.*

Fugam) *Meſſus*; maturo hanc rem.

Itineris) *ita in meo Aruſiano eſt, quod ab alijs legi video:* & muneris eorum. *male. Meſſus in locutione*; gnarus illius.

Itaque) *vulgo non recte*, Atque. *Priora Priſcianus lib.* XV; *poſteriora Nonius. quae coniungenda eſſe plane exiſtimo. apud Nonium tamen poſterioribus, libri ſecundi numerus non recte adſcriptus eſt, cum ex primo eſſe hae voces*, ad Corycum, *quas idem Priſcianus ex eodem adducit libro ſatis oſtendant. pro quibus, quae monſtra, Dij boni, ab alijs nobis obſtruſa ſunt!*

Ad Olympum) *& haec ad ſuperiora quodammodo pertinent. ſcribit enim Paedianus Verrina tertia P. Seruilium bellum in Cilicia geſſiſſe, deque ea triumphaſſe, captis Coryco, Olympo, & Phaſelide, tribus magnis eius terrae vrbibus. ſed in Aſconio deprauatum eſt*; Faſylide.

Apud) *idem Priſcianus ibidem.*

Apud Lete) *idem ibidem. in Martinenſi libro eſt*; Lepte. *in Gemblacenſi*; Laete. *in Thoſano*; Lethe.

Repulſus) *idem ibidem.*

Apud Mutinam) *ibidē quidā legunt*; Numantiam. *quibus, diſſentientibus libris, nōdum aſſentior.*

Apud

Apud Preneſte) *idem ibidem.*

Medio) *Meſſus:* medio illius rei.

Omni) *idem*: paueſco illa re.

Quietam) *idem:* quietus ab illa re.

Militiae) *idem:* peritus huius rei.

Sertorius) *bis hic locus a Nonio adducitur & in libello de Doctorum indagine, & in voce;* diſcrimen. *ſed vtrobique non ſatis recte . in quodam eſt;* turbam orantibus. *in alio;* fortis turba morantibus . *in tertio:* multo; *pro* ; nullo . *neque habeo certi quod hoc de loco definiam ; etſi Seruius lib.* IX. *Æneid. quid ſibi voluerit Salluſtius ſatis indicat.* Muri, *inquit*, olim alti non erant, ſed ad impetum tantum repellendum . Vt etiam Salluſtius oſtendit, vbi Sertorium humeris ſublatum muros aſcendiſſe memorat.

Neque detruſus &c.) In ens, *inquit Priſcianus lib.* XV. totiens a tot, quotiens a quot, & a multo, multotiens , ab aliquot aliquotiens. *Salluſtius lib.* I. *Hiſt. &c. Videntur autem haec non male cum ſuperioribus coniungi poſſe ; & forſitan ita olim cum alijs fuerant coniuncta.*

Dubitauit) *Priſcianus extremo ſeptimo lib. tradit veteres conſueuiſſe frequenter in quincta coniugatione tam genitiuum quam datiuum ablatiuo ſimiles proferre ; & haec ex prima Salluſtij hiſtoria allegat : prout vulgati habent libri. nam a manu ſcriptis abeſt numerus : & in hiſtorijs ita ſcripſiſſe Salluſtium in Catholicis refert Probus: nec*

librum

librum nominat ; vti nec Seruius . lib. I. *Georg. Virgil . Probi haec ſunt* : E ſiue correpta ſiue producta nullius generis caſus genitiuus reperitur terminatus, niſi antique. Virgilius libra die ſomnique pares vbi fecerit horas. Salluſtius: dubitauit acie pars.

LVDO-

LVDOVICI CARRIONIS IN C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM LIBRVM II.

SCHOLIA.

SArdinia) *ex Agellio lib.* XIII. *cap.* XVIII. *Nonio*; facies. *Iſidoro in voce*; Sardinia. *lib.* XIIII. *ſed apud Nonium hic fere verborum eſt ordo:* facie veſtigij humani prominet in occidentem quam orientem latior. *in veterib. lib. deeſt*, prominet. *Vnde audacior aliquis Salluſtianum id non eſſe ſuſpicetur. vt vt eſt; Nonius ex Iſidoro & Agellio corrigendus eſt.*

Dubium) *Nonius de mutatis coniugationibus*, lauit, *pro*, lauat.

Nam Sullam) *notat Agellius lib.* X. *cap.* XX. *Salluſtium proprietatis in verbis retinentiſſimum conſuetudini conceſſiſſe, & priuilegium quod de Cn. Pompeij, Magni Pompey patris reditu ferebatur legem appellaſſe. vulgo in Agellio & apud eos qui haec corrigere voluerunt, corrupta ſunt. quae ex cod. Buſlid. reſtitui.*

Nam procul) *ex Cariſio lib.* II. *vbi*, Aſper procul inquit eſt e loco.

Obuiam) *Cariſius ibidem. vbi* Aſper ait vetuſte obuiam fuere; aduerbio, quam nomine vti maluit.

Vrbe) *Meſſus de elocutionum exemplis*: extoris his. *apud eum male eſt* orbe, *pro*, vrbe.

Genus) *idem Priſcianus ibidem*: ſuetus his.

Inter Laeua) *Priſcianus lib.* V. *&* *lib.* VI. Turiam, *inquit*, dixit, qui accuſatiuus maſculini eſt generis non neutri. *Probus tamen legit*, Turia. Lectum eſt, *inquit*, vnum neutri generis nomen hac declinatione apud Salluſtium: Et dextrum flumen Turia. *idem ibidem*: Hoc Turia, *inquit*, nomen fluminis lectum in ſecunda hiſtoria Salluſtij. *inepte itaque faciunt*, *qui*, Durmin, *non*, Turiam, *aut*, Turia, *legi volunt. vulgo male*; Laeuam: *cum omnes veteres cod. habeant* Laeua. *quae loquendi ratio elegantiſſima eſt Salluſtio, eiuſque imitatori Tacito, per mehercule familiaris.*

Ita) *ex Donato Phorm. act.* I. *ſc.* IIII. *& Hecyr. act.* IIII. *ſc.* IIII. *neuter tamen locus libri Salluſtiani numerum habet appoſitum. Nonius per* Fiduciam, *intellegens* audaciam, *hinc deſumtum eſſe oſtendit. qui ex hoc caſtigetur.*

Antequam) *Aruſianus quo ſuperiora libro:* inſtruitur huic rei.

Ipſe) *idem ibidem:* Atrox huius rei.

Copijs) *ex eodem:* integer illa re.

Eodem anno) dicere, *inquit Nonius*, eſt promittere. *Vocem*, modis, *in alijs deſideratam, ex vet. cod. repoſui, & alia correxi.*

Poſt) *Aruſianus elocutionum exemplo*: nimius

mius hac re.

Sed ipſi) *ex Priſciano lib.* VI. *notante*; Ligus Liguris, *commune eſſe: aliquando tamen in vr inueniri.* Corſa nomine) *ita o. v. cod. licet vulgati habeant*; nomine Corſa. *de Corſica inuenta loqui eum exiſtimo.*

Ne illa) *Donat. act.* IIII. *ſc.* II. *And.* ne, *inquit, pro* nedum. *ſed haec mendoſa ſunt, nec quo corrigi poßint habeo.*

Daedalũ) *Priſcianus lib.* VI. Minonis, *inquit,* more Syracuſiorũ pro Minois dixit. illi enim Heron & Minon dicunt, *vulgo haec quincto hiſtoriarum libro dantur, cum veteres cod. ex eodem hoc afferant. deinde quod ſcribitur*; quo Minonis iram atque opes fugerat; *& in Gemblacenſi aliſque antiquis*, quo Minonis fugerat iram atque opes; *hoc in Theſano melius eſt, vt repraeſentandum curaui*: cum Minonis fugeret iram atque opes.

Quem ex) *Priſcianus lib.* V. maſcula, *inquit,* ſunt quaedam propria apud Graecos in as deſinentia, vel in es: apud nos in a terminata, vt leptaſta.

Quos) *idem Priſcianus lib.* X. arguiturus: *pro,* arguturus. *in Gemblacenſi eſt*; accurrere: *pro*; occurrere.

Vt actione) *Meſſus:* deſiſte hac re.

Veſpera) *ex Cariſio lib.* II.

Argentum) *Priſcianus lib.* VIII. arceſſiuit.

in

in quibuſdam; argentum multum arceſſiui.

Eam deditionem) *Priſcianus lib.* VI. *in Martinenſi eſt*; eandem deditionem.

Niſi) *docet ibidem Priſcianus non ſolum in Africa, ſed etiam in alijs regionibus nomina fluuiorum in a deſinere: eoque haec refert verba. in vulgatis eſt*; Lurda: *in Gemblacenſi*; Clurda: *in Martinenſi & Thoſano*; Durda. *ita vt aut* Clurda, *aut*, Durda *ſcribendum eſſe exiſtimem.*

Frugum) *Aruſianus:* laetus huius rei. *Seruius lib.* I. *Æneid.* Laetiſſimus, *inquit*, vmbra, aut ſeptimus caſus eſt, aut ſecundum Probum ſecundus; vt ſit vmbrae quemadmodum dixit Salluſtius: Frugum pabulique laetus ager.

Neque) *idem Meſſus:* promtus illius rei.

Modeſtus) modeſte, *inquit Donatus Phorm. act.* I. *ſc.* II. eſt moderate. *ſic Salluſtius lib.* II. modeſtus &c.

Noctu diuque) *Ex Cariſio lib.* II. *Inſt. gramm.*

At Lucullum) *Priſcianus lib.* VIII. machinata, *inquit*, Salluſtius paſſiue extulit.

Multique) interfici, *inquit Nonius*, de rebus inanimatis dixit Salluſtius. *Vnde aut apud Salluſtium*, commeatus interfecti erant, *aut apud Nonium*, interire, *pro*, interfici, *ſcribendum videtur. in vet. quodam haec ex* I. *Hiſtor. Salluſtij adducuntur. in altero, libri numerus non eſt.*

Namque) *Priſcianus lib.* VIII. *apud quem in excuſis libris* IIII. *Salluſtij hiſtoriae adſcribuntur.*

in Gemblacenſi. III. *at Martinenſis ex eadem hac deſumta eſſe vult;quem hac in parte vt reliquis meliorem ſum ſecutus.*

Tarteſſum) *idem Priſcianus lib.*V. Gadir, *inquit*, nomen ciuitatis Salluſtius neutrum eſſe oſtendit in II. hiſtoria ponens nominatiuo accuſatiuum ſimilem, *vt alij tradiderunt: nam ſi eſſet femininum, Gadirem dixiſſet.eadem lib.*VI. *repetit. a Donato quoque haec adducuntur: vbi mendoſe eſt;* Gandicum *Eunuch. act.*III.*ſc.*I.*nec hiſtoriam Salluſtij nominat. quid? quod eas voces,* vt alij tradiderunt; *vti etiam alias in his hiſtorijs infinitas,quidam non recte quaſi Salluſtianas acceperunt, cum Priſciani ſint. Huc pertinent verſus Rufi Auieni nondum, quod ſciam, editi:quos.V.C. Iacobus Suſius,tibi,Guido Laurine, & eruditionis & affinitatis nomine cariſsimus & ego, huius Salluſtiani loci occaſione,correximus.*

Tarteſſumque dehinc Tyrij dixere coloni.
Barbara quin etiam Gaddir hanc lingua frequentat.
Poenus quippe locum Gaddir vocat vndique clauſum.

Nec minus in eadem voce apud Iulium Solinum Polyhiſtor. peccatum eſt.apud quem legitur ſaepem, cum in vet. cod. Suſiano ſit. VII. *vnde legendum conieci, ſaeptum.*

Neque ſubſidijs) *ex Priſciano lib.* X.ſoluerat *autem eſt*, ſolitus fuerat.

Neque

Neque inermes) *idem Priſcianus eodem lib.* x. *in Gemblacenſi eſt*; inermos: *pro*; inermes. *quomodo ſaepe ea voce Salluſtius vtitur. in Thoſano*; agnoſciturum: *pro*; agnoturum. *in vulgatis*; agniturum. *non recte.*

Ea continet) *ex Aruſiano*; inferior tibi. *&* *Nonio*; grauis: *apud quos male eſt*, & continetur: *pro*; *ea continet vir. de interpretatione, Nonius viderit.*

Omnes) *ex eodem Aruſiano*; praeminet.

Et Poeni) *Donatus act.* I. *ſc.* III. *apud quem extrema tantum verba notis deſignata ſunt: quae quid notent, diuinare nequeo.*

Quia) *vulgarē huius loci apud Priſcianū lib.* VI. *ſcripturam expreſſi. nam manuſcripti libri variant. Martinenſis habet*; perſcitū: *Gemblacenſis*; percitum: *cū hoc gloſſemate interlineari*; *id eſt valde citum. idē quoque* Martinēſis. Burbuleium. *at Gemblacenſis*; Burbulequim. *cū hac adiuncta interpretatione: id eſt*; valde luxurioſum. *vterque in hoc conſentit ſcribendum eſſe*, appellabat, *non*, appellabant. *cogitet lector. quid? quod*, quietem, *non* inquietem, *legendum videtur? cum dicat*, inquietis, *ſimplex etiam in vſu inueniri: idque Naeuij belli Punici lib.* II. *Macri Annalium.* I. *& Salluſtij lib.* II. *auctoritate probet.*

Audaciter) *idem Priſcianus lib.* XV. ſecundum analogiam.

Hi ſaltibus) *Nonius Marcellus*, ſatias, *pro*, ſatietas.

tietas.*in vet.cod.Nonij eſt*:in ſaltibus occupatus. *in Iuniano*; hi ſaltibus occupatis tamen: *in alio etiam vetuſto*; in ſaltibus occupatis tum exter- norum agros inuaſere. frumentique ex inopia graui ſatias facta. *quibus omnibus ſcripturis, noſtram facile praefero.*

Ibi Fimbriana) *Nonius*; obſequium neutro genere: obſequella feminino. *Iunius eas voces*, graues, *& copulam*, quae *omittit, librorum, quantum conicere eſt, ſuffragijs. alij*, grati carique, *perperam reponunt.*

Moenibus) *Nonius*, deturbare eſt, *inquit*, deicere, demouere.

E muris) *idem Nonius ſportas a ſparto quaſi ſparteas, aut ab aſportãdo dictas eſſe vult. in vulgatis haec quincto libro tribuuntur. in vet. cod. ſecundo.*

Ad haec) *Nonius eſt inquit*, rumor, vt plerumque, opinio.

At Metellus) *Totum hunc locum citat Macrobius Saturnal. lib.* III. *cap.* XIII. *in Donato Phorm. act.* I. *ſc.* IIII. *male legitur*; ſed Metellus in vlteriore prouincia: *(niſi quis diuerſum ab hoc eſſe malit) pro*; At Metellus in vlteriorem Hiſpaniam. *pro eo quod eſt in Macrobio*; concurrentibus vndique virili & muliebri ſexu: *poſui*; concurrentium vndique virile & muliebre ſexus. *primum quod ita in Nonio legeretur. deinde quod Cariſius & ille ipſe Nonius obſeruent hic* ſexus *neutro genere. quod hinc alio-*

qui

qui probari non poterit. quamquam & apud Cariſium & Probum legitur, ſecus, *pro*, ſexus. *Soſipatri lib.* I. *Inſtit. gramm. verba haec ſunt.* ſecus neutri generis nomen. vnde & Salluſtius dixit virile ſecus, hoc eſt, virilis ſexus. quod per omnes caſus integra forma declinatur. eſt & ſecus aduerbium. *Probus Catholicis*; ſecus, *inquit*, duas res ſignificat, aduerbium ſeparandi & ſexum. Salluſtius virile & muliebre ſecus. *Hactenus illi. mihi vero diuinare lubet vtrumque eſſe alucinatum, &* ſexus *apud Salluſtium neutro genere eſſe retinendum. quod etiam in Plauto Priſcianus notauit. is enim lib.* V. Plautus, *inquit*, hoc ſexus neutro genere protulit in Rudente: Virile ſexus nullum vmquam habui. *quamquam, verum vt fatear, ne hoc ipſo quidem mihi ſatisfacio. nam & in Feſti veteribus libris*, ſecus *eſſe*, *non* ſexus. *in exemplis autem a* Feſto *citatis* ſexus *non* ſecus *monuit Antonius Auguſtinus. I. C. elegantiſſimus*. cum ſedenti) *mire duas hic copulas*, cum, tum, *pro* et &, *vſurpauit. cuius ratio alijs ignota locum hunc mala interpretatione & praepoſitionis*, in, *adiectione*, *quam*, *ſuſtulimus, deprauauit.* Tranſenna) *tranſennam Seruius Æneid. lib.* V. *extenſum funem interpretatur. Nonius vero non tranſitum vt quidam, inquit, putant, ſed feneſtram. Seruij autem interpretatio & melior eſt, & cum hoc loco magis conuenit, apud illum etiam male eſt*;

dimiſſum:*pro*; demiſſum*: nam* demitto, *inquit Caper*, eſt deorſum mitto. dimitto ne dicas. *apud hunc vero*; Victoriale:*pro*; victoriae., *errore ex diphthongo nato*. machinato) *Nonius*;demittere, *inquit*, eſt deſuper mittere. Salluſtius lib. III.cum machinis ſtrepitu dimiſſum. *qui locus ex hoc reſtituatur.* Capiti imponebat) *in Macrobio vox*,capiti,*deſideratur*, *& pro illa*, ei, *ſubrogatum eſt*: *idque a ſciolis hanc loquendi rationem*, ſedenti ei coronam capiti imponebat, *ignorantibus. Haec autem apud Nonium in verbo*, demittere,*in vulgatis omnibus & duobus veteribus libris ex lib.*IIII.*male adducuntur.*

Ruina) *ſcribit* Nonius *accuſatiuum vel nominatiuum hic poni pro ablatiuo. quod qua ratione ſcribat,neſcio.*

Occurrere) ſagum, *inquit Nonius*, veſtimentum militare eſt,*& haec Salluſtij ex* II. *hiſtoria affert. pro*, vti; *non recte ibi eſt*; vt: *pro* Hirtuleio;Herculeio. *de quo nihil me quidquam memini legere. praeterea in vet. cod. manifeſte eſt* Hirtuleio. *quem Eutropius lib.* VI. *epitome Liuiana* XC. *&* XCI. *Oroſius lib.* V. *Sertorij ducem nominant*, *voce nonnihil in ijs omnibus corrupta. de eodem hoc* Hirtuleio *ita ſcribit Frontinus Stratagematum lib.* II. *cap.* VII. Q. Sertorius cum acie decertaret Barbarum qui ei nuntiauerat Hirtuleium periiſſe, pugione traiecit, ne & in aliorum id notitiam perferret & ob hoc ani-

mi ſuorum infirmarentur. *quamquam & alius Hirtuleius huius Ducis frater fuiſſe videtur, qui in bello Sertoriano quaeſtor fuerit; vt Epitome Liuiana nominat. ideoque Plinius & Oroſius Hirtuleios fratres a Q. Metello Pio in Hiſpania oppreſſos ſcribunt.*

Auidiſque) ſaucij, *inquit Nonius*, ſunt vulnerati: &, tragula, *eſt*, haſta. *in harum autem poſteriore voce, male legitur*, auidiſſimis atque promtis, *pro*, auidiſque ita promtiſque. *praeterea non recte ibi ex* III. *hiſtoria recitantur; cum ex ſecunda eſſe libri omnes in voce*, ſaucij, *conſtanter aſſerant.*

Primo) *pro*, incidit, *apud Nonium eſt*, indicit: *in veteri etiam quodam*; inducit: *pro*, per, *vulgo*, ſuper: *pro*; renunculo: *quam vocem Agellius lib.* X. *cap.* XXI. *pro nauigio piſcatorio accipit*; Lenunculo. *male.*

Ad hoc) Piraticae, *inquit Nonius*, nauiculae celeres quod cito agi poſsint.

Omnia) *Aruſianus de elocutionum exemplis:* impoſuit in illam.

Suos) *idem Meſſus*: tranſmitto illa re.

Ictu) *Donatus Adelp. act.* III. *ſc.* II. ruere, *inquit*, eſt toto corpore vti *ad impellendum: quod* faciunt qui ipſi praecipites alios proſternunt.

Circumuenti) *idem*: afflictus illa rem.

LVDOVICI CARRIONIS IN C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM LIBRVM III. SCHOLIA.

Exaudirique) *Macrobius lib.*I.*cap.* IIII. *Saturnal.notat in* III. *Salluſtij hiſtoria,*Bacchanaliorum,*pro,*Bacchanaliũ.*Nonius quoque de mutata declinatione haec eadem affert. neque vero dubito, quin in eundem vterque inciderit locũ.cum & apud Noniũ in vet.cod.numerus hiſtoriae, qui a vulgatis abeſt,plane perſcriptus reperiatur. itaque reponatur.*

Diuerſa) *ſex primae voces a Priſciano lib.*X. *adducuntur & Nonio in verbo,* gnaritas. *reliqua vero ab eodem Nonio. ſed mira vbique eſt varietas. apud Priſcianũ vulgo ſub* II.*hiſtoria leguntur.at in manuſcriptis,tertio lib.tribuuntur. denique in vulgato & Martinenſi eſt;*laceſſiuit: *quomodo ipſe etiã Priſcianus legiſſe videtur.in Gemblacenſi vero;*capeſſiuit.*at in Nonio;*capeſſunt: *quam ſcripturam ſecutus ſum. neque enim raro fit vt Grãmatici alucinati falſa pro veris afferant. voculam autem,*alij, *in reliquis deſideratam ex vet.cod.repoſui.*

Vnus) *Ex Priſciano lib.*VI. Antiqui Publipor & Marcipor pro Publij puer & Marci puer dicebant: quae o non producunt in obliquis caſibus. *Probus Catholicis:* Legi vnũ nouo modo figuratum apud Salluſtium,Publipor Publiporis. eſt enim quaſi proprium. *ſic erat & Quinctipor,*

Quinctipor, Varroni ad Fuſidiũ; apud Nonium gargaridare,& edolare.de quo vide noſtrũ Antiq. lect. comment. III. *cap.* VII. *Caipor Feſto, Marcipor eidem Feſto, Plinio lib.* XXXIII.*cap.*I.*& Quinctiliano lib.*I.*cap.*IV.

Male) excipitur, *inquit Priſcianus lib.* VI. haec vis huius vis cuius plurale ſimiliter vis tam Lucretius quam Salluſtius protulerunt. Lucretius lib.II.

Sed quam multarũ rerũ vis poſſidet in ſe,
Atque poteſtatem.

Coniuratione) *ex Priſciano lib.*X. claudo, *pro,*claudico.*in libro Martinenſi recitatur ex* IV. *hiſtoria Salluſtij:ſed male, vt opinor.*

Quaſi par) *Nonius in voce;* mador, *ex* III.*hiſtoria affert. cui etiã omnes tam eiuſdẽ Nonij quam Priſciani veteres conſentiunt cod. licet vulgati* IV. *lib.dent.mendoſe; vt & ipſa verba;* monumenta madore infirmantur:*cum ſcribendum ſit;* munimenta madore infirmarentur. *emendentur itaq; Nonius & Priſcianus bis eodem in loco.quin & Iunius pro,*moenia oppidi,*legit,* amnia oppidi:*pro quo vetuſti libri;*omnia oppida. *non tamen exiſtimo,ſi eam vocem ita a communi omnium vſu variaſſet Salluſtius, Nonium id taciturum fuiſſe.quare tantiſper primum retineatur, dum ſuo loco ſolicitatum,alteri cedere cogatur.*

Equis) *ex eodem Priſciano lib.*VI.

Decores) *idem ibidem.in quo non recte eſt,de-*

decores:

decores,cũ aperte Martinenſis & Thoſanus habeant; decores: idque ipſa Priſciani hunc in modum ſcribentis poſtulet ſentẽtia: Inuenitur & ſimplex decor decoris penultima correpta apud vetuſtos,quando pro decorus accipitur. *quibuſcum verbis exemplum hoc minime conueniet,ſi* dedecores,*legamus. vocem etiam*, per,*quae ab ineruditis erat adſcripta, auctoribus veteribus libris ſuſtuli.*

Contra) *ex Nonio in voce*; caluitur; *& Priſciani libris.*VIII.*&*.X.

Parte) ſallerent,*inquit Priſcianus lib.*VI.dixit a ſallo,non a ſallio.*in Martinenſi libro afferuntur ex* IIII.*hiſt.Salluſtij.*

Si aduerſus) *Epiſtola Cn. Pompeij ad ſenatum. ſic enim inſcribi video.* totiens) *ſic ſcribendum eſſe, non*,toties *ex veteribus Grammaticis,& libris in caſtigationibus Valerianis docui.*

Vtrum cenſetis)*Diomedes lib.*I.*cap.*IV.*notat hic*, praeſtare,*pro*, praebere *cum*, praeſtare ſit melius eſſe & antecedere. *ſed ibi male eſt*; vtrũ vicem me praeſtare creditis. Lacetaniam) *in alijs eſt*; Laletaniam & indigetes. *ſunt autem Laletani & indigetes Plinio lib.*III.*cap.*III.*noti.* Durium)*ita hoc flumen nunc vocat, quod libro ſuperiore,*Turiam,*ſiue*,Turia,*ni fallor, dixit.ſimiliter Cicero oratione pro Balbo.* ſubuenitis) *alij*, ſubueneritis. *& pro*, tranſgredietur: tranſgredientur.

Namque)graue,*inquit Nonius*,eſt multum.

legen-

legendum eſt autem, his, *non*, is, *&* infecunditate, *non*, *in* fecunditate.

Neque iam) *Nonius*, gliſcit, *inquit*, eſt congelaſcit, colligitur, igneſcit, creſcit. *in veteri eſt*; gliſcenti: *pro vulgato*; gliſcente. *recte ad ipſum enim mare, non ad ventum referendum exiſtimo.*

Ac cum) Munia, *Nonius interpretatur*, officia. *vulgo non recte*; clariſsimum domi recordaui. *vnde etiam abeſt verbum*; extrema: *vt a vet. cod.* munia. *quas duas interpolando voces, recte hunc locum emendauit Iunius.*

Et forte) *bis haec adducit Nonius & in voce* Faſelus, *& in voce* Myoparo, *ſed illic ex lib.* III. *hic vero ex* IIII. *difficile vt ſit verum inuenire.*

Eum atque) *Hic quoque Noniani a ſe diſſentiũt libri. nam veteres plerique tertiae dant hiſtoriae, quae vulgati quartae. Cariſius lib.* I. Oſtia exitus fluminum in mare neutro genere ſemper pluraliter dicuntur: ſed cum vrbem ſignificat, ad oſtium Tiberis ſingularem potius numerum obſerua, quamuis Salluſtius frequenter etiam plurali numero vrbem ſignificet.

Duos quam) *Nonius*, vitabundus, *pro*, vitans. *pro*; *quam ſuper: ſcripſi ex vet. cod. qua ſuper. ex eodem quoque, pro*; tracto pede: *poſui*; *tractu pedis. pro*; *quas: quaſi. quae vox ab alio tamen manuſcripto abeſt. poſtremo, pro*; inter molam quae inſulam: *lego*; inter molam atque inſulam: *ijs ipſis veteribus iubentibus libris.*

Nam

Nam qui) *Nonio,* tamen, *eſt,* tandem. *apud quem vox* alueos,*ex Aruſiano Meſſo inſerenda eſt. Aruſianus vero Meſſus ex Nonio ita corrigendus:* Afflictus illam rem. Salluſt. III. hiſtoriarum. Afflicti alueos vndarũ vi multato foede corpore poſtremo tamen periere.

Nam tertia) *idem Nonius de mutata declinatione:* ſublima. *in quodam eſt:* nam tetra tunc erat. *in pleriſque manuſcriptis vix* Thracia *an* Tertia *ſit ſcriptum dijudices. Iunius legit,* Thraſcias: *ego* tertia. *vt ſera iam nocte tertiam vigiliam fuiſſe ſignificet.*

Illum) forum *generis maſculini obſeruat Nonius. ego vero de nauium foris loqui eum non dubito. atque ita vana erit haec Nonij, vt plereque aliae, obſeruatio. in quibuſdam lib.* I. *in alijs haec aßignantur tertio.*

Si Quirites) *Oratio Marci Lepidi tribuni plebis ad plebem de tribunicia poteſtate recuperanda.* parum exiſtimaretis) *Donatus Phorm. act.* I. *ſc.* I. exiſtimans, *inquit,* dixit Terentius pro aeſtimans: *& Salluſtius;* ſi Quirites parum exiſtimaretis. *ſic enim ibi legendum eſt: non;* pacem. meliuſque) *eandem hanc ſententiam lib.* I. *hiſtor. paullo aliter expreßit.* Nam vbi malos praemia ſequuntur, haud facile quiſquã gratuito bonus eſt. L. Sicinius) *varie hoc nomẽ eſt corruptum. alij;* L. Cinium: *alij;* Concium: *alij;* Sincium *appellarunt. Sicinium praeter vet. cod. Dionyſius, & Paedianus*

dianum nominant. neque vero Sicinij in rep. R. ignobiles fuere. vidi enim praeter cetera vnum numiſma in cuius fronte hae erāt notae: Q. Sicinius III. vir: *in tergo hae:* C. Coponius PR. S. C. *quamquam etiam Cinciam legem de donis & muneribus, neue quis ob cauſſam orandam pecuniam accipiat I. C. noſtri nouerunt.* Tribunus) *in alijs eſt; tribunicia. quod non diſplicet.* quam vos iniuriae) *Meſſus in voce; taedet, haec ex* III. *lib. hiſtor. Salluſtij affert.* ſi vera) *ſcriptura quae in alijs eſt libris totam hanc peruertit ſententiam. ſic enim ibi legitur:* ſi vera & honeſta flagitium ſuperauerint: *cum contra dicere voluerint;* cum iam flagitium honeſtatem & aequitatem ſuperauerit, illo ipſo frui non placere. Omittendum) *Aruſianus de elocutionum exemplis: ago illam rem. Salluſtius lib.* III. *hiſtor.* omittendum morem hunc quem agitis *quamquam ibi legitur;* amittendum. *quod paene Salluſtij verbum germanum eſſe exiſtimo.* quo tribunis plebei) *biulcus & plane mendoſus hic antea fuit locus, cū ita legeretur:* quo tribunos plebei modo patricium magiſtratum. *quod nullam, vti opinor, commodam potuit eicere ſententiam. vera haec eſt veterum librorum ſcriptura, eaque apertiſſima.* neque ego vos) *idem Meſſus ex hoc ipſo hiſtoriarum haec recitat libro. ſed apud eum vox vna quae in vulgato deſideratur ex meo reponenda eſt.* munia veſtra) *quid ſibi omni cum hoc loco voluerit Salluſtius non inuenio. certe corruptum eſſe praeter ſententiam*

tentiam perturbatam librorum manuſcriptorum indicat varietas. quam primum apponam. deinde ſi quid coniectura lucis rei tam obſcurae afferre poſſim, tentabo. illi itaque ſic habent: Niſi forte iſta repentina frumentaria lege in vnia veſtra tentantur. qua tamen quin is modis libertatem omnium aeſtimauere, qui profecto non amplius poſſint alimentis carceris. neque vtilis exiguitate mors prohibetur. ſeneſcunt vires ſic vt neque abſolui cura familiari tam parua res, & ignaui quiſque tenuiſſimas perfruſtratur. quae tamen quamuis ampla quoniam ſeruitij precium oſtentaretur cuius torpedinis erat decipi & veſtrarum rerum iniuria vltro gratiam debere. *pro,* in vnia veſtra penſantur: *lego;* iniuria veſtra penſatur. *nam librarios veriſimile eſt cum in vnia ſcriptum reperiſſent,* munia, *pro,* iniuria, *&,* penſantur. *pro,* penſatur, *poſuiſſe. ſic poſt:* & veſtrarum iniuria rerum vltro gratiam debere. *deinde quod ſequitur, totum hoc ita legendum conicio; ſed conicio tantum:* Qua *CS. frumentaria lege)* qui his modis libertatẽ omnium aeſtimauere: cum nõ amplius poſſint alimentis carere, ijs neque vtilitatis exiguitate mors prohibetur. ſeneſcunt vires: ſic vt neque abſolui cura familiari tam parua res poſſit: & ignaui quoſque tenuiſſima ſpe fruſtrantur: quae tamen quamuis ampla, quoniam ſeruitij precium, oſtentaretur; cuius torpedinis &c. *ita*

me

me locum hunc nonnihil illuſtraſſe exiſtimo; & fortaſſe alijs certius corrigendi argumentum dedero. neque enim ignorantia) *citat Donatus Eunuch. act.*1*.ſc.*IIII.tergis) *Seruius lib.*I.*Æneid.* tergū, *inquit*,dorſum ſignificat.*Salluſtius*: quia tergis abſtinetur.

Poſtquam) *Meſſus de elocutionum exemplis*: egreſſus illam rem.

Ad Cyzicum) *ex eodem Aruſiano*: firmatus illius rei.

Vt ſuſtinere) *Aruſianus*; incumbit illam rem. Seruius lib. VII. AEneid. Stant longis adnixi haſtis & ſcuta tenentes: Romani moris eſt & bellicae neceſsitatis, vt Salluſtius commemorat, feſsi arma ſua quiſque ſtantes incumberent. *ſic enim ibi legendum, & apud Aruſianum vox* feſsi *inſerenda. totus denique locus ex hoc conſtituendus.*

Ac ſtatim) *Nonius de improprijs ex* III. *haec adducit: vt vulgo legitur. vt autem in vet. quod ex lib.* IIII. *notans* ſtuprum *de quouis luxu improprie dici.*

Quia Sertorio) *Seruius lib.*II.*Æneid.* Salluſtius, *inquit*, dixit: Quia Sertorio triplices inſidiae per ſaltus poſitae erant: prima; ſubaudiendum reliquit, inſidia. quod dicere non poſſumus. *idem lib.*X.*Æneid.* Salluſtius dixit: prima qui venientes exciperent, cum de inſidijs loqueretur: quas numeri pluralis eſſe conſtat.

K *neutro*

*neutro autem in loco numerus hiſtoriæ adſcriptus eſt. qui apud eundem Seruium lib.*11. *Georg. exprimitur.in quodã etiã legitur:* Quae a Sertorio.*male.*

Ingens ipſe) *idem Aruſianus:*illius rei ingens.

Locum)*idem Meſſus:*inſiſto in illo loco.*vnde manifeſte ſcribendum eſt:*in quo armati;*addita praepoſitione in.*

At Oppius) *Nonius de genere armorũ:* pugio, *inquit*, eſt breuis gladius.

Caſtriſque) *idem Nonius*; ingenium *hic naturam interpretatur.*

Sed Pompeiijus)*Nonius Marcellus,*aemulus, *inquit*, eſt imitator.*idem obſeruat hic accuſatiuum pro genitiuo.rectius itaque eſt in vet.cod.* aemulus facta conſultaque *quam vulgo*, aemulatus. *primum quod vocem*, aemulus; *hic explicat: deinde quod alioqui accuſatiuus pro genitiuo poſitus non erit. poſtremo quod ſaepe veteres nominibus eoſdem caſus dabant (grammatice loquor) quos ipſis verbis. de quo dixi nonnihil antiquarum lect. comment.* 11.*cap.* XIX. *eſt itaque vno apud Nonium loco*, aemulus, *pro*, aemulatus,*ſcribendum: altera haec ponenda verba:* facta conſultaque eius quondam aemulus erat. *quae, ſi Nonij ſententiam ſpectas,non recte adſunt.*

Dubius)*Aruſianus Meſſus*: dubius huius.

Poſt reditum)*idem Meſſus:*gratiam illius criminis facio.*ſic ſcribe:non,*illi.

Quod vbi)aptum,*interpretatur Nonius,* connexum

nexum & colligatum. *vulgo*; ſocordius ire miles obrepere. *Hinc legendum coniecit Iunius:* ſocordius ire milites occoepere. *quam eius coniecturam, vt certam, ſecutus ſum.*

Atque eum) *horum verborum cogitando & diuinando ſenſum nondum aſſequi potui.* *Nonio* optare *eſt* eligere. *pro*; eum: *in alijs eſt*; cum. *pro*; accenſumque praemiorum ſpe: *eſt*; accenſum quae praemiorum ſpes. *pro*; iubet; *denique in duobus veteribus eſt*, iuuet. *iudicent illi quibus & otium & libri veteres ſuppetunt.*

Eodem) paludamentum, *teſte Nonio eſt*, veſtis nunc chlamys. adſtari) *vet. cod.* obſtari delectae cohortes &c.

Fine inguinum) *ex Aruſiano*: fine illius rei. *ſed hic quippiam, quod non ſatis integrum ſit, eſſe exiſtimo.*

M. Antonius) *idem Aruſianus*: genitus illi rei faciundae. *hic autem eſt ille Antonius diſſolutiſſimus, qui gratia Cottae Conſulis & Cethegi curationem nactus totius orae maritimae Siciliam & prouincias omnes depopulatus eſt: & ad poſtremum inferens Cretae bellum morbo perijt. Aſconius Paedianus* IIII. *Verr. Cicer.*

Muros) *idem Aruſianus*: ſucceſſit illum.

Saxaque) verutum *interpretatur Marcellus*, telum acutum & breue: *Turnebus Aduerſar. lib.* VIII. *cap.* VII. *legit*; & axe vincti orbes. ericij.) *Seruius lib.* IX. *Æneid.* In armorum, *inquit*,

generibus milites ſumunt ab animalibus nomina. Salluſtius in modum hirci militaris. *Ericium autem bellicam eſſe machinam praeter ceteros ſatis oſtendit Caeſar lib.* III. *de bello ciuili.*

Octauium) *ex Aruſiano Meſſo*: captus hoc.

Igitur diſcubuere) *haec ex* III. *hiſtoria eſſe docet Nonius in voce* dominus, *vbi poſtrema verba adducit: ſed apud eum non recte ſcriptum eſt*: alteri ſcribam Maecenas in imo inter Tarquinium & dominũ Perpennam. *quin & Seruius lib.* I. *Æneid. corruptus eſt, cũ apud eum legatur*, Tuſcus, *pro*, Lucius: Tarquinium, *pro*, Tarquitium: *Denatium Perpenna, pro*, dominum Perpennam. *nam & in veteribus ijſque melioribus libris eſt lectio, quam exprimendam curaui: & Nonius per dominum conuiuij exhibitorem intellegit. quod ipſe etiam Seruius innuere videtur. dicit enim apud maiores locum medium ſemper fuiſſe domini. quare difficillimum & corruptiſſimum locum ipſa rei geſtae nobis ſuffragante auctoritate reſtituimus, & aliorum etiam antiquorum librorum ſcripturam a ſciolorum quorundam ineptia vindicamus.*

Quarum) ſcorpio genus teli eſt, *inquit Marcellus. vulgo*; vna epiſtola. *male. in quibuſdã etiam eſt*; ſcorpione: *in alijs*; ſcorpionem.

Non tu ſcis) *poſtremum hoc fragmentum, quod a Cariſio lib.* II. *Inſt. Gramm. Criſpi lib.* III. *tribuitur, extremo hoc lib.* III. *loco poſui: non alia certe de cauſſa, quam quod dubitarem Salluſtij ne eſſet*

an ve-

an veteris potius alicuius poetae. numeroſum enim quid habet, verſibus tetrametris quam prorſae orationi ſimilius. dein Cariſius Criſpum nominat: quod vix alias vmquam. & fieri poteſt vt aliquando ea in Cariſio lacuna (ſic enim exiſtimo) ſuppleatur. Certe ſi quando doctiſſimi Cauchij, *patris ſui bene de his literis meriti labores quos in hoc Grammatico emendando exhauſit, nobis inuidere deſinent: erit cur humanitatis ſtudioſi ijs velint optime, & patris eorum Manibus bene precentur.*

LVDOVICI CARRIONIS IN C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM LIB. IIII. SCHOLIA.

At Cn.) *ex Agellio lib.* XVIII. *cap.* IV. *de ſtolidi & vani differentia differente. & certe M. quoque Tullius Cicero in oratione quam pro Quinctio habuit, eodem modo vanitatem accepit, cum eam veritati opponeret.*

Omnes) *Priſcianus lib.* IX. *&* X. *quemadmodum autem dixit Salluſtius*; corpore ſenecto: *ſic etiam Lucretius lib.* III. *de rerum natura*: membris ſenectis.

Quidue foras ſibi vult membris exire ſenectis?

ita enim in exemplari Moguntino legitur. idem Lucretius lib. V.

aetate ſenecta.

quod Salluſtius etiam poſt imitatus eſt: ſenecta iam aetate.

Dein) *Priſcianus eodem lib.* IX. permulſum, *pro*, permulctum. *Salluſtij autem verba in hunc librum coniecimus, quod omnes lib. vett. ex lib.* IV. *non, vt vulgati, ex lib.* III. *haec adducerent. quid? quod* liberalibus, *pro*, libralibus *iiſdem auctoribus ſcripſi?*

Implici-

Implicitae) *idem Priſcianus ibidem, oſtendens compoſita a* plico *penultimam a, vel i habere in ſupino, inter cetera exempla hoc etiam ponit. ſed cum in excuſis ſit* implicatae, *exemplaria tria vetuſtiſſima habent*; implicitae. *niſi quod hoc in Gemblacenſi deletum & aliud, vt in pleriſque bibliothecae illius libris ſolet, alia manu ſubſtitutum eſt.*

Igitur) *ex eodem Priſciano lib.* X. *in Martinenſi exemplari eſt*; laceſſiuit. *quae melior certe non deterior eſt ſcriptura.*

Anxius) *Meſſus:* anxius huius rei.

Magnam) *idem Meſſus:* exorſus orationem.

Impotens) *ex eodem:* nimius illius rei.

Amiſſumque) *lib.* VIII. *Priſcianus*, obſideo, *inquit*, & aſſideo actiua ſunt. faciunt enim aſſideor & obſideor. *in Martinenſi libro eſt*; admiſſumque.

Qui quidem) *Feſtus Pompeiius*, tabes, *inquit*, eſt quae facit tabeſcere. *libenter autem hac ſimilitudine vtitur Salluſtius. de qua in Catilina diximus.*

Si nihil) *ex Priſciano lib.* XIV. *obſeruante*, coram, *aduerbium dici.*

Caſtella) *ex Seruio* XI. *Æneid. & Cariſio lib.* I. *Inſt. Gramm.* cuſtodias, *pro*, cuſtodiae. *ita etiam Aſper intellegit, licet alij accuſatiuum eſſe velint.*

Reliqua) *Diomedes lib.* I. *cap.* IV. Veteres, *inquit*, ambiguitatis cauſſa ſalitus dixerunt a ſalo

Cariſius lib. I.*recitat. qui locus partim haec corrigit, partim ab his corrigitur.nam quod illic eſt,*petieris; *melius hic eſt,*peteris.*quod vero hic*, meis militibus,*legitur imperfecte: hoc illic rectius ſcriptum eſt*, meis militibus belli prudẽtibus. *ad quae verba Aſper:*ceterũ,*inquit*, quomodo poſitũ eſt? an pro alioquin cõſiliũ eſt?an pro reliquũ cõſiliũ eſt?affuturi) *Tale illud eſt lib.* I.*hiſt.* Maxumeque ferocia regis Mithradatis in tẽpore bellaturi.

Curio) *Nonius de mutata declinatione.* Vulcanaliorum,*pro*, Vulcanalium.*quod idem etiam hoc loco notat Cariſius. quemadmodum libro proxime praecedenti:* Bacchanaliorum.

Scalas) *Aruſianus Meſſus:* par hac re.

Diſsidere) *Idem Aruſianus*; in medium,*id eſt*; *in commune.*

Multiſque) *Nonius* volentia *interpretatur*, *quae plebs vellet. pro*, plebi; *in alijs eſt*, leui. *non recte,vt opinor.ita enim & Cor. Tacitus, quem ſtudioſe Salluſtium obſeruare & in imitationem trahere alias a me oſtẽſum eſt, lib.* XV.*locutus eſt*: Haec atque alia plebi volentia fuere.

Suſpectuſque) componere, *eodem teſtante Nonio,eſt* coniungere. *in quibuſdam eſt*, ac;*pro*, *an:*praedare, *pro*, praedarũ: compoſuiſſet, *pro*, compoſuiſſe: *egregiam autem horum verborum conſtitutionem, vt infinita apud Nonium alia, doctiſsimo Iunio debemus.*

Quam maxumis) Naues codicariae *Nonio*

Marcello ſunt, quae in fluminibus vſui eſſe poſſunt. *pro*, Ariobarzanis; *male eſt vulgo*, Ariobarzani. *ſic ſupra:* Illi ſuberat regnum Ariobarzanis bello intactum.

Qui praetergrediebantur) *Nonius in voce;* cataphracti. praetergrediebātur) *ita omnes veteres libri tam excuſi quam manuſcripti: mirum vt ſit recentiores habere*, praegrediebantur. *puto autem illud quod Seruius lib.* XI. *Æneid. ex eodem hoc adducit libro, cum hoc idem eſſe; ibique male legi;* & ſequebantur, *pro*, qui praetergrediebantur.

Cum interim) Galliae mulieres, *pro*, Gallicae, *Nonius. menſtrua autē ſoluere dixit Salluſtius, imitatus, vt opinor, Lucretium: (hoc enim in pluribus & obſeruaui & monui) qui lib.* VI. *ita canit.*

Tempore eo ſi odorata eſt quo menſtrua ſoluit.

Pluteoſque) *Nonius:* demoliri eſt diruere.

Exercitum) *Meſſus:* degredior illum locum. *ita enim in meo legitur.*

Tetrarchas) *idem Meſſus:* territus illius rei. *non recte. in alijs eſt;* vllius rei, *&*, formauit.

Simul eos) Laxitas, *eidem Nonio eſt*, Laxitudo. *in vet. quodam cod. eſt;* indignatos: *in alijs aliud. habeo itaque, vt ille aiebat, quod fugiam: quod ſequar, non inuenio.*

Hi locorum) parma eſt ſcutum breue, *Nonius. pro, fuerat; quidam legunt, fuere: pro, ad eam artem; in alio etiam m. ſ. eſt; ad eas arces: vulgatam*

ſcripturam

ſcripturam malo. ad eam *autem* artem, *eſt*; ea arte: *nectendi nimirum e viminibus vaſa: vt ad* hunc modum, *pro*, hoc modo. *Salluſtio non infrequẽs. ſed haec immane quantum ab alijs deprauata ſunt.*

Auidior) *Aruſianus:* auidus illius rei.

Conſilij) *idem Meſſus:* aeger illius rei.

Reuerſi) Inuitare, *inquit Nonius*, eſt repleri. *hic autem locus in alijs varie mendoſus, hic reſtitutus eſt.*

Atque hiauit) hiare, *eodem teſte Nonio*, eſt aperire. *fortaſſe legendum*; aperiri.

Rurſus) *Nonius in voce*, cõtentio, *id eſt*, perſeuerantia & elatio.

Vbi) *Aruſianus de elocutionum exẽplis:* emergit ſe.

Tum vero Bithynia) *idem Aruſianus*: propinquo illam rem.

Eos qui) *Nonius*; comparere eſt, componere, machinari.

In quis) *Nonius:* patibulum eſt crux. locum vitioſum non iniuria ſuſpicor. *neque tamen quo mendum tollatur reperio.*

Ad Siciliam) *Meſſus:* patet tot pedes.

Clauſi lateribus) *Meſſus*: *altus pedes tot. quod cũ hoc loco minime cõuenit. cui neq; ex Italico neque ex Belgico exẽplo quicquã adiumenti afferre poſſum.*

Naphthas) *Probus Catholicis:* hoc Nahphtas huius nahphtae genus olei cedrino ſimilis Salluſtius lib. IV. hiſt. dixit.

LVD.

dona quaeſita Graeciae pro perantē. *Fortaßis vox illa*, Graeciae, *a librario aliquo adiecta eſt, volente ſignificare verba Graeca hic eſſe inſerenda.*

Nam ſi Pōpeiijo) *Aruſianus*: euenit in illo.

Quibus de cauſſis) *Haec Nonius in voce*, apertum. *apud quem ita legitur:* equo deſcendere, ſurgere de ſella, caput aperire ſolitum. *apud eundem in voce*, ſurgere, *eſt*; ſella ſurgere, caput aperire ſolitum. *apud Aruſianum autem in elocutione* aſſurgo illi: *eſt ea, quam expreßi, ſcriptura. Seruius lib.* I. *&* III. *Æneid. interpretatur*, aperire nudare & oſtendere, *& has tres poſtremas voces affert.*

AD EA, DE QVIBVS DVBITATVR EX QVARTO AN EX QVINCTO HISTORIARVM SINT LIBRO.

Ne) *ex quarto an ex quincto hiſtoriarum libro haec in voce*, ſublicium, *Feſtus adducat, nemo facile dixerit. ſic enim in Antonij Auguſtini exemplo ſcriptum eſt*: Salluſtius lib. qu. *qua nota quartus non minus quam quinctus deſignari poteſt. praeterea de verbis ipſis Salluſtianis, cum ingens in Feſto ſit lacuna, non minor dubitatio eſt. & ea re Feſtum ipſum exprimere, quam neſcio quid nouum comminiſcendo, in temeritatem incurrere malui.*

LVD. CARRIONIS IN C. SALLVSTII CRISPI HISTORIARVM LIBRVM VI.

SCHOLIA.

Cuius) *ſunt qui fragmentum hoc* X. *Salluſtij hiſtoriae, ſunt qui* XI. *adſcribant. ſed cum praeter* V. *ſuperiores hiſtoriarum libros, nullos a Grammaticis recenſeri videam, & vet. cod. ſexto poſtrema haec tribuat: omnino hunc numerum retinere malui. neque enim mihi fit veriſimile, reliquos eos, ſi modo praeter ſex, vti iam dixi, alij etiam a Salluſtio ſcripti ſunt, ita prorſus intercidiſſe, ne verbum quidem ex ijs vt a Grammaticis afferatur. maxime cum nouator verborum Salluſtius ſui vbique ſit ſimillimus: & alijs ſuis libris, ſi quos forte ſcripſiſſet, non minus Grammaticis noua in eo obſeruandi argumenta dediſſet, quam ijs quos mutilos, laceros, conſciſſos, perturbatos, & nulla ex parte ſibi reſpondentes nunc in lucem edimus, ſuppeditauerit. adde quod illa ipſa fragmenta, quae ex quibus hiſtoriarum libris ſint deſumta, incertum eſt; cum ad hos quidem ſuperiores libros pertinere certum ſit: cui tamen vnumquodque eorum debeat aſſignari, non temere dixeris. ſed ad fragmentum. Loquitur, quantum diuinare valeo, de inſulis fortunatis, ad quas victum voluiſſe ire Sertorium a Salluſtio in hiſtorijs eſſe traditum, ſcribit in librum Epodon Horatianus interpres,*

terpres, ſiue is Acron eſt, ſiue Porphyrio. Hoc quoque ſilentio praetereundum non eſt, me, pro, ſatis conſtabat, *ſcripſiſſe,* ſitas, conſtabat. *quod ne cui paullo humaniori non probem, non timendum mihi eſſe exiſtimo. Huc etiam pertinere arbitror hiſque proxima fuiſſe verba Seruij lib.* V. *Æneid. ſic ſcribentis:* Inſulas fortunatas Salluſtius indutas eſſe ait Homeri carminibus.

LVD.

Coria recens) *Cariſius lib.* I. Glutinum dixit Varro in Scauro (*ſic ibi fortaſſis legendum, non* Scaurus) quam declinationem Salluſtius ſequitur, cum dicit quaſi glutino adoleſcebant. *idem eodem primo lib.* glutinum. Varro in Scauro glutinum ferũt Daedalum inueniſſe. quaſi gaudium praemium. itaque Salluſtius hanc potius declinationem ſecutus. glutino inquit adoleſcebant, vt gaudio praemio. *quas duas poſtremas voces exempli cauſa citat Cariſius. quare mirari ſatis nequeo qua rati ne moti quidam eas vt Salluſtianas habuerint, cum ſuperius quoque eaſdem cum Varronianis componat Soſipater. totum autem hoc fragmentum Seruius lib.* III. *Georg. apud quem eſt,* velut, *pro*, quaſi, *& Martianus lib.* III. *rei Grammat. afferunt.*

Fecit vt) *idem Cariſius lib.* II. *in quo hiſtoriae numerus a vetuſtate deletus eſt.* Confeſtim *autem interpretatur Statilius Maximus,* ordine & ſine intermiſſione.

Communem) *Priſcianus lib.* XIV. tranſgredi idem eſt quod ὑπερβαίνειν *ſic Salluſtius dixit* tranſgreſſus, *pro*, ſupergreſſus.

Inter arma) *Annaeus Seneca lib.* XX. *epiſt.* CXV. Arruntius, *inquit*, non temperauit quin hoc primo ſtatim libro poneret.

Neque me) *Aruſianus de elocutionum exemplis*: motus ab illo.

Haud impigre) *ex Donato And. Terent.*

quam quarto libro hiſtoriarum dare, duobus enim annis continuis e Cottarum familia & gente Aurelia conſules fuerunt. anno nempe. V. C. IↃCLXXIIX. *quem tertio libro noſter deſcripſiſſe videtur*, L. *Octauius Cn.* F. *Cn. Nepos collegam habuit C. Aurelium M. F. C. ni fallor, nepotem Cottam. ſequenti deinde anno Coſſ. fuerunt L. Licinius* L. F. L. *N. Lucullus: &* M. *Aurelius M. F. C. ni fallor, nep. Cotta. de quibus quarto libro egit Salluſtius.*

Senecta iam aetate) *ita emendaui. cum antea legeretur: acta iam aetate. id enim praeterquam quod antiquiores agnoſcunt libri, Seruius etiam probat; qui ad lib.* XI. *Æneid. ita ſcribit: ſenecta aetas recte dicitur. Salluſtius: ſenecta iam aetate. qui locus quin huc inſerendus ſit, quis eſt qui dubitet? ſic etiam lib.* V. *Lucretius.*

aetate ſenecta.

Vobis) *Glareani editio*; bis genitus. *aliorum*; his genitus. *quorum neutrum recipio: ſed hanc vt veram & rectam ſcripturam tueor: neque enim raro fit; vt aut ſyllabae aut voculae a librarijs incurijs & feſtinantibus omittantur.* quoniam poſt defectionem) *ſic recitat Donatus Heaut. act.* IV. *ſc.* I. *non nominato tamen hiſtoriae libro: ex quo etiam locum reſtitui, cum antea ſcriberetur*; defectione ſociorum. *quamquam in Donato male eſt*, Latij,

pro, Sertorij. *nec minus ea quae proxime ſequuntur;* Sertorij per montes fugam; *in omnibus maxime tamen Glareani libris ſunt corrupta. in quibus eſt;* & Sertorij; per montes neque fuga neque manu certare poſſit, neque vtilia parare. *quod alij corrigentes legunt;* & Sertorij per montis iuga neque manu certare &c. *Vtrumque abſurde* ϗ ἀπροσδιωνυσῶς: *niſi forte priorem ſcripturam retinendo, aliquis legendum exiſtimet:* defectionem ſociorum & Sertorij per montes fuga. agite) *ſic reſtituo. vulgo;* agite vt lubet, & ita ſupplicium ſumite. neque mors.) *Et hic antea aliquid latebat vitij, vnde me vix expedire potui. plerique enim omnes legunt:* neque mox ingenuo corpori honeſtius quam pro voſtra ſalute finem vitae fecerint. *quidam;* finem vitae fecerim. *alij;* neque mox ingenuo corpori honeſtius quam pro veſtra ſalute finem vitae fecerit. *in qua poſtrema, veram, ni fallor, & rectam lectionem inueni.* nequiquam) *de hac voce quam alij in* nequidquam *mutarunt in caſtigationibus Valerianis & alias dixi latius: ita vt nihil ſit neceſſe eadem me repetere.*

Aquis) *Seneca lib.* XX. *epiſt.* CXV. Arruntius, *inquit,* non deſinit hoc verbum Salluſtianus locis omnibus inculcare.

Germani) *ex Iſidoro lib.* XIX. *in voce,* renones: *quem eundem locum intellexit Seruius dum lib.* III. *Georg. Salluſtium veſtes de pellibus renones*

nones vocare ſcripſit.

Rumore) *Ex Cariſio lib.*II. *Inſt.Gramm.apud quem Aſper* primo, *inquit*, non eſt nomen, ſed aduerbium. *vt illud*; obſtupuit primo aſpectu Sidonia Dido. *numerus hiſtoriae in eodem Cariſio a vetuſtate conſumtus eſt.*

Vnde) *Aruſianus Meſſus:* pertinens in illum.

Et ei) *Donatus in Ana.Terent. act.*V.*ſc.*IV.

Et Marius) *Seruius in Alexi Virgiliano*; duplicat, *eſt*, auget.

Atque eos) *Affert Rufinianus de ſchemate lexeos.*

In hunc modum) *Priſcianus lib.*XIV. *notat* in hunc modum *Graece a Salluſtio , vt pleraque alia, eſſe dictum.*

Inde) *Ex Donato in Terent. Eunuch. act.* V. *ſc.*VI. *pro*; agerentur: *neſcio ſitne legendum*; augerentur.

Fugam) *Annaeus Seneca lib.*XX.*epiſt.*CXV. facere fugam.

Quae audita) *Idem Seneca ibidem*: fecere dedere.

Quo cupidius) *Iſidorus lib.* IX. *in voce :* dux. *deeſt autem vox aliqua fortaſſe ab ipſo etiam Iſidoro praetermiſſa.*

Ventis) *Idem Iſidorus ſub initium lib.*XIV. *&* *Seruius lib.*II. *Georg.vulgo*; per concaua terrae praecipitati, rupti aliquot montes tumulique ſedere. *vet. cod. quem a me dono accepit Iuuenis*

omni elegantiore diſciplina politiſsimus, eaque re mihi vehemẽter carus Mart. Antonius Delrius habet; ventis per caua terrae concitatis ruptique aliquot montes tumulique ſederunt. *alter vero Vercellenſis; qui a Theologo doctiſsimo Auguſtino Hunaeo ad praeſtantes illos rei litterariae conſtituendae* II. *viros Theod. Pulmannum & Victorem Giſelinum deuenit*: venti per concaua terrae citati &c. *Tertius Parcenſium*; Ventis per caua terrae citatis rupti aliquot montes tumulique ſedere. *quarum poſteriorum alterutram veram eſſe iudico ſcripturam. ſic enim ſcribit Seruius:* variae ſunt opiniones. nam alij dicunt ventum eſſe in concauis terrae; qui motus etiam terram mouet. *& a Seruio, vt ab alijs alia, mutuatus Iſidorus*; Terrae motum quidam dicunt ventum eſſe, qui motus eam mouet.

Vbi multa) *Cenſorinus, inquit Priſcianus lib.* XIV. de accentibus ſic ſcribit: ſuper praepoſitio eſt apud Virgilium primo AEneid. Multa ſuper Priamo rogitans ſuper Hectore multa. Salluſtius vero in hiſtorijs aduerbium hoc protulit vbi multa nefande caſu ſuper auſi: ſed mihi videtur Salluſtius quoque loco praepoſitionis haec praepoſtere protuliſſe. *Haec Priſcianus. quorum poſtrema ita in eo ſcribuntur, quaſi Cenſorini quoque ſint non Priſciani, cum tamen Priſcianus ab opinione Cen-*

ſorini

ſorini recedat; & hic praepoſitionis poſtpoſitionem Graeca figura factum eſſe velit. hinc etiam rectius caſu *quam* caſus *legi arbitror.*

Saguntium) *Cariſius lib.* I. *Inſt. Gramm.* Saguntinorum dixit *Caelius*: Saguntium *Salluſtius: vt Paullus in Caelij hiſtoria lib.* I. *notat.*

Tota autem) *Ex Martiano lib.* V. *Rhetor. de pedibus.*

Immodicus) *Aruſianus Meſſius*: immodicus huius rei.

Sed Metellus) *Donat. act.* V. *ſc.* II. *And.* Sed, *poſitum pro* atque *vel* eccum.

Pugnam) *Ex Seruio lib.* X. *Æneid. apud quem eſt,* bello; *pro*, belli: *quod mihi quidem rectius videtur.*

Tantum) *Idem Seruius lib.* II. *Georg. notat*; antiquitatis.

Opprobrij) *recitat Agraetius de Orthographia.*

Maxumis) *Diomedes lib.* II. *cap.* VI. Homoeoptoton eſt, *inquit*, apud Salluſtium maxumis &c.

Non repugnantibus) *Donat. act.* I. *ſc.* II. *Phorm. Terent. poſtrema autem verba apud eum notis deſignata ſunt: quas nondum explicare poſſum. Di male faciant iſtis notarijs qui huiuſmodi ſcripta notis ſuis deprauant. totum etiam hoc fragmentum, ſunt qui ita malint legere*: Non deditis modo ſed ne repugnantibus quidem. A. G. C. M.

In ſilua) *ex Seruio lib.* XII. *Æneid.*

Quaeſere) Quaeſo, *inquit Phocas*, primam perſonam habet indicatiui modi dumtaxat, licet quaeſere lectum ſit apud Salluſtium & Tullium. *Hanc autem vocem cum in ijs Salluſtianis, quae exſtant, non reperirem, hic, vt fragmentum, apponere volui.*

In nuda) *Diomed. lib.* II. *cap.* VI. Homoeoteleuton, *inquit*, eſt illud Salluſtij. In nuda iniecta corpora.

Apollinis) *ex Probo Catholicis.*

Ne ſimplici) *Seruius lib.* II. *Georg. obſeruat Salluſtium hanc orationem illi Virgilianae*, nec via mortis erat ſimplex, *ſimilem poſuiſſe.*

Cum praedixero) *Donat. act.* I. *ſc.* II. *Terent. Phorm. qui locus inſigniter corruptus eſt: neque quid ſibi velit ſatis intellego.*

-- De pecore) *Cariſius lib.* I. *Inſt. Gramm. notat*, pecu & pecus pecoris. *Forte hoc ad illud pertinet:* coria &c. *vt ſit*, coria de pecore detracta quaſi glutino adoleſcebant.

Cuius ad verba) *Donat. act.* III. *ſc.* II. *Eunuch. Terent. ſunt qui pro*, ad verba, *legant*, aduerſa. *quibus nec refragor, nec ſuffragor.*

A Gracco) *citat Auguſtinus lib.* XXI. *de ciuit. Dei. puto haec ad primum librum Hiſtoriarum eiuſque ſtatim exordium referenda.*

M. Atilius) *ex Quinctiliano lib.* IV. *cap.* II. *& Hieronymo aduerſus Heluidium. Agellius quoque lib.* I.

*lib.*I.*cap.*XV.*noct. Att. quatuor vltimas addacit voces, eaſque ex hoc Eupolidis ſumtas eſſe aſſerit:* λαλεῖν ἄριςὸς, ἀδυνωτατὸς λέγειν. *ſic etiam licebit Latinas voces,* dicere, *&*, loqui, *inter ſe componere.*

Inſolens) *Ex Donat. in And.* Ter. *act.* V. *ſc.* I.

Quae pecunia) *Idē Donat. in Phorm. ſc.* I. *act.* I. fieri enim, *inquit*, dicitur proprie pecunia.

Curubis) Curubis, *inquit Probus Catholicis*, nomen ciuitatis lectum in Salluſtio.

Tharros) *nomen ciuitatis a Probo in Salluſtio notatum.*

Camiſos) vnum Graecū, *idem inquit Probus*, legitur in Salluſtio ſi faciens genitiuo, Camiſos Camiſi.

Luces) apud Salluſtium, *inquit Sergius in artem ſecundam Donati*, inuenitur paces & luces. paces *quidem in bello Iugurth. a me adnotatum eſt:* Luces *vero nec reperiri nec adnotari potuit.*

Primam) *ex Seruio in lib.* II. *Virg. Georg.*

Carbo) *ex eodem Seruio lib.* III. *Georg. Virg.*

Scio ego) *Orationem hanc, quae ad Ceſarem de rep. ordinanda inſcribitur decreueram omittere, neque hoc loco Salluſtianis fragmentis attexere. primum quia doctos viros ita iudicare intellegebam, Salluſtianam vt eſſe aut negarent, aut certe non aſſeuerarent. deinde quod & ego, aliquo iam tempore in Salluſtiano dicendi genere verſatus, eiuſque loquendi rationes paene omnes edoctus, nōdum tamen adduci poſſem, eam vt darem Salluſtio, quae, tametſi*

a minime vulgaribus pleriſque locutionibus, & huic ſcriptori familiaribus, non abhorreret, cum perpetua tamen eius dictione non vſquequaque conueniret: ita vt haud ſub Cor. *Taciti, ſi id ferret temporis ratio, aut cuiuſuis etiam alterius illius aetatis rerum auctoris nomine, quam Salluſtij legi mallem. poſtremo cum in hac ipſa oratione, tam prolixa & a breuitate illa, cuius noster ſcriptor fuit amantiſsimus, plane diſsidente, nihil a Grammaticis veteribus, qui non inuiti ſane Salluſtiana auctoritate vtuntur, adduci viderem: & quid erat cur non alicui alteri neſcio cui tribuerem? cur non ex alijs potius exemplaribus lectori petendam relinquerem; noſtram autem hanc editionem illa non onerarem? quae etiam cauſa fuit cur aduerſarias illas Salluſtij & Ciceronis orationes (de quibus quid ſentirem & publice aliquando in Academia Louanienſi diſſerui, & Antiquarum lect. commentario* V. *cap.* IX. *plenius expoſui) prorſus omiſerim. Contra vero, cum alios etiam eoſque non minimi in re litteraria nominis viros, quorum ego & amiciam ſemper colui & iudicium numquam contemnendum exiſtimaui, accuratius cum ſuo agitantes animo ita cenſere meminiſſem, vt eam Salluſtio, cui a veteribus etiam libris dari meminiſſent, nollent adimi: ſententiam meam mutaui: meumque iudicium tantiſper ſuſtineri volui, dum certius quid afferre, ſuoque auctori vindicare poſſem. qua tamen in re ita mihi temperabo,*

perabo, vt cum in reliquis breuiſſimus fuerim, hic multo ſim futurus breuior, tribuſque verbis quod ſtatui dicam, quia pleraſque) *Salluſtius Iugurthino:* fortuna pleraque rerum humanarum regit. *idem Catilinario:* fortuna omni in re dominatur. ea cunctas res ex lubidine magis quam ex vero celebrat obſcuratque. cognitum haberem) *ita malo, quam vt vulgo, legitur;* cognitum habuerim. *hoc enim vult, non modo vt ita magiſtratum caperem; ſed etiam vt quantum reſp. domi, militiae, viris, armis, opulentia poſſet cognoſcerem. hinc etiam eorum error confutatur, qui orationis huius auctorem* non ita, *pro*, non ſolum. *in elegantibus illis ſuis, ſi Dis placet, floſculis poſuiſſe teſtati ſunt: cum longe alio verba illa, vti iam docui, referenda ſint.* Primum omnium) *locus hic antea corruptiſſimus, iam, ni fallor, conſtitutus eſt. ſic enim legebatur:* Primum omnium ſummam poteſtatem moderandi de vectigalibus, ſumtibus, iudicijs, ſenatoribus paucis tradidit plebs Romana, cuius antea ſumma poteſtas erat, neque his quidem legibus in ſeruitute reliquit iudicia, tametſi ſicut antea tribus ordinibus tradita ſunt, tamen eidem illi &c. *quod autem animaduerterem eum de Pompeijo loqui, factum hoc Pompeijo non plebi Romanae dedi. deinde pro*, plebes Romana; *ſcripſi*, plebem Romanam. *quod ſaepe ex notis huiuſmodi errores,*

di errores natos ſcirem, & quod ipſa hoc poſtularet ſententia.poſtremo pro, neque his; *poſui*, noſque his. *reliquaque vt diſtincta ſunt diſtinxi: quod ita quibuſdam in libris eſſe deprehenderem*. Haec igitur) *quiſnam optimus reip. ſtatus ſit ab omnibus omnis aetatis hominibus quaeſitum eſt. Cicero autem, quem praeter ceteros hoc in genere iudicare potuiſſe cenſeo lib.II. de rep. ſub Scipionis perſona ita ſcripſit: Statuo eſſe optime conſtitutam remp. quae ex tribus generibus illis, regali, optumati, & populari ſit confuſa modice. quam eandem ſententiam apud Ariſtotelem lib.II. Politicorum eſt videre.* cum ea res agetur) *alij*: & quae mea rès agetur. *hinc ſcripſi*; cum ea res agetur. An L. Domitij) *eadem ijſdem fere verbis expreſſit, aut ab hoc potius mutuatus eſt auctor aduerſariarum Salluſtij & Ciceronis; quas eo magis nec Salluſtij nec Ciceronis eſſe apparet:* Cuius nulla pars corporis a turpitudine vacat; lingua vana, manus rapaciſſima, gula inmenſa, pedes fugaces. quae honeſte nominari non poſſunt inhoneſtiſſima. ſicut in ſtatua,) *antea in omnibus vetuſtioribus editionibus erat*; ſicut inſtituto: *in quibuſdam autem recentioribus*; ſicut inſtituo. *quorum neutrum, hoc quidem loco, lectori ſatisfacere poteſt. I. Lipſius Iuuenis in his artibus doctiſſimus, &, vno verbo vt abſoluam, humaniſſimus, quem ego propter excellens ingenium, raros mores, iudicium integerrimum, tanti facio, quantum ſumma eius erga me beniuolentia &*

mutua

mutua neceſſitudo noſtra meretur, primus legendum docuit; ſicut in ſtatua. *quam ſuam opinionem pluribus rationibus in elegantiſſimis illis Variarum lectionum libris, quos in Italiam non ita pridem concedens noſtrae fidei & Plantini curae commiſit, quique ab horum ſtudiorum amatoribus ſummo cum deſiderio expetuntur, firmiſſime ſtabiliuit.*

Qua pacta) *ex Donat. act.* III. *ſc.* II. *And.*

Crebritate) *Seruius lib.* I. *Æneid.* Crebros, *inquit*, fluctus facit Aquilo. hinc Salluſtus dixit: crebritate fluctuum vt Aquilo ſolet.

Mithradates) *ex Quinctil. lib.* VIII. *cap.* III.

Tyrannumque) *Marius Fabius Victorinus in librum primum Ciceronis de Inuentione*: Interdum, *inquit*, ex lubidine magis & obtrectatione nomen alicui imponitur: vt illud in Salluſtio; Tyrannumque.

Nomenque) *Acro, ſiue quis Acronis nomine in librum Horatij de Poetica arte*: Notandum eſt, *inquit*, apud Horatium flumen Rhenum genere neutro: vt illud in Salluſtio in hiſtorijs; nomenque &c.

Cui niſi) *ex Donat. act.* I. *ſc.* II. *Eunuch.*

Septimum) *Donat. act.* III. *ſc.* II. *Adelph. Hoc autem fragmentum idem eſſe cum illo quod a me libro primo poſitum eſt*; ſic vero quaſi formidine attonitus neque animo, neque auribus aut lingua competere; *olim ſuſpicabar. nunc mihi ipſi cum hac mea coniectura prorſus diſpliceo. Donat.*

enim

enim compotem, *Marcellus vero*, competere, *plane agnoſcunt : praeterea animaduerti Cor. Tacitum, facundiae Salluſtianae, vti dixi, aemulum, eandem plane rem verbo illi* competere *multis in locis ſubicere. quare nihil mutandum ſtatuo.*

Vulgus amat fieri) *Quinctilianus lib.* IX. *cap.* III. *ſic idem Salluſtius bello Iugurthino*: Multitudo, quae in concione aderat vehementer accenſa, terrebat enim clamore, vultu, ſaepe impetu, atque alijs omnibus, quae ira fieri amat.

Serum bellum) *Seruius in lib.* V. *Æneid.* Serum eſt, *inquit*, graue: *vt:* ſeraque terrifici cecinerunt omina vates : ſic Salluſtius ſerum bellum in anguſtijs futurum. *idem lib.* VI. Serum eſt, triſte. diſtulit in ſeram commiſſa piacula poenam. Salluſtius : ſerum bellum in anguſtijs committitur. *ita quidem vulgo : ſed in vetuſtis tam in excuſis quam manuſcriptis libris eſt, vt edidi.*

Ipſe ab his) *Idem in Georg. Virg. haec Salluſtiana adducens*, militiae, *inquit*, tria ſunt genera. aut euocati dicuntur, nec ſunt milites, ſed pro milite : aut tumultuarij, qui ad vnum militant bellum : *aut rogati ſacramento, qui poſt electionem in remp. iurant, & hi ſunt qui habent plenam militiam. nam* XXV. *annis tenẽtur. hactenus ille. cui interpretationi ſimilem alicubi apud Graecum neſcio quem legere memini. ſic Caeſar lib.* I. *de bello ciuili:*

Militibus

Militibus agros ex ſuis poſſeſſionibus pollicetur, quadraginta in ſingulos iugera & pro rata parte centurionibus euocatiſque. *idem lib.* III. Cum horum omnium ratio haberetur ad duorum milium numerum ex Pompeijanis concidiſſe reperiebamus euocatoſque & centuriones complures. *quamquam neſcio idem ne ſit hoc fragmentum cum eo quod in bello Catilinario ſcribitur*: Ab his centuriones omnes lectos & euocatos. *mihi certe videtur.*

Non) *& hoc quoque in Salluſtio nuſquam quidem quod ſciam apparet. quod ab eodem Fabio lib.* IX. *cap.* III. *hunc in modum recitatur:* vſque adeo eſt proceſſum vt paeniturum pro non acturo paenitentiam, & viſuros ad videndum miſſos Salluſtius dixerit. *vbi ex vet. cod. legendum eſt*; non acturum.

Pompeijus) *Flauius Vegetius lib.*I. *cap.* IX. *rei milit.* de exercitio, *inquit*, Pompeij magni Salluſtius hoc memorat: Cum alacribus ſaltu &c. neque enim aliter &c. *quae poſtrema verba Salluſtij an ipſius potius ſint Vegetij certum non habeo: quamquam Salluſtio libentius dederim.*

Cicero) *Lactantius lib.* VI. *cap.* XVIII. Cicero, *inquit*, caninam illam facundiam, ſicut Salluſtius ab Appio dictum refert, exercuit.

Primus) *Seruius lib.* I. *Æneid.*

Cupientiſs.) *Diomedes lib.* I. *cap.* I.

Magna gloria) *Agellius lib.* II. *cap.* XXIIX.

Salluſtij

Salluſtij de Sertorio duce orationem cum ijs quae Demoſthenes habet de Philippo rege contendens, nobis hoc fragmentum, quamquam nec ab ordine, nec a ſcriptura ſatis vt mox oſtendam integrum, conſeruauit. Demoſthenis autem verba ſtatim ſubiciam, ſi prius tamen quid mei hoc de loco ſit iudicij expoſuero. quod itaque vulgo legitur, tribus milibus: *id nec rectum eſſe, nec a Salluſtio poſitum hiſtoriae ſeries arguit. Sertorium enim tribunum militum fuiſſe praeter ceteros rerum Romanarum auctores, Plutarchus memoriae prodidit. neque vero melius, imo aliquanto etiam deterius eſt hoc, quod quidam ſuis in libris excudi voluerunt:* T.Didius Imperator: *quam illud, quod antea in Agellio legebatur;* T.Didio Imperante. *cum & Salluſtium de Sertorio loqui praeter Agellium res etiam ab eo geſtae declarent, & in Hiſpania non fuerit T. Didius tribunus militum, ſed Sertorius. poſtremo extrema Salluſtianae orationis verba paullo aliter apud Agellium, quam apud Donatum in Terent. Eunuch. act.* III. *ſc.* II. *vereor vt ſatis probe, hunc in modum leguntur:* haec id eſt cicatrices ſunt virtutis inſignia; dehoneſtamento tamen eſſe corpori maxume laetabatur. *Locum vt opinor conſtituimus. nunc huius a nobis conſtitutionis factae & omne id quod dici verum eſſe Plutarchi auctoritate probandum eſt.* σερτώριος *(inquit)* μετὰ τῶν κίμβρων καὶ τευτόνων πόλεμον ἐκπεμφθεὶς ὑπὸ δειδίῳ στρατηγῷ χιλίαρχος ἐπὶ ἰβηρίας ἐν τῇ πόλει κάσλωνι παρεχείμαζεν τῇ κελτιβήρων.

τιβήρων. Quo in loco interpretes non recte interpretati ſunt, Praetorem, *cum* imperatorem *dicere debuerint: hoc enim* ϛράτηγος *ſonare nemo vel mediocriter in Graecis ſcriptoribus verſatus poteſt ignorare, praeſertim cum & Salluſtius* Didium *imperatorem dixerit. idem paullo infra* τοῦ γὰρ μαρσικοῦ πολέμου συνιςαμένου ςρατιώτας τε προςαχθὲν αὐτῷ καταλέγειν καὶ ὅπλα ποιεῖσθαι, σπουδὴν καὶ τάχος προσθεὶς τῷ ἔργῳ, παρὰ τὴν τῶν ἄλλων νέων βραδύτητα καὶ μαλακίαν, ἀνδρὸς ἐμπράκτως βιωσομένου, δόξαν ἴσχεν. οὐ μὴν ὑφήκατο τῆς ςρατιωτικῆς τόλμης εἰς ἀξίωμα προεληλυθὼς ἡγεμόνος, ἀλλὰ καὶ χειρὸς ἐπιδεικνύμενος ἔργα θαυμαςὰ, καὶ τὸ σῶμα τοῖς ἀγῶσι ἀφειδῶς ἐπιδιδοὺς τῶν ὄψεων ἀπέβαλε τὴν ἑτέραν ἐκκοπεῖσαν. ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ καλλωπιζόμενος ἀεὶ διετέλει, τοὺς μὲν γὰρ ἄλλους οὐκ ἀεὶ τὰ μαρτύρια τῶν ἀριςείων περιφέρειν, ἀλλὰ καὶ ἀποτίθεσθαι ςρεπτὰ καὶ δόρατα καὶ ςεφάνους, αὐτῷ δὲ τῆς ἀνδραγαθίας παραμένειν τὰ γνωρίσματα τοὺς αὐτοὺς ἔχοντι τῆς ἀρετῆς ἅμα καὶ τῆς συμφορᾶς θεατάς. *quae ita Salluſtij ſententiam exprimunt vt cum a Plutarcho tum hic tum vero etiam alibi, fere ad verbum imitatum crediderim. Quod autem me paene fugit ſcribere, verba Demoſthenis de rege Philippo haec ſunt:* ἑώρων δὲ αὐτὸν φίλιππον πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναςείας τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον πᾶν ὅτι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι τοῦτο προϊέμενον ὥςε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν.

Quia) *Lactantius lib.* I. *cap.* XXI. Totam, *inquit*, hanc opinionem quaſi a poetis fictam Salluſtius reſpuit: voluitque ingenioſe interpretari cur Iouis cultores dicantur Curetes fuiſſe: *& ſic ait*; Quia &c. quantum vero errauerit homo eruditus res ipſa declarat &c. *Seruius quoque in* III. *lib. Æneid.* Iupiter, *inquit*, in Creta dicitur eſſe enutritus quod ideo fingitur, vt ait Salluſtius; quia primo Cretēſes conſtat inueniſſe religionē. *idem Seruius lib.* VIII. *Æneid.* Salluſtius dicit primo Cretenſes inueniſſe religionem. *Fortaſſe quiſpiam audacior legendū ſuſpicabitur* Salluſtius dicit libro primo. *Quod autem quibuſdam in libris, iiſque etiam caſtigationem neſcio quam prae ſe ferentibus eſt*; in manus componentes: *hoc rectius a nobis poſitū eſt*; in maius componentem. *ſic Claudianus:*

Licet omnia vates
In maius celebrata ferant.

Italiam) *Virgilius* III. *Æneid.*

Haec loca vi quondam & vaſta conuulſa ruina
(Tantum aeui longinqua valet mutare vetuſtas)
Diſſiluiſſe ferunt. cum protinus vtraque tellus
Vna foret: venit medio vi Pontus & vndis
Heſperium Siculo latus abſcidit: armaque & vrbes

Litore

Litore diductas anguſto interluit aeſtu.

Quo loco Seruius haec verba Salluſtiana recitat. de quibus etiam Iſidorum partim lib. III. *in voce*, fretum; *partim lib.* XIV. *in voce*, Sicilia, *ſenſiſſe conſtat; dum ita ſcriberet:* fretum Siciliae quod Rhegium dicitur Salluſtius tali ex cauſſa vocatum ſcribit. Italiae Siciliam quondã coniunctã fuiſſe & dum vna eſſet tellus medium ſpatium aut per humilitatem aquis obrutum, aut per anguſtiam eſſe ſciſſum, & inde Rhegium nominatum. quia Graecae obrutum (*ſic enim vtroq; loco vet. habet cod.*) *non*, abruptũ, hoc nomine nuncupatur. *item*: Salluſtius dicit Italiae coniunctam fuiſſe Siciliam ſed medium ſpatium impetu maris diuiſum & per anguſtiam ſciſſum.

Pompeijus) *Seruius lib.* XI. *Æneid.*

atquae edita) *Donat. in Terent. And. act.* I. *ſc.* I. *in alijs male eſt*; curribus.

& in) *idem Donat. Eunuch. act.* IIII. *ſc.* VII. *fortaſſis pro*, actu; *legendum*, aſtu.

Pactione) *idem act.* I. *ſc.* II. *Phorm.* quod nos, *inquit*, dimitte, hoc antiqui etiam amitte dicebant, *Interpres Heautont. Terent. quem cur quidam tanti faciant equidem non video, cum eum patrum noſtrorum memoria vixiſſe ſatis conſtet, ſed tamen ille interpres act.* III. *ſc.* II. Salluſtius, *inquit*, dixit pactione amiſſo publico conſilio, *id eſt*, dimiſſo. *quem locum cum hoc eundem eſſe*

& hinc caſtigandum exiſtimo.

Mare) *Seruius* XII. *Æneid. & Priſcianus Grammat. Inſt. lib.* XV. *in quorum priore quod ſubiungitur*; cum nullum mare dulce ſit: *hoc non recte quidam vt Salluſtianum acceperunt, cum Seruianum ſit. in poſteriore vero, perperam etiam hodie legitur*; dulcius eſt quam cetera maria. *cum duas illas voces* eſt & maria *libri manuſcripti, quibus in Priſciano reſtituendo vſus ſum, non agnoſcant: neque in Seruio aut Macrobio, qui haec ipſa lib.* VII. *Saturn. recitat, reperiantur. Cauſſam autem huius dulcedinis qua mare Ponticum prae ceteris nobile eſt, in plurimam oſtiorum Danubij infuſionem, qui haec diligentius perſcrutati fuere, conferunt.*

Equis) *idem Seruius lib.* XI. *Æneid.* Cataphracti, *inquit*, ſunt equites, qui & ipſi muniti ferro ſunt, & equos ſimiliter munitos habent. de quibus Salluſtius; Equis &c.

Rebus) fluere, *inquit Seruius lib.* II. *Æneid.* τὸ μέσον eſt. Virgilius dixit retro fluere, & Salluſtius rebus ſupra votum fluentibus.

Aenum) *Seruius lib.* III. *Æneid.* Virgilius, *inquit*, cum ſcribit Aeneadaſque meo nomen de nomine fingo, Aenum intellegit. de quo etiam Salluſtius.

Impediebant) *idem eodem lib.* III. Celeuma eſt quaſi praeceptum, vnde Salluſtius, impebant iuſſa nautarum.

Nihil

Nihil ſe) *Donatus in Eunuch.act.*V.*ſc.*II.

In ore) *idem act.*I.*ſc.*II.*Adelph.*

Preſſi) *ibidem act.*III.*ſc.*II.

Hunc) *ibidem Donatus Salluſtium cum de ſcriptione Celtiberi loqueretur ita ſcripſiſſe tradidit. ſortaßis legendum eſt*; Tarquitius.

Dein) *varia loci huius apud Seruium lib.*XI. *Æneid.exſtat ſcriptura. in quibuſdam enim legitur:* Dein campi Theſmiſcirei, *ceteris cum hac noſtra lectione conſentientibus. in alijs vero*; Dein campi Threiſſi quos habuerūt Amazones ab flumine incertum quam ob cauſſam digreſſae. *primum autem illud, quod expreßimus & antiquius eſt, & cum Salluſtiana oratione magis conuenit. niſi quod pro,* Threiſſi, *aut,* Theſmiſcirei, *voce paullulum immutata ſcribendum eſt,* Themyſciri. *Amazones enim cāpos Themyſcirios inſediſſe nemo neſcit.*

Vbi eum) *idem Seruius lib.*XII.*Æneid.Salluſtium haec de Appio dixiſſe memorat.*

Et Metello) longa ſpes *eodem Seruio lib.*X. *Æneid.interpretante* eſt ſpes longe poſita.

More) fugiunt, *inquit ibidem Seruius,* non timore, ſed lege proeliandi Salluſtius more &c.

caſtra) eſt, *inquit Seruius lib.*X.*Æneid.* ſimile illi, poenas in morte timendum, cum caſtra accuſatiuus pluralis ſit.

regreſſi) *idem ad illud*; Alte conſurgit in enſem *lib.*IX. genus eſt, *inquit,* feriendi, vt Salluſtius dicit.

multos) *tribus in locis verba haec Salluſtiana adducuntur primo, a Donato, in Eunuch. act. II. ſc. II. eo quo a me edita ſunt modo. deinde a Seruio lib.* X. *Æneid. nonnihil diuerſe:* multos a pueritia bonos inſultauerat. *poſtremo ab eodem Seruio lib.* X. multos ab adoleſcentia bonos inſultauerat, id eſt, *inquit*, impetum fecerat.

Coſa) Coſae ciuitas Tuſciae, quae in numero ſingulari etiam ſecundum Salluſtium dicitur. *Seruius lib.* X. *Æneid.*

Equis) *ibidem*, inſignibus armis: ita Aſper legit & Salluſtij vtitur auctoritate dicentis: Equo atque armis inſignibus.

Feſſus) *idem lib.* IIX. Feſſus, *inquit*, hic eſt egens conſilij: nam corpore fatigatum dicimus; animo feſſum.

Profectus) *Quinctilianus extremo lib.* VIII. periphraſim, *inquit*, vocant circuitum loquendi quae nonnumquam habet neceſſitatem quotiens dictu deformia operit: vt Salluſtius; ad requiſita naturae. *Flodegarius, de quo alibi nihil me legere memini, in commentario ad Barbariſmos Donati, qui in bibliotheca Elnonenſi calamo exaratus exſtat,* fit, *inquit*, cacophaton in ſenſu cum aliquid turpetudinis quod non conuenit niſi hiſtrionibus vel Satyricis ab hiſtoriographo vel prudenti narratur; *vnde Salluſtius*: profectus quidam Ligus

gus ad requiſita naturae. Item Horatius: & tuós rubros obſtetrix pannos lauit: in quibus quod ad verba attinet honeſta eſt elocutio de re tamen turpiſſima. *haec ille.*

apud latera) certus aut velocem ſignificat aut fidelem; aliquando etiam firmum, vt ait Salluſtius, apud latera certos collocauerat. *Seruius lib.* I. *Æneid.*

Segnior) *idem Seruius ibidem*, non ignara his, *inquit*, intellegitur non. ſic Salluſtius: ſegnior neque &c.

apertae) aperiri portas ſignum pacis eſt. *ibidem.*

Hiſpaniam) *ibidem*, patria *inquit*, id eſt, ciuitas in prouincia eſſe poteſt; non, tamen vt ipſa prouincia patria ſit, licet in Salluſtio lectum ſit, Hiſpaniam ſibi antiquam patriam eſſe: ſed illic ad laudem non ad veritatem. *idem lib.* III. Hiſpaniam ſibi patriam eſſe. prouinciam pro patria poſuit.

Lyciae) rei inſenſibili, *inquit Seruius*, dat Salluſtius ſenſum.

Sorte) *idem Seruius* II. *Æneid.*

Omnis) *ſint ne haec certa Salluſtianae orationis verba vehementer dubito. certe Seruius lib.* III. *Æneid. ſcribens*, Salentinum promontorium eſſe Italiae, pro Salluſtianis agnoſcere videtur.

Italia) naturam, *inquit Seruius* prouinciae

Virgilius oſtendit cum ait: humilemque videmus Italiam: vt Salluſtius; Italia plana ac mollis.

qua tempeſtate) plus eſt, *inquit Seruius lib.* IIII.*Æneid.*canum vis, quam ſi diceret multitudo: vnde Salluſtius: qua tempeſtate &c.

Introrſus) interior, *id eſt,* ſiniſterior. *Cicero:* quem omnia intus canere dicebant. *Salluſtius:* igitur introrſus prima Aſiae Bithynia eſt multis antea nominibus appellata. *Seruius lib.* V. *Æneid. bis eodem fere in loco.*

Sed Mithradates) *idem Seruius lib.* V. *Æneid.*

Exercitum) *ibidem Seruius interpretatur,* vertere dictum eſſe, pro conſiderare.

Creta) *idem lib.* VI. *Æneid.*

Se regibus) *duę haec fragmenta ſeorſum apud Seruium lib.* IIII. *Georg. extantia, orationis ſerie ſuadente coniunxi. vere an falſe, nihil laboro. certe veriſimiliter, quamquam prius de Celtiberis, poſterius vero de Parthis & Medis Salluſtium protuliſſe, Seruius aſſerere videatur.*

Populus) *quae de ſuperiore oratione, quae ad C. Caeſarem de rep. ordinanda inſcribitur, a nobis dicta ſunt: eadem de hac quoque oratione dici poterant: nimirum neque eam a Salluſtiana dicendi ratione prorſus abhorrere, neque omnino cum ea conuenire: atque ea de cauſſa inter Salluſtiana tantiſper haberi dum certius quid hac de re iudicari poterit. breuiſſimi itaque hic erimus,*

mus, & tribus in locis varias lectiones ex diuerſis vulgatis libris, quando a manuſcriptis hic deficimur, collectas, breuiter annotabimus, & lectori exiſtimandas relinquemus. fortunam) *locus hic, ni fallor, corruptus eſt, neque a me emendari poteſt.* item alia) *editio Veneta anni* XI: I. *habet*; ita illa: *aliae vero*; item illa. *nullum eſt quod mihi ſatis placeat.* praetergreſſus) *editiones antea nominatae*; praegreſſus. nouus) *conicio legendum*; bonus. *ſaepe enim voces illae mutuum locum occupant: & mox malum illi opponit.* illa vt quam iuſtiſsima) *Glareani editio*; illa quidem vt iuſtiſſima. quia compoſiturus) *in quibuſdam vulgatis*; qui ea compoſiturus es. *quod non improbo.* quemquam a multis) *a quibuſdam libris abeſt praepoſitio* a: *in alijs, veluti Veneta & Glareani editionibus ſcribitur*; in multis. *huc pertinet vulgatum illud:* multos timeat neceſſe eſt, quem multi timent. &: quem multi timent eundem odere. & : quem quiſque odit interemtum cupit. in victos) *ita duae hae voces diſiungendae ſunt, quas Glareanus male coniunxerat.* Omnia aſpera peruade) *ſic recte vetuſtiores quaedam habent editiones. nam quod in aliјs eſt,* perſuade, *hoc rectum eſſe mihi quidem perſuaderi non poteſt.* dicta pectore euoluat) *Achilles Statius commentario in Tibullum monuit orationes has ſub nomine Salluſtij in codice Vaticano legi, in eoque*

p ſcriptum exſtare; edita pectore euolat, *& inde legendum videri*; meditata pectore euoluat. *quam eius ſuſpicionem vt non ſatis certam, non dum admittere potui. libri tamen Vaticani auctoritate moueor, vt a Salluſtianis orationem hanc non dum diſiungam.*

AD

AD INCERTA QVIBVS VERBIS A SALLVSTIO SINT SCRIPTA.

Omnium) *Agellius lib.*x.*cap.*VII.

Ex omnibus) *Seneca de beneficijs lib.*IV.*cap.*I. *pro eo quod vulgo eſt*, cura dictum: *ſcripſi ex omnibus libris m. s s. quibus infinitis prope in caſtigando Seneca vſus eſt, Franciſcus Martinius Iacobi Flandriae praeſidis filius, iuuenis, ſic enim erat, omnis antiquitatis & earum artium quae humanitati ſubijciuntur peritiſsimus. In quo immatura morte nuper ſublato, incredibilem politiores diſciplinae iacturam fecerunt: & ego eo ſpoliatus quem iam inde vſque a prima pueritia ſtudiorum meorum non tantum ſocium, ſed etiam moderatorem mihi adſciueram, tantum amiſi quantum adhuc dolore impeditus publice teſtari nequeo. Erat homo florentem aetatẽ ingreſſus, (nondũ enim* XXVII. *annum attigerat) & ijs bonis omnibus cumulatiſsimus, quae naturae fortunaeque dicuntur. adhaec, corpore firmo magis quam robuſto: ita tamen facile vt ſperari poſſet, ſi naturam ducem ſequeretur, ad extremam vſque ſenectutem peruenturum. ſed ille dum maiorem gloriae & honoris, quo pleraque ingenia optuma percelluntur, quam ſui rationem habet, peragratis primum Gallijs, dein Hiſpanijs, poſtremo clariſsimum Imperatorem Ioannem Auſtriacum*

ſtriacum in Othomannicos euntem ſecutus, poſtquam ad fauces ſinus Corinthiaci aut certe non procul inde nonis octobb. a. CIↃ.IↃ. LXXI. *feliciter ab Auſtriacis depugnatum eſſet, captis ducentis aut eo pluribus ab hoſte triremibus, pleriſque hoſtium ducibus aut caeſis aut comprehenſis, paucis fuga elapſis; dum Neapolim venit, ſubito, pro dolor, ne vllum laboris immenſi aut peregrinationis diuturnae fructum caperet, exſtinguitur. ſed ego nimio eius amore longius prouehor; & iam lacrimae orationem impediunt. Venio vnde receſſi. igitur ſcripſi ex ijs omnibus libris;* cura dicendum.

Turbinum) *idē Seneca natural. quaeſt. lib.* VII, *cap.* VIII.

Salluſtius) *Iſidorus lib.* XIII. *in voce*; Eufrates. *ſic enim ſcribendum eſſe neque in capita, quod a recentioribus factum eſt, libros eius ſecandos, ex tribus libris calamo exaratis, quorum primum ipſius Iſidori aetate ſcriptum fuiſſe, praeſtare auſim, alibi, opinor, a me monſtratum eſt. ex quibus ijſdem,* relicto, *pro,* derelicto *repraeſentaui. D. Hieronymus de locis Hebraicis, quem hac in parte ab Iſidoro expreſſum credo, eadem etiam recitat. quid quod Vibius Sequeſter in libro de fluminibus ita ſcribit?* Salluſtius auctor certiſſimus aſſerit tam Tigris quam Eufratis fontem in Armenia monſtrari.

Pelorum) *Seruius lib.* III. *Æneid. & ex eo Iſidorus lib.* XIV. *de promontorijs, ijſdem plane verbis*

niſi

niſi quod Seruio illud reſpiciens Aquilonem *deeſt, aut certe abeſt.*

Ariſtaeus) *ex Seruio lib.*I.*Georg. idem lib.*VI. *Æneid.* Daedalus, *inquit*, vt ſcribit Salluſtius primo Sardiniam poſt delatus eſt Cumas.

Salluſtius) *idem Seruius lib.*XI.*Æneid.in quibuſdam exemplaribus, quemadmodum apud Iſidorum lib.*XIIX.*ſcribitur*, incruento exercitu deportarunt. *ſed in lib. m.S.S.etiam Iſidori eſt*: incruento exercitu deportaſſe.

Cares)*Seruius lib.*VIII.*Æneid.*

A Troia)*Seruius lib.*I.*Æneid.quamquam apud eundem eodem etiam libro haec ipſa recitantem aliter paullo quaedam hunc in modum leguntur*; A Troia Capys Campaniam, Helenus Epirum, Antenor Venetiam, alij Sardiniam, ſecundum Salluſtium, occuparunt.

Dardania)*Seruius lib.*II.*Æneid.*

Charybdis) *& hoc fragmentum cùm duobus ſequentibus lib.*III.*Æneid. recitat Seruius.*

Salluſtius)*idem lib.*X.*Æneid.*

Orion)*idem lib.*V.

In Flaminia)*idem lib.*VII.

Salluſtius) *idem eodem lib. ad illud*: ſalignas vmbonum crates: *quo etiam ſpectare credo quod idem lib.*VIII.*tradit* Salluſtium ſcriptum reliquiſſe, tergis vinciebant, pro tergoribus.

Getae)*idem Seruius* VII.*Æneid.*

Troianarum)*idem* I.*Æneid.*

Cur-

Curribus) *ibidem.*

Vires) *idem* II. *Æneid. in alijs libris eſt*, viciſſitudines.

Creta) *idem* III. *Æneid.*

Primo) *ex Seruio lib.*1. *Georgicon.*

FINIS.

LOCI AVCTORVM IN HIS LIBRIS EMENDATI, VBI LATINA NOTA PAGINAM; Barbara vero locorum eadem pagina emendatorum numerum deſignat.

Aelius Donatus CXIII. CXXXII. CXXXIIII. CXLIII.CLXIII.
Agellius noct. Att. ſc. CXXIIII.CXXVIII.
Eiuſdem variae ſcripturae XIII.CXXIIII.3.
Annaeus Seneca CLXXXVIII.
Amm. Marcellinus CX.
Aruſianus Meſſus CXVII. CXXI. CXXII. CXXV. CXXIX. CXXXIII. CXLII. CXLIII. CXLV. CXLVI.CXLVII.2.CLX.
Aſcon. Paedianus CXXV.
Auienus Rufus CXXXII.
Auguſtinus Hipponenſis CXII.2.
Cariſius CLIII 2.CLXI.
Diomedes CXVI.CXXI.CXL.
Epitome Liuiana CXXXVII.
Eutropius CXXXVII.
Feſtus, vel potius Paullus Diaconus CXX.
Fab. Quinctilianus CLXXXII.
Iſidorus CLXV.CLXXXVIII.
Iulius Solinus CXXXII.
Lactantius CLXXVIII.
Lucretius CL.
Macrobius CXXXVI.

Marius

Marius Victorinus CVIII.
Nonius Marcellus CXI.CXII.CXXIIII.2.CXXIIII.
CXXV. 2. CXXVI. CXXVIII. CXXXIII. 2.
CXXXVI.CXXXVII. CXXXVIII.2.CXXXIX:
CXLI.4.CXLII.2.CXLV.CXLVI.3.CXLVIII.
2.CLIII.3.CLIIII.2.CLV.2. CLVI. CLVII.
Eiuſdem variae ſcripturae CXV.CXXI.CXXIIII.
Oroſius CXXXVI.
Pompeius Meſſallinus CVI.
Propertius CXXII.
Priſcianus CVI.CXX.CXXIX.CXXX.2.CXXXIII.
CXXXVIII. CXXXIX.2.CL.3.CLI.CLXXX.
Eiuſdem variae ſcripturae CXXII. CXXV.CXXX.
CXXXI.5.CXXXII.2.CXXXIII.CXXXVIII.2.
CXL.CLII.CLVI.3.
Rufinus CVI.
Seruius Honoratus CXX.CXXI.CXLVI.CXLVIII.
CLXXIIII.CLXXXI.CLXXXVIII.
Verſio Plutarchi CLXXVI.

FINIS.

BIBLIOTECA VITTORIO EMANUELE IN ROMA